

AKADÉMIA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA HÍRMAGAZINJA

AKADÉMIA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA HÍRMAGAZINJA
III. ÉVFOLYAM 4. SZÁM • 1999. TÉL

TARTALOM

A Magyar Tudomány Napja, 1999	1
Központi rendezvények • A tudomány hatalmi tényező (<i>Glatz Ferenc</i>) • Nem a hatalom szolgáló leánya (<i>Göncz Árpád</i>) • Egységes tudományírányítási rendszert (<i>Orbán Viktor</i>) • Díjátadások • A területi bizottságok rendezvényei • Osztályrendezvények • Intézeti rendezvények • Egyéb rendezvények	
Az akadémiai díjak új rendszere (<i>Glatz Ferenc</i>)	20
A vezetőség napirendjén (<i>Pannonhalmi Kálmán</i>)	26
Elnökség • Vezetői Kollégium • Konszolidációs Bizottság • Vezetői program	
Nyitott Akadémia (<i>Glatz Ferenc</i>)	36
Bolyai-ösztöndíjasok (<i>Stier Miklós-Körmendi Sándor</i>)	39
Kisebbségi kérdés Kelet-Közép-Európában (<i>Szarka László-Szász Zoltán</i>)	42
Személyi hírek	46
A Doktori Tanács hírei	
Hírek	48
A területi bizottságok hírei • Osztályok hírei • Intézeti hírek	
Betekintés egy világceg kutatási koncepciójába (<i>Boda Miklós</i>)	61
Fél óra Oláh Györggyel (<i>Hernádi Miklós</i>)	64

Fotók: Hámosi Péter

Borítón: A Magyar Tudomány Napja központi megnyitója

AKADÉMIA

A Magyar Tudományos Akadémia hírmagazinja

Szerkesztőség: Budapest, 1051 Roosevelt tér 9. Tel./fax: 302 5638

Felelős szerkesztő: Szabó B. István, szerkesztő: Burucs Kornélia,

munkatárs: Simon Zsuzsa, tördelőszerkesztő: Horváth Imre

Kiadó: MTA Történettudományi Intézete. Budapest, 1014 Úri u. 53. Tel.: 356 1539.

Nyomdai munkálatok: Dabas Jegyzet Kft. Felelős vezető: Marosi György

ISSN 1417-1007

A MAGYAR TUDOMÁNY NAPJA

1999

1999. november első hetében immár harmadik alkalommal rendezték meg a Magyar Tudomány Napja ünnepségsorozatát. Az 1997. évi kormányhatározat szerint az országos rendezvények koordinálója a Magyar Tudományos Akadémia. A Rendezvénytanács ismét felhívott a Magyar Tudomány Napjának méltó megünneplésére.

A központi megnyitóra november 3-án az MTA-székház zsúfolásig megtelt Dísztermében került sor. Orbán Viktor kormányfő és több miniszter – Chikán Attila gazdasági, Hámori József kulturális és Gógl Árpád egészségügyi – jelenlétében Glatz Ferenc, a MTA elnöke nyitotta meg az ünnepséget. Göncz Árpád köztársasági elnök levélben köszöntötte a rendezvény résztvevőit, majd Orbán Viktor miniszterelnök tartott előadást a kormány tudománypolitikai elképzeléseiről. Évtizedek óta első alkalommal tartott miniszterelnök az MTA-n érdemi előadást.

Az előadásokat követően a kiemelkedő tudományos eredményeket elért kutatókat tüntettek ki.

Alábbiakban beszámolunk a nagy érdeklődéssel kísért rendezvénsorozat főbb fővárosi és vidéki eseményeiről.

A központi rendezvény elnöksége (balról): Pálincás József államtitkár, Hámori József kulturális miniszter, Chikán Attila gazdasági miniszter, Orbán Viktor kormányfő, Glatz Ferenc, az MTA elnöke, Meskó Attila főtitkárhelyettes, Gógl Árpád egészségügyi miniszter és Kroó Norbert főtitkár

KÖZPONTI RENDEZVÉNYEK

1999. NOVEMBER 3.

November 3-án az MTA-székház zsúfolásig megtelt dísztermében a szellemi és a politikai élet kiemelkedő képviselőit és a nagyszámú érdeklődőt Glatz Ferenc, az MTA elnöke köszöntötte. Göncz Árpád köztársasági elnök üdvözlő levelének felolvasása után Orbán Viktor kormányfő tartotta meg ünnepi előadását.

A TUDOMÁNY HATALMI TÉNYEZŐ

Glatz Ferenc megnyitója

Tisztelt Hölgyeim és Uraim! Tisztelt ünnepelő közönség! Tisztelt Miniszterelnök Ur, Miniszter Urak, kedves Barátaim! Szeretettel köszöntök mindenkit a Magyar Tudomány Napja alkalmából. Mindenkit, aki a tudásalapú társadalom kialakításáért valamit tenni akar. Köszöntöm a kormány tagjait, a tárcák képviselőit, az Akadémia vezetőit, köztisztületünk minden tagját, vendégeinket. És mindenekelőtt a Miniszterelnök Urat, aki nemcsak a Magyar Köztársaság kormányának első embere, de egyben a Tudomány- és Technológiapolitikai Kollégium elnöke, vagyis vezetője a magyar tudományért felelős legfelsőbb magyar koordináló és döntéshozó intézménynek.

Magyarországon és a Kárpát-medencében tudásbarát társadalom alakuljon ki – fogalmaztuk meg programként 1997-ben, amikor először ünnepeltük meg a Magyar Tudomány Napját. „A polgár nem bunkó!” – mondtuk a jövő emberideáljáról beszélve 1996 decemberében, az új tudománypolitikai program megfogalmazásakor. Nekünk olyan új társadalmi magatartásrendet kell kialakítani, amelyben a tudás értékképző, értékrendteremtő. Ahol az értékrend alapja a tudás.

Megértjük – mondtuk, mondjuk –, hogy az átalakulóban lévő magyar társadalom telve van *szociális, egzisten-*

ciális gondokkal. Kelet-Európa a felzárkózás társadalmi-politikai-gazdasági átmenete állapotában él, amely állapotban a szociális válság elkerülhetetlen. De azt is mondjuk: tudjuk, hogy a kormányok, a politikai elit legileményesebb, legügyesebb képviselői sok mindent tehetnek a helyzet javításáért: siettetik a válságfolyamat lezárulását, segíthetnek a konfliktusok feloldásában. Tanulmányaink mutatják, hogy ebben a társadalmi-szociális válságban elkerülhetetlenül egyoldalú, *anyagias értékrend* kezd kialakulni. Hiszen az emberek – tartozzanak bármelyik társadalmi csoporthoz – élni akarnak: lakni, egészségesen táplálkozni, dolgozni. De mégis a jövőre, a 21. század világhívásaira is figyelmeztetni kell a társadalmakat: abban a világban, amely most alakul ki, csakis azok a nemzetek maradnak versenyképesek, csakis azok a társadalmak maradnak meg az élvonalban, amelyek képesek lesznek a lokális, a nemzeti társadalom tudásszínvonalát karbantartani. A politikai elitnek itt, e ponton nagy a felelőssége! Felismeri-e a hosszú távú célokat? Képes-e politikai-intézményes eszközöket találni ahhoz, hogy a válságot átvészeljék azok a tényezők, amelyek a *távoli célkitűzések* elérésében döntők lehetnek. Mert ilyen, a távlati célok elérését, a társadalom versenyképességét biztosító tényező a *tudomány*. És itt, e ponton nagy a felelőssége a tudományos elitnek is. Megtalálja-e az utat

a mindenkori politikai és gazdasági elithez, tud-e értelmes együttműködést ajánlani a közös célok érdekében? És képes-e meggyőzni a társadalmat arról, hogy a napi gondok mellett sem veszítheti szem elől a jövő társadalmi érdekeit.

A kutatói társadalomnak tehát figyelni kell saját tevékenységének társadalmi súlyára. Arra a *szerepre*, amit a tudásalapú társadalmi magatartás játszik majd a következő évtizedekben. Arra a *társadal-*

Glatz Ferenc,
az MTA elnöke

Orbán Viktor miniszterelnök és Hámori József kulturális miniszter az elnöki szobában tárgyal Glatz Ferenc elnökkel, Kroó Norbert főtítkárral és Meskó Attila főtítkárhelyettesével

mi csoportra, a politikusokra, amelyek döntő szerepe van a helyi közösség és így a tudomány jövőjének alakításában, azaz a *politikai elite*re. És figyelni kell arra, a társadalomra, amelyik használja kutatási eredményeit, a *széles közönségre*.

Azt mondjuk: a tudás részben *öncél*. Hiszen az egyszer megélhető élet minőségének az alapja. Hiszen minél többet ismersz, minél többet vagy képes megérteni a környező világból, annál többet vagy képes élvezni az életből szellemileg. De azt is mondjuk, hogy a tudás nemcsak öncél, de társadalmi cél is: eszköz arra, hogy a magyar társadalom a világversenyben megállja a helyét. Sokat beszélünk a globalizációról, ami a mindennapok nyelvén nem jelent mást: ma már olyan világot élünk, amikor minden falu, minden íróasztal ennek a világversenynek a része.

Mi, kutatók arról beszélünk, hogy a kutatás *öntörvényű* tevékenység. Egyetemes módszertani elveken alapozódik. De ha a kutatás öntörvényű is, soha *sem* öncélű. Amikor figyeljük eredményeink hasznosulását, kutatói tevékenységünk adottságait is befolyásoló politikát, egyben egész nemzeti közösségünk számára keressük a kitörési pontokat. Ismétlem: nem a magunk, hanem az egész magyar társadalom számára. Mi, a világban, egyetemes törvények szerint gondolkodó kutatók, *világpolgárok* vagyunk, de

lokálisan elkötelezett hazafiak. Munkahelyünk, munkaszobánk a nagyvilág, de a hazánk Magyarország.

A mai kutató hivatása ma már összetett. Legalább három társadalmi funkciót tartalmaz. Először: mi olyan kutatók vagyunk, akik soha nem mondunk le valami új eléréséről, a *feltalálásról*. De azt is tudjuk, hogy *lokális kötelezettségeink* mind nagyobbak. Éppen azért, mert a helyi társadalom versenyképeségében a tudás mind nagyobb szerepet játszik. És a tudás társadalmi szintű karbantartója a tudomány. Ebből következik második és harmadik felelős funkciónk, kötelezettségünk. Részben ide kell *kanalizálni*, ide kell hozni a világ élenjáró termelési-kutatási eljárásait, és részben *karban kell tartanunk* a helyi társadalom tudásszintjét.

E tudásiparnak, a helyi társadalom tudásszintjének karbantartójaként és mint a világban gondolkodó szakemberként figyelmeztetni kell arra, hogy *a tudomány a negyedik hatalmi tényezővé* nőtte ki magát. A politika, a gazdaság és a média mögött a tudomány a negyedik tényező lett. Ez a negyedik hatalmi tényező átjárja, meghatározza a másik három hatalmi tényező hatékonyságát is. Erősítheti azok színvonalát. Épp azért, hogy a helyi termelői közösség munkaerő-színvonalának és életminőségének az alapja. Ez a negyedik hatalmi tényező hosszú távon

érvényesítheti hatását. Szükségszerűen a napi hatalmi harcoktól függetlenül él, ugyanakkor ki van szolgáltatva a politikai harcoknak. Hiszen léte, a közszolgálat, mindig államfüggő. Mint tanár, mint kutató többnyire az adófizetők befizetéseiből él. Amely pénzek fölött a politikai harcok napi szereplői rendelkeznek. Megbecsülése is a politikai harcoktól, illetve az abban résztvevőktől függ. Függetlenség és függés... Akkor lehetünk valóban értékesek a mindenkori politika számára, ha az felismeri szakmai, kutatói függetlenségünk biztosításának szükségét. Mi pedig akkor vagyunk okos kutatók, okos polgárai a glóbusznak és a helyi közösségnek, ha e szakmai függetlenségért cserébe az okos politikai döntések segítői is vagyunk. Amely döntések évtizedekre határozhatják meg a közösség sorsát.

Ezért azt mondjuk: az új hatalmi tényező, a tudomány kihasználása érdekében *új típusú együttműködésre van szükség a gazdasági, a politikai és a tudományos elit között.*

A Magyar Tudomány Napján ma olyan díjakat osztunk ki, amelyek már jelzik, hogy a gazdasági elit megértette lokális, nemzeti funkcióját. Több mint 20 millió nettó forint

értékű magánalapítványi díjak kerülnek átadásra, amelyekért külön is köszönetet mondok a hazai gazdasági élet azon vezetőinek és azon vállalatainak, akik megértik ezen együttműködés szükségét.

Azt pedig, hogy a mai Magyar Tudomány Napján a Miniszterelnök Úr a magyar tudományról, a kormányzati politika és a tudomány viszonyáról fog előadást tartani, ezt a tényt én úgy értelmezem, hogy a politikai elit ezt az együttműködési szándékunkat barátsággal és őszinte jó szándékkal fogadja.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

A Magyar Tudomány Napja a civil szervezetek ünnepe. A tudósok, a kutatók a 20. században felnőttek az iparosok, a földművesek, a tisztviselők társadalmi szervezetei közé. Ma már a tudomány nem egy megtűrt, de a társadalom által megbecsült tényező. Én optimista vagyok. Az elmúlt évek tapasztalatai alapján úgy látom, hogy a magyar társadalomban van igény az emelkedésre. És ezt az emelkedést kell nekünk erősíteni és segíteni.

Ezekkel a szavakkal szeretném köszönten a Magyar Tudomány Napján nemcsak azokat, akik ezen tudásalapú társadalom

Orbán Viktor miniszterelnök, Pálinkás József államtitkár és Glatz Ferenc, az MTA elnöke

NEM A HATALOM SZOLGÁLÓ LEÁNYA

Göncz Árpád köztársasági elnök
üdvözlő levele

Tisztelt Ünneplő Gyülekezet! Hölgyeim és Uraim!

Sikeres és szerencsés év az idei: itt került sor a Tudomány Világkonferenciájára, s ma a Magyar Tudomány Napját köszönhetjük. E két rangos alkalom lehetőséget kínált és kínál rá, hogy a világ és a magyar tudomány számos kérdésével sokféle megközelítésben foglalkozzunk: számot vessünk a múlttal, s végiggondoljuk tudományos életünk múltból a jövőbe átívelő jelenét.

A globalizálódó világban a tudomány nemzetek fölötti: a tudományos kutatás az emberiség egészének szellemi és anyagi erőforrásaiból származó nemzetközi tevékenység. Módszerei ma már nemzetköziesek. „A magyar globusz nem a világ külön darabja” – mondta Babits Mihály. A globalizálódó világ mind kérelhetetlenebbül figyelmeztet erre. De a magyar földön a – bár nemzetközi együttműködés révén felhalmozódott – tudás ma is nemzeti kincs, értéket teremtő és értéket mentő erő: nem a pártpolitika, nem a hatalom szolgálo leánya. Az egykori államosított tudomány helyébe ma a társadalmasított tudománynak kell lépnie – a tényleges gyakorlatban is. Ennek eszköze pedig a párbeszéd, az intenzív párbeszéd; a párbeszéd fontosságának felismerése. A világ ma a teljesítményt értékeli és tiszteli. De a társadalom csak akkor tiszteli a tudomány eredményeit, ha tapasztalta, ha megértette, hogy azok élete részévé váltak. Ehhez pedig tudományos ismeretterjesztésre, a tudomány eredményeinek közérthető előadására: a tudomány társadalmasítására van szükség. Tudásbarát társadalomra.

Hiszem, hogy a tudomány hidat verhet ember és ember közé, népek, nemzetek, országok közé.

Budapest, 1999. november 3.

érdekében hivatásuknál fogva tesznek, hanem azokat is, akik ezt a tudást használni akarják. Köszönöm figyelmüket.

EGYSÉGES TUDOMÁNY- IRÁNYÍTÁSI RENDSZERT

Orbán Viktor miniszterelnök beszéde

Jó napot kívánok, tisztelt Hölgyeim és Uraim! Tisztelt Elnök Úr, miniszter urak, kedves Vendégek!

Szeretettel köszöntöm Önöket a Magyar Tudomány Napja alkalmából. Úgy gondolom, hogy egy régóta folyó beszélgetés következő fejezetéhez, talán egy fontos pillanatához érkezünk. Jól emlékszem, még néhány évvel ezelőtt – ahogy így végignézek az itt ülők arcán – nagyon sok bátorítást, személyes biztatást is kaptam Önöktől. Sőt, a kormányzati munkára való felkészülésben az itt ülők közül nagyon sokan személyesen is részt vettek és támogattak bennünket. Máig büszke vagyok arra, hogy többekkel Önök közül az elmúlt években együtt dolgozhattam. Amit a kormányprogramban a tudományról megfogalmaztunk, az igazat megvallva, elsősorban az Önök lelkén „szárad”. Úgy gondolom, hogy azért jött el az ideje, hogy újra szót váltsunk egymással, mert amit a kormányprogram tudományra vonatkozó részeiből eddig nekünk kellett megvalósítanunk, azt, úgy érzem, meg is valósítottuk. Ahhoz viszont, hogy továbbléphessünk, mind az ország, mind a magyar tudományosság saját érdekében, ahhoz ismét az Önök tanácsaira, tapasztalatára, mi több, döntéseikre van szükségünk. Mielőtt azonban erről szólnék, hadd válaszoljak arra a kérdésre, hogy miért éppen azokat a célokat tűztük ki magunk elé, amelyeket Önök is jól ismernek, és amit a polgári kormányzat a kormányprogramban megfogalmazott.

Hadd kezdjem egy jó hírrel! Nehéz kilenc év van mögöttünk. A jó hír nem az, hogy nehéz volt, hanem hogy mögöttünk van. Úgy érzem, azért vagyunk túl rajta, mert felismertük: az elmúlt esztendőkből nem voltak helyükön a dolgok. Azt hiszem, Magyarországon talán Önök tudják a legjobban, hogy a kutatások során egyre több ismeretanyag gyűlik össze, és az összefüggések így

egyre bonyolultabbaknak tűnnek. S aztán egyszer csak, néha nem is tudni, hogy miért, az ember hirtelen megérez valamit, és hirtelen minden világossá válik.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Nos, ez nemcsak egy tudóssal, de egy egész országgal is megtörténhet. Kiforogja magát az idő, ahogy mondják. 1823. november 3-án Bolyai János, a magyar tudomány talán legnagyobb géniusza levelet írt

édesapjának Marosvásárhelyre. Ez az a híres levél, amelyben bejelenti, hogy megoldotta a párhuzamosok több mint kétezer éves problémáját. Idézem őt: „Többet nem szólhatok, csak annyit, hogy semmiből egy új, más világot teremtettem.” Sorsszerű, hogy Széchenyi két évvel később éppen ugyanezen a napon, november 3-án tette Akadémia-alapító felajánlását. Nyilván felismerve, hogy az ilyen Bolyai-féle gondolatoknak is otthonra van szükségük. Így derült ki, hogy nem csodákra, hanem nyilvánvaló elképzelésekre, például tudományos akadémiaira van szükség. Egy-szerű és nyilvánvaló felismerésekből is fel lehet építeni a jövőnket. Azt hiszem, olyan-nyira egyszerűekből és nyilvánvalókból, hogy szinte zavarban is vagyok, hogy itt, az Akadémián beszélék Önök előtt erről.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Tegyünk úgy, mint a francia solymász: amint meglátta, eresszük rá. Vagyis, mire van szükség ahhoz, hogy mi magyarok a 21. századot is gazdagíthassuk világszinten kiemelkedő tudósokkal, Nobel-díjas kutatókkal és az életünket szebbé, teljesebbé, és reményeink szerint egészségesebbé tevő felfedezésekkel? Ehhez mindenekelőtt, úgy hiszem, *tehetséges és eredetien gondolkodó magyar agyakra* van szükség. Sok jel mutat arra, például ebben a teremben is, hogy ebben továbbra sincs hiány Magyarországon.

Azután szükségünk van *jó oktatási rendszerre* is. A nemzetközi kimutatások szerint továbbra is kiemelkedő teljesítményt nyújtanak az iskoláink és a nevelőink, elsősorban persze az általános és a középiskolákban,

Orbán Viktor miniszterelnök

sokak szerint a természet-tudományos képzésben is.

S végezetül, persze a kutatáshoz *pénz* is kell. Ebben már nem bővelkedünk úgy, mint tehetségekben, de megteszünk mindent, amit megtehetünk. Engedjék meg, hogy most ezt a három fontos tényezőt külön-külön is sorra vegyem!

Azt írják, hogy a siker forrása a modern világban már nem kizárólag az ismeret és a

tudás, mert egyre fontosabb szerephez jut a tehetség, amely létrehozza és eredeti módon használja az új ismereteket. Azonban azt is tudjuk, hogy a tehetség csak az őt segítő környezetben bontakozhat ki. Ha azt nem találja meg, akkor, mint magunk is láthatjuk, más országokban keresi meg a helyét, vagy, és ezt is láthatjuk, elkallódik. Úgy hiszem, hogy a tehetség számára talán az a legnagyobb veszély, ha nem érvényesül, de a társadalom számára viszont az, ha nagy erővel és szorgalommal, de rossz célok felé tör. Ezért van az, tisztelt Hölgyeim és Uraim, hogy a polgári kormányzat a tudománnyal összefüggésben is fontosnak tartja az *erkölcsi értékek méltóságának helyreállítását*. Hibás vagy torz irányítással a magyar tehetség, de főként annak környezete könnyen pórul járhat. Ezért mondjuk azt, hogy fontos annak a közösségnek a megerősítése, amelyben a jóra való hajlam öröklődik. És ez a közösség a család. Nem valami konzervatív egyszeregy vezet minket, amikor a magyar családok megerősítéséért dolgozunk, hanem a szívünkön túl a józan belátás is. Vagyis, hogy a 21. században a velünk született jóra való hajlamokat megerősítő, szilárd családok nélkül a magyar társadalom nem érhet el sikereket.

A tehetségfejlesztés, hogy mondandóm második pontjára térjek, nos a tehetségfejlesztés megalapozása az oktatási rendszer keretein belül történik. Közhely, hogy a *tudomány bölcsője az iskola*. Engedjék meg, hogy elmondjam Önöknek: úgy érzem, hogy ez a bölcső most jó dajka kezébe került. Kezdetről fogva azt láttam a legnagyobb problémának, hogy miképpen érhető el, hogy a

tudás valóban minden tehetséges ember számára hozzáférhető legyen. Ha Önök visszapörgetik a mögöttünk hagyott lassan másfél esztendő, talán mindannyian beláthatjuk, hogy ebbe az irányba számos eredményes lépést is tettünk. Azonban nagyon sok még a teendő. A valóban magas színvonalú általános és középfokú oktatás mellett el kell érni, el kellene érni, hogy a hazai egyetemek és főiskolák ismét a tudomány intézményeivé váljanak, ahol nemcsak oktatják, hanem kutatják is a tudományokat. Büszke vagyok arra, hogy kilenc esztendei elvi egyetértés és gyakorlati halogatás után sikerült olyan helyzetet teremteni Magyarországon – szeretném ezért köszönetemet mind az egyetemi kutatóknak, mind az akadémiai kutatóknak kifejezni –, amikor a magyar egyetemi és főiskolai rendszer integrációját a valóságban is megindíthattuk. Nagyon remélem, hogy ez hozzásegíti a magyar tudományos életet ahhoz, hogy régi fényében ragyoghasson.

S végezetül hadd idézzem Napóleont, aki azt mondta, hogy „lehetőségek nélkül a képességek nem sokat érnek”. Mindannyian látjuk, hogy a tudomány- és a kutatásfejlesztés,

ezek támogatásának legkényesebb alakítója maga a magyar gazdaság.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim, tisztelt Elnök Úr!

A kormány programja és a mögötte álló jövőkép arra épül, hogy Magyarország képes a sikeres európai integrációra. Képes arra – részben a csillagok szerencsés együttállásának, részben az ország akaraterejének, részben a mindenkori kormányoknak köszönhetően –, hogy negyedszázad alatt gazdasági fejlettségben elérjük az európai uniós országok átlagos teljesítményét. Ehhez azonban egy erőteljes gazdasági növekedésre van szükség. Ez a kormány az erőteljes gazdasági növekedést hangsúlyozza, amikor újra és újra felidézi, hogy a magyar gazdaság éves növekedési üteme – még az ideai, egyébként nehéz természeti és politikai csapásokkal megvert esztendőben is – kétszerese az Európai Unió gazdasági növekedésének. Azért hangsúlyozzuk ezt, mert a gazdasági növekedés nélkül, a gazdaság szempontjainak előtérbe helyezése nélkül a 21. század nagyon nehezen lehet sikeres század a

Az ünnepi megnyitó közönsége. Az első sorban: Keviczky László és Enyedi György alelnökök, Michelberger Pál, a MTESZ elnöke, Lipták András, az OTKA elnöke és Benkő Loránd, a TIT elnöke, mindnyájan akadémikusok

magyar nemzet számára. Nem kell közgazdásznak lenni ahhoz, hogy mindenki megértse: a gazdasági növekedés lehetővé teszi, hogy kutatásra és fejlesztésre is úgy jusson több költségvetési forrás, hogy közben a költségvetés egyre többet kap a bővülő gazdaságtól. Ha Önök a nemzetközi összehasonlításokat megnézik, és azokat nyilván jobban ismerik, mint én, akkor Önök számára is talán nem az a legfeltűnőbb, hogy a költségvetés keveset költ kutatásra és tudományra, hanem az, hogy a magyar üzleti szektor – a még oly dicséretes legújabb fejlemények ellenére is – még kevesebbet. Nem remélhetjük, hogy ez a helyzet rövid idő alatt, gyorsan megváltozik. Hosszú időn keresztül lesz az még úgy, hogy a kormányzatok nem háríthatják át a tudomány támogatását, a kutatás fejlesztését az üzleti életre. Igenis a magyar államnak, a mindenkor magyar kormányzatnak még hosszú időn keresztül jelentős szerepet kell vállalnia a tudományos élet fenntartásában, a kutatás-fejlesztés körülményeinek javításában.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

A kormányprogramban azt a célt tűztük ki magunk elé, hogy rövid időn belül a kutatásra és fejlesztésre fordítható költségvetési támogatást a hazai össztermék 1%-ára emeljük, majd középtávon ezt 1,5%-ig visszük fel. Az 1999. évi költségvetésben az 1%-os részesedést a nemzeti össztermékből lényegében megvalósítottuk. Ezért mondtam mondandóm elején, hogy amit mi elvégezhettünk, az elvégeztük. Most azonban már többre van szükség.

Örömmel tájékoztatom Önöket arról, megerősítve az Önök elnökének szavait, hogy létrehoztuk a Tudomány- és Technológiapolitikai Kollégiumot, és mellette a Tudományos Tanácsadó Testületet, amely azóta neki is veselkedett a munkának. A Kollégium legutóbbi ülésén arra kértem a jelenlévőket, hogy már most kezdjenek el gondolkodni a 2001. évi költségvetés irányvonalain. Arra kérem Önöket, az Akadémia tagjait, hogy támogassák ebben a Kollégiumot.

A magyar tudomány és kutatás szerkezete ugyanakkor – remélem, ezt mindannyian belátjuk – ma igen kevésbé alkalmas arra,

hogy önteni lehessen bele a forintokat. Miközben tehát középtávon szeretnénk a nemzeti össztermékből való részesedést 1,5%-ra emelni, aközben szeretnénk, hogyha a tudományos élet, a kutatás és a fejlesztés *jelenlegi szerkezete a mainál egészségesebb, hatékonyabb és eredményesebb formát öltené*. Ezért kértem a Kollégium ülésén jelenlévő tudósokat, ezért biztatom Önöket is arra, hogy dolgozzák ki közösen azokat a *tudománypolitikai elveket, amelyek mentén egységes tudományirányítási rendszer alakítható ki*. Ez az egyik, talán legfontosabb feltétele annak, hogy a tudományra, a kutatásra és fejlesztésre fordított összegeket jelentősen emelni tudjuk.

Fontos, hogy a 2001. évi költségvetés mögött tisztán és egyértelműen megfogalmazott érvek és célkitűzések álljanak. Olyanok, amelyek mind a kormány, mind a parlament tagjait meggyőzik a kért, és szerettem is jogos, a mainál nagyságrendekkel nagyobb támogatás fontosságáról. Gondolom, egyetértünk abban, hogy egy Magyarország méretű országtól nem várható el, hogy minden kutatást egyaránt magas színvonalon támogasson. A jól kiválasztott irányvonalak – ezt akár Írország vagy Finnország példáján is láthatjuk – viszont komoly sikerekhez vezethetnek. Jogosan gondolhatjuk, hogy ezek a nemzetközi tapasztalatok ránk nézve is igazak.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim! Tisztelt Elnök Úr!

Néhány héttel ezelőtt a kémiai Nobel-díjat olyan kutatásért ítélték oda, amelynek alapjait magyar kémikus, Polányi Mihály alkotta meg. Tegnap 14 díjjal jutalmazták Nürnbergben, a találmányok kiállításán a magyar munkákat. Nemsokára itt is komoly díjak kerülnek átadásra, a magyar tudományos élet legkiválóbb tudósai és eredményei kapják meg méltó jutalmukat. Engedjék tehát meg nekem, hogy összefoglalóan csak annyit mondjak: hagyományaink önbizalomra okot adóak és erőt sugárzóak. A felismerés megszületett, az akarat megvan. A pénzügyi forrásokat megteremtjük, az irányokat pedig kérem, jelöljék ki Önök.

Köszönöm a megtisztelő figyelmüket.

DÍJÁTADÁSOK

I.

AKADÉMIAI ELNÖKSÉGI DÍJAK*

A Magyar Tudományos Akadémia Elnöksége kiemelkedő tudományos életművük elismeréseként

EÖTVÖS JÓZSEF-KOSZORÚVAL

tüntette ki

EGRI Péterné Abaffy Erzsébetet, a nyelv-tudomány doktorát, az ELTE Magyar Nyelv-történeti és Nyelvjárástani Tanszékének „professor emeritus” egyetemi tanárát életművéért, a magyar történeti nyelvészet, ezen belül a történeti fonológia és morfológia, a nyelvjárástörténet és kodikológia területén elért kiemelkedő tudományos eredményeiért, iskolateremtő oktatói munkásságáért.

KUBINYI András, a történelemtudomány doktorát, az ELTE Középkori Régészeti Tanszékének egyetemi tanárát életművéért, a középkori magyar történelem, főleg a késői középkor művelésében elért, nemzetközileg számon tartott tudományos eredményeiért, a tudományos utánpótlás nevelésében felmutatott teljesítményéért.

SZÉP Jenőt, a matematikai tudomány doktorát, a Budapesti Közgazdaság-tudományi Egyetem „professor emeritus” egyetemi tanárát az absztrakt algebrától a matematika közgazdasági alkalmazásáig terjedő nagy ívű kutatási területen, ezen belül különösen a csoportelméletben elért tudományos eredményeiért, az egyetemi matematikaoktatás megújításában vállalt meghatározó szerepéért, iskolateremtő oktatói tevékenységéért.

SARKADI Jánost, a mezőgazdasági tudomány doktorát, az MTA Talajtani és Agro-kémiai Kutatóintézet ny. fősztályvezetőjét, a Pannon Agrártudományi Egyetem címze-

Kubinyi András történész (balról) átveszi Glatz Ferenc-től az Eötvös-koszorút. A háttérben a miniszterelnök

tes egyetemi tanárát tudományos életművéért, az agrokémia területén végzett elméleti és gyakorlati szempontból egyaránt kiemelkedő kutatásaiért.

PAULIK Ferencet, a kémiai tudomány doktorát, a Budapesti Műszaki Egyetem Általános és Analitikai Kémiai Tanszékének nyugalmazott egyetemi tanárát közel 50 éves magas szintű tudományos, alkotó, fejlesztő munkájának, életművének elismeréseként, ezen belül különösen a termoanalitikai metodika világhírt szerzett műszerének, a derivatográfának a megalkotásáért, fejlesztéséért és nemzetközi elismertetése érdekében végzett eredményes munkásságáért.

Sarkadi János (balról) az Eötvös-koszorú egyik kitüntetettje

* Az akadémiai díjrendszer átfogó rendezésére tett elnöki javaslatot az elnökség 1999. február 23-i ülésén fogadta el. (Vö. Akadémia, 1999/nyár 31-32. o.) A díjak új rendszerét e számunkban 20-25. oldalain ismertetjük.

GOZMÁNYI Lászlót, a biológiai tudomány doktorát, a Magyar Természettudományi Múzeum ny. tudományos főmunkatársát, a lepidopterológia területén végzett, világszerte nagy elismerést kiváltó tudományos munkásságáért, a Magyar Természettudományi Múzeumban létrehozott – Európában a legnagyobb és legrendezettebb – mikrolepidoptera gyűjteményért. Elévülhetetlen érdemeket szerzett emellett mint faunakutató, természetvédő, és nyelvész. A korszerű magyar zoológiai szaknyelv meghatározó személyisége, és a világsikert aratott hétnyelvű állattani szótár megalkotója.

JAKUCS Lászlót, a földrajztudomány doktorát, a JATE Természetföldrajzi Tanszékének „professor emeritus” egyetemi tanárát, a geomorfológia, különösen a karszt kutatás területén négy évtizeden át végzett tudományos munkásságáért, a karsztbarlangok morfogenetikája eróziós modelljének nemzetközi viszonylatban is úttörőnek számító megalkotásáért.

II. AKADÉMIARA BÍZOTT DÍJAK

Az Arany János Közalapítvány a Tudományért kuratóriuma kimagasló tudományos eredményeikért, valamint iskolateremtő tevékenységükért és a tudományos utánpótlás nevelése terén végzett kiemelkedő munkájukért

Császár Ákos akadémikus (balról)
átveszi Halász Bélától a közalapítványi Nagydíjat

KÖZALAPÍTVÁNYI NAGYDÍJBAN

részesítette:

BECK Mihály akadémikust,
CSÁSZÁR Ákos akadémikust és
KOVÁCS Ferenc akadémikust.

KÜLSŐ DÍJAK

Magán- és jogi személyek tesznek alapítványi díjakat az Akadémia javára. Ezt a – rendszerint az alapító elnevezését viselő – díjat egy-egy olyan kuratórium ítéli oda, amelyet az Arany János Közalapítvány, illetve az alapító és az Akadémia képviselői közösen alkotnak.

A *Pro Renovanda Cultura Hungariae Alapítvány* anyagi támogatásával a közalapítvány öt szakkuratóriuma a kitüntetettek kiemelkedő tudományos kutatómunkájuk elismeréseként az alábbi díjakat ítelték oda:

Ránki György-díjat vehetett át Galavics Géza, a művészettörténeti tudományok doktora, Miskolczy Ambrus a történettudomány doktora és Neumer Katalin, a filozófiai tudomány kandidátusa.

Bolyai Farkas-díjat vehetett át Csákány Béla, Pethő Attila és Farkas Miklós, a matematikai tudomány doktorai.

Darányi Ignác-díjat vehetett át Bokori József, Vinczeff Imre, és Bodó Imre, az MTA doktorai, valamint Csete László, a közgazdaság-tudomány kandidátusa.

Csete László (balról)
átveszi Kovács Ferentől a Darányi Ignác-díjat

Kvassay Jenő-díjat vehetett át *Juhász József*, a műszaki tudomány doktora, *Licskó István*, a kémiai tudomány kandidátusa, *Pomogyi Piroska*, a biológiai tudomány kandidátusa, *Somogyi Sándor*, a földrajztudomány doktora, *Vermes László*, a mezőgazdasági tudomány doktora és *Zsuffa István*, a műszaki tudomány doktora.

Szentágothai János-díjat vehetett át *Csillik Bertalan*, *Polgát László*, *Sík Tibor*, *Koch Sándor*, *Zicsi András* és *Eiben Ottó*, a biológiai tudomány doktorai, valamint *Bánóczy Jolán* és *Röhlich Pál*, az orvostudomány doktorai.

Oláh György-díj. Az Arany János Közalapítvány a Tudományért Oláh György szakkuratóriuma – Oláh György Nobel-díjas tudós adományának segítségével – Oláh György-díjjal tüntette ki *Somsák Lászlót*, a kémiai tudomány doktorát, kiemelkedő tudományos kutatómunkája elismeréseként.

Wigner Jenő-díj. A Paksi Atomerőmű Rt. és az Arany János Közalapítvány a Tudományért Wigner Jenő szakkuratóriuma a Wigner Jenő-díjat *Mezei Ferenc* akadémikusnak adományozta, kiemelkedő tudományos kutatómunkája elismeréseként.

Steindl Imre-díj. A Peter Munk úr felajánlásának felhasználásával alapított Steindl Imre-díjat az alapítvány kuratóriuma 1999-ben *Makovecz Imre* építésznek adományoz-

ta a nemzetközi hírű magyar organikus építészet megteremtéséért, a jelenkori magyar építészet kimagasló, iskolateremtő műveléséért.

Munkácsi Bernát-díj. Az ugyancsak Peter Munk úr felajánlásának felhasználásával alapított Munkácsi Bernát-díjat az alapítvány kuratóriuma 1999-ben *Benkő Loránd* akadémikusnak adományozta több mint fél évszázadot átívelő egyetemi oktató-nevelő munkásságáért, a magyar nyelvtörténet, őstörténet, névtan és dialektológia terén elért kiemelkedő tudományos eredményeiért, a magyar nyelv érdekében vállalt tudományszervezői tevékenységéért.

MOL Tudományos Díj. A Magyar Olaj- és Gázipari Rt. által alapított díj kuratóriuma az 1999. évi MOL Tudományos Díjat *Bardócz Béla* geológusnak adományozta a hazai kőolaj- és földgázmezők kutatásában és feltárásában elért nemzetközi szintű eredményeiért.

Mikó Imre-díj. Az MTA – a Magyar Államvasutak Rt. kötelezettségvállalásával – a magyar vasutak fejlesztését szolgáló kiemelkedő tudományos teljesítmények jutalmazására alapított Mikó Imre-díját *Béli János* vasútépítő és fenntartó üzemmérnöknek, futástechnikai szakmérnöknek, a MÁV Központi Felépítményvizsgáló Kft. ügyvezető igazgatójának adományozta a vasúti pálya- és síndiagnosztika fejlesztésében elért, nem-

Makovecz Imre építész (balról) átveszi Glatz Ferentől a Steindl Imre-díjat

Bardócz Béla geológus (balról) a MOL Tudományos Díj 1999. évi kitüntetését

zetközileg is elismert eredményeiért. Innovációs tevékenységének eredményei az európai csúcstechnológiát képviselik és hozzájárulnak a MÁV Rt. műszaki megújulásához.

Vitális István-díj. A Kapolyi László akadémikus által alapított díj kuratóriuma az 1999. évi Vitális István-díjat *Buócz Zoltán* bányamérnöknek adományozta a természeti és bányászati veszélyek elleni védekezés módszereinek fejlesztése, a bányaszellőztetési rendszerek tervezésének korszerűsítése, a környezetvédelmi és rekultivációs feladatok megoldása területén elért kiemelkedő műszaki és tudományos eredményeiért.

General Electric Ösztöndíj. A General Electric International Hungary által alapított ösztöndíj 1999. évi nyertesei: *Zarándy Ákos*, a műszaki tudomány kandidátusa, az MTA SZTAKI munkatársa; *Felhősi Ilona* PhD, az MTA Kémiai Kutatóközpontjának munkatársa; *Boda Zsolt* PhD, az MTA Politikai Tudományok Intézete munkatársa; *Ferencz Zoltán József*, az MTA Szociológiai Kutatóintézetének munkatársa és *Schleicher Nóra* PhD-hallgató, a SOTE Kommunikációs Intézetének munkatársa.

A díj átadása alkalmával Völgyes Iván, a GE igazgatója ismertette az Akadémián már több alapítványt tett világvállalat humánpolitikai céljait.

Akadémiai Szabadalmi Nívódíj. A Magyar Szabadalmi Hivatal elnöke – az Akadémia

elnökével egyetértésben – 1997-ben nívódíjat alapított a nemzetközi szinten is rangot szerzett, szabadalmi oltalomban részesített műszaki fejlesztési, agrártechnológiai, valamint fizikai, kémiai és biológiai alkalmazott kutatási találmányok akadémiai feltalálóinak elismerésére.

1999. évben Akadémiai Szabadalmi Nívódíjban részesültek:

Fekete András, az MTA doktora, a Kertészeti és Élelmiszeripari Egyetem Élelmiszeripari Kara, Fizika-Automatika Tanszékének tanszékvezető egyetemi tanára a mezőgazdasági anyagok és élelmiszerek fizikai és minőségi jellemzőinek tanulmányozásáért, a gyors és roncsolásmentes vizsgálati módszerek és szabadalmaztatott műszerek kidolgozásáért és hasznosításáért.

Fodor József okleveles vegyészmérnök, a műszaki tudomány kandidátusa a tribológia területén kifejtett, nemzetközileg elismert tudományos munkásságáért, különös tekintettel a kopást csökkentő készítmények és eljárások kidolgozására vonatkozó szabadalmiért és azok nagy jelentőségű hasznosításáért.

Szakály Sándor, a mezőgazdasági tudomány kandidátusa, a Magyar Tejgazdasági Kísérleti Intézet munkatársa, a Pannon Agrártudományi Egyetem tanára új tejipari eljárások, tejtermék hungaricumok kidolgozásáért és szabadalmaztatásáért, azok tudományos alapjainak lefektetéséért, a termékek és az eredmények nemzetközi összehasonlításban is nagy jelentőségű hasznosításáért.

Felhősi Ilona PhD-hallgató átveszi Völgyes Ivántól a GE-ösztöndíjről szóló oklevelet

Fodor József vegyészmérnök (balról) átveszi Benedszel Miklóstól az Akadémiai Szabadalmi Nívódíjat

A TERÜLETI BIZOTTSÁGOK RENDEZVÉNYEI

DEBRECENI AKADÉMIAI BIZOTTSÁG

„Tudomány és tömegtájékoztatás” címmel november 4-én egész napos vitautülésre került sor a DAB-székházban. Délelőtt Glatz Ferenc, az MTA elnöke, továbbá Szabó László Zsolt, az MTV Rt. elnöke, Hajdú István, a Magyar Rádió Rt. elnöke és Palugyai István, a Tudományos Újságírók Nemzetközi Szövetsége Magyar Tagozatának elnöke tartott előadást. Fejtegetéseik központjában a tudomány, ill. a tudományos közösség és a média, valamint a média és a közönség kapcsolata állt. A konferencia méltó keretet kínált az MTA és az MTV Rt. közötti megállapodás aláírására.* Berényi Dénes akadémikus, a DAB elnöke moderálásával a témát kerekasztal-beszélgetésen tárgyalta Ádám György, Kiss Dezső akadémikusok és Bencze Gyula, a fizikai tudomány doktora.

November 5-én délelőtt a DAB, a Debreceni Egyetemi Szövetség, a Kölcsey Ferenc Művelődési Központ, a MTESZ Hajdú Bihar megyei szervezete közös rendezésében koszorúzási ünnepségre került sor a Széchenyi-domborműnél, ahol Berényi Dénes akadémikus, DAB-elnök megemlékező gondolatai hangzottak el.

Délután a DAB-székházban került sor a tudomány napi rendezvények szakmai programjára. A *„Régióink az európai versenyben”* c. konferencia keretében került sor az innovációs pályázat eredményhirdetésére. A pályázatot a DAB és az észak-alföldi régió három megyéjének ipari és kereskedelmi kamarája hirdette meg. Mindhárom megyéből egy-egy vállalat vagy vállalkozás nyerte el az oklevelet és plakettet. Ezt követően Berényi Dénes DAB-elnök a megyei lap kulturális rovatvezetőjének és a Debreceni Televízió közösségének nyújtotta át a *„Tudomány támogatásáért”* kitüntetést, melyet a DAB vezetősége a tudományos közösséghez nem tartozó azon személyeknek vagy szervezeteknek ítél oda, akik/amelyek sokat tettek a

A „Tudomány és tömegtájékoztatás” c. konferencián Glatz Ferenc, az MTA elnöke, Berényi Dénes DAB-elnök (középen) és Szabó László Zsolt, az MTV Rt. elnöke. A konferencia keretében aláírták az MTA és az MTV Rt. közötti megállapodást

régió tudományos életéért. A díjkiosztások után Süli-Zakar István és Berényi Dénes előadásukban az észak-alföldi régió esélyeit vázolták fel. A rendezvény végén a DAB kezdeményezésére megalakult a Debreceni Innovációs Klub. Tagjai azoknak a vállalkozásoknak a vezetői, amelyek sikeresen szerepelnek az innovációs pályázatokon.

MISKOLCI AKADÉMIA BIZOTTSÁG

A MAB november 4-én ünnepelte a Magyar Tudomány Napját, valamint fennállásának 20. évfordulóját. Az ünnepi tudományos ülést Kozák Imre, a MAB elnöke nyitotta meg, és köszöntötte a vendégeket. Rövid áttekintést adott a MAB történetéről, tevékenységéről, szervezetéről. Az ünnepi alkalmából emléklapot adott át a MAB alapító tagjainak, és megemlékezett az elhunyt alapító tagokról. (Erre az alkalomra jelent meg a *„20 éves a Miskolci Akadémiai Bizottság”* című reprezentatív kiadvány.)

Az ünnepség további részében természettudományi és műszaki tudományi konferenciára került sor, amelynek keretén belül Kozák Imre MAB-elnök átadta a Kitüntető Tudományos Díjat a társadalomtudományok művelői közül *Kabdebő Lórántnak*, a Miskolc-

* A megállapodás szövegét l. a következő oldalon!

Együttműködési megállapodás az MTA és az MTV Rt. között

A Magyar Tudományos Akadémia és a Magyar Televízió Rt. (a továbbiakban: Felek) kinyilvánítják azon szándékukat, hogy közfeladataik ellátása során együtt kívánnak működni.

A Felek a kölcsönös előnyökön nyugvó együttműködés alapján arra törekszenek, hogy tájékoztatási kötelezettségüknek megfelelően nyilvánosságot biztosítsanak a tudományos alapokon nyugvó gondolkodás terjesztésére és a tudomány eredményeinek bemutatására, ezzel is növelve a társadalom műveltségi szintjét, gyarapítva a műveltségben rejlő s azáltal növelhető nemzeti vagyont.

I. Az együttműködés célja

- A hiteles, meggyőző tájékoztatás elősegítése mindazokon a területeken, amelyeken a társadalmi, gazdasági és természettudományi kutatási eredmények lényegesen befolyásolják az emberek gondolkodását és életminőségét.
- Olyan szervezeti formák és információs rendszerek kialakítása, amelyek megfelelő keretet biztosítanak a tudományos élet, illetve a tudományos ismeretterjesztés közszolgálati kapcsolatainak erősítésére és az ilyen jellegű műsorok bővítésére.
- Megakadályozni, hogy tudományellenes, áltudományos, kártékony nézetek a közszolgálati tévékben helyet kapjanak.

II. Az együttműködés területei

- Minthogy az egyes ember életét, illetve az emberiség sorsát rövidebb-hosszabb távon befolyásoló tényezők közül kiemelkedően fontos a tudomány szerepe, a Felek között megkötött együttműködési szerződés kiterjed mindazon munkakapcsolatokra, amelyek segítségével bemutatható, hogy

1. milyen szerepe volt és van a tudmánynak, illetve a tudósoknak a társadalom és gazdaság fejlődésében, milyen kérdésekre várhat választ az emberiség a tudósok közreműködésével;
2. milyen kritériumai vannak a tudományos gondolkodásnak, s milyen feltételei a tudományos munkának;
3. melyek a legújabb kutatási eredmények, különös tekintettel a hazai kutatóműhelyekben folyó munkára.

III. A Felek kötelezettségei

A Felek, kiindulva abból, hogy az együttműködés kedvezőbb feltételeket teremt tevékenységeik hatékonyabb végzéséhez, az alábbiakat vállalják:

1. A Magyar Tudományos Akadémia:

- tájékoztatást ad a tudományok művelése és a tudományos kutatások koncepciójáról, a fontosabb fejlesztési irányokról, kiemelkedően azokról a területekről, amelyek a szélesebb közönség érdeklődésére számot tarthatnak,
- információt ad a tudományos közélet eseményeiről,
- tájékoztat az akadémiai kutatóhelyeken elért tudományos eredményekről,
- kész fogadni kutatóhelyein az MTV munkatársait, s a forgatócsoportok munkáját segíti,
- egyes kiemelt fontosságú események feldolgozásában az eszmei segítségén túl – lehetőségeihez mérten – anyagi támogatást nyújt,

• eseti vagy állandó munkabizottsága segítségével folyamatosan figyeli és értékeli a tudománnyal kapcsolatos területek megjelenését a médiában és tapasztalatairól tájékoztatja az MTV megfelelő vezetőit,

- kijelöl egy főt, aki állandó és közvetlen kapcsolatot tart az MTV Rt.-vel.

2. A Magyar Televízió Rt.:

• tájékoztatja a nézőket a korszerű tudományos ismeretekről és azokról a kutatásokról, amelyek hozzájárultak, illetve hozzájárulnak a világ megismeréséhez és megértéséhez, valamint az emberi életminőség javításához,

- kiemelten foglalkozik a hazai tudományosság helyzetével és tudósaink teljesítményével,
- olyan műsorstruktúrát alakít ki, amelyben az MTV mindkét programján biztosítható a tudománnyal kapcsolatos ismeretek terjesztése különböző nézői rétegekhez eljutó, megfelelő feldolgozottsági szinten és megjelenési formában,

• a tudománnyal kapcsolatos műsorok számának, illetve adásidejének meghatározásakor figyelembe veszi az európai uniós országok gyakorlatát,

- törekszik arra, hogy a tudományos ismereteket közérthető, ugyanakkor szakszerű, korrekt formában adja közre,
- lehetőséget biztosít a műsoraiban a nyilvánosság előtt megjelent áltudományos vagy tudományellenes téveszmék leleplezésére, megcáfolására.

IV. Záró rendelkezések

1. A jelen együttműködési megállapodás a Felek közötti együttműködés céljait és általános kereteit tartalmazza.
2. Egyes konkrét műsorok ügyében a Felek külön szerződést kötnek.
3. A Felek évente legalább egyszer áttekintik az együttműködés helyzetét, feladatait és a szükséges intézkedéseket megteszik.
4. Az együttműködés során felmerülő költségeket a Felek az egyes részmegállapodásokban és szerződésekben foglaltak szerint biztosítják.
5. Jelen együttműködési megállapodás határozatlan időre szól és a felek aláírásával egyidejűleg lép hatályba.
6. A Felek által aláírt együttműködési megállapodást tájékoztatásul meg kell jelentetni az Akadémiai Értesítőben és közzé kell tenni az MTV belső tájékoztatási rendszerében.

A MAB november 4-i tudomány napi ünnepségén Keciczky László alelnök tartott előadást. Az elnökségben Kozák Imre, a MAB elnöke (középen)

ci Egyetem professzorának, az élettudományok művelői közül *Fehér Alajosnak*, a GATE „Fleischmann Rudolf” Mezőgazdasági Kutatóintézet igazgatójának, valamint a természet- és műszaki tudományok művelői közül *Tarján Ivánnak*, a ME professzorának. Az idén 6 fiatal kutató részesült Tudományos Díjban: *Bányainé Tóth Ágota*, *Csutorás Csaba*, *Kis Márta*, *Magda Róbert*, *Paulovics Anita* és *Sevcsik Mónika*. A tudományos ülés vendége volt Keciczky László, a MTA alelnöke, aki „A globális és virtuális világ kihívása a tudományban” címmel tartott előadást. További előadók: *Bárczy Pál* professzor, *Cselényi József* professzor, *Csőke Barnabás* professzor, *Demendy Zoltán* docens, *Lakatos István* professzor és *Rontó Miklós* professzor. Valamennyien a Miskolci Egyetem vezető oktatói.

PÉCSI AKADÉMIAI BIZOTTSÁG

A Pécsi Akadémiai Bizottság november 4–6. között tartotta a Magyar Tudomány Napjának regionális rendezvényeit. Az ünnepélyes megnyitóra 1999. november 4-én került sor a PAB-székházban, ahol *Tigyi József* akadémikus, a PAB elnökének megnyitója után ünnepélyes díjátadásokra került sor.

A PAB Ezüst plakettjét kapták: *Méhes Károly*, *Gyenesi István*, *Ujvári Jenő*. A PAB Tudományszervezési Díját vették át: *Katona Tamás*, *Buday-Sántha Attila*, *Losonczy Hajna*, *Marek Nándor*. A fiatal kutatók közül a PAB Tudományos Díjában részesült: *Kéri Katalin*, *Trócsányi András*, *Rappai Gábor*. A Zsolnay Porcelángyár Rt. díját *Bunyevácz József* vette át.

A kitüntetések követően *Fodor István* egyetemi tanár, a PAB titkára „A környezetvédelem regionális aspektusai” címmel tartotta meg tudományos előadását. Az ünnepélyes megnyitó kiemelkedő eseménye volt a Dialóg Campus Könyv- és Lapkiadó tudományos szakkönyveiből álló kamarakiállítás, amelyet *Komlósi Sándor* egyetemi tanár, a PAB alelnöke nyitott meg.

A PAB a régió valamennyi megyéjében szervezett tudományos előadásokat, konferenciákat. Keszthelyen a „*Georgikon a tudomány szolgálatában*”, Kaposváron a „*Régészeti kutatások Somogy megyében*” címmel, Szekszárdon „*Eszközök a gyermekvédelem szakmaiságának növeléséhez*” címmel, Pécsen a „*Klinikai és elméleti biológiai kutatások*” címmel. A Magyar Tudomány Napja regionális rendezvénysorozatához kapcsolódott *G. Sándor Mária* új német-magyar nyelv-

Újváry Jenő, Pécs város alpolgármestere vehette át 1999-ben a PAB Ezüst plakettjét Tigyi József akadémikustól, a PAB elnökétől

ven megjelenő „Pécs-Püspökvár régészet és épületkutatás” c. könyvének nagysikerű bemutatása.

A Magyar Tudomány Napja pécsi regionális rendezvényeit a már hagyományossá váló, kitűnő hangulatban megszervezett Tudósball zárta november 6-án.

SZEGEDI AKADÉMIA BIZOTTSÁG

A Szegedi Akadémia Bizottság november 4-i ünnepi tudományos ülését *Telegdy Gyula*, a SZAB elnöke nyitotta meg, majd *Kroó Norbert*, az MTA főtitkára „A regionalitás szerepe a magyar tudományos életben” címmel tartotta meg előadását. Ezt követően négy fiatal kutató (*Romics Imre*, *Kosztai László*, *Mucsi László*, *Gáspár Róbert*) vehetett át kitüntetést figyelemre méltó tudományos teljesítményeiért. Rövid referátumaik után a régió Bolyai-ösztöndíjasai ismertették tudományos eredményeiket.

Az ünnepi üléssel párhuzamosan tartotta felolvasó ülését a Magyar Történeti Munkabizottság, ahol *Papp Sándor*, *Tóth Sándor László*, *Marjanucz László*, *Kováts Zoltán*, *Tóth Ágnes* és *Erdmann Gyula* tartott előadást. Az ülésen mutatta be az érdeklődőknek „Az államalapítás korának írott forrásai”

c. kötetet *Kristó Gyula* akadémikus, a kötet szerkesztője.

A Koch Sándor Csongrád megyei Tudományos Ismeretterjesztő Társulat és a SZAB közös rendezésében ugyancsak november 4-én *Duda Ernő* „Genetika – génetika” és *Bodosi Mihály* „Az agykutatásról – klinikusként” címmel a középiskolásoknak tartott népszerűsítő előadást.

VESZPRÉMI AKADÉMIAI BIZOTTSÁG

A VEAB-székházban november 3-án megrendezett ünnepi üléssel köszöntötte a VEAB a Magyar Tudomány Napját. Az ünnepi eseményen adták át „Az Év Kutatója” pályázat 1999. évi nyerteseinek díjait, valamint tudományos előadásokat hallgattak meg. *Markó László* akadémikus, a VEAB elnöke köszöntötte a nyerteseket: *Hudi Józsefet* a társadalomtudományok, *Varga Kálmánt* a természettudomány és matematika, valamint *Vonderviszt Ferencet* az élet-tudományok területén. *Herodek Sándor* a Balaton ökológiájáról tartott összefoglaló előadást, majd a díjnyertesek tartották meg referátumaikat, melyeket a VEAB külön füzetben is megjelentette.

OSZTÁLYRENDEZVÉNYEK

Nyelv- és Irodalomtudományok Osztálya

november 4. Az osztályhoz tartozó Bolyai-ösztöndíjasok: Iványi Zsuzsanna, Hamar Imre, Kappanyos András, Kis Gábor és Szirák Péter tudományos ülésen mutattak be a Magyar Tudomány Napja rendezvénysorozat keretében.

*

Filozófiai és Történettudományok Osztálya

november 4. Megtartották a „Fiatal kutatók, Bolyai-ösztöndíjasok 2. fórumát” az új- és legújabb kori történelem témakörében.

*

Matematikai Tudományok Osztálya

november 10. Tudományos ülésszak keretében számoltak be munkájukról az osztályhoz tartozó Bolyai-ösztöndíjasok: Benczúr András, Domokos Mátyás, Elek Gábor és Pyber László.

*

Agrártudományok Osztálya

november 9. Az agrártudományok terén Bolyai-ösztöndíjban részesült fiatal kutatók bemutatkozó előadásai a Tudomány Napja alkalmából.

*

Orvosi Tudományok Osztálya

november 4. Tudományos ülésen tartottak előadást a Bolyai-ösztöndíjasok: Bíró Tamás, Benyó Zoltán, Kolev Kraszimir, Hamar Péter, Mihalik Rudolf, Hersényi

László, Cserni Gábor, Tétényi Tamás és Trixler Mátyás, valamint Maglóczky Zsófia.

*

Kémiai Tudományok Osztálya

november 1. Az osztály előadóülésén a kiemelkedő eredményt felmutató Bolyai-ösztöndíjasok – Lázár László, Mező Gábor, Micskei Károly, Orosz György, Pusztai László, Skodáné Földes Rita, Süvegh Károly, Török Béla és Wölfling János – előadásai hangzottak el a Tudomány Napjához kapcsolódóan.

*

Gazdaság- és Jogtudományok Osztálya

november 4–5. A Magyar Tudomány Napja alkalmából ünnepi hadtudományi rendezvénysorozatot rendeztek a NATO-tag-ság, a biztonság és stratégiák témákban. A plenáris ülésen Szabó János honvédelmi miniszter, Fodor Lajos vezérezredes, Felkai László közigazgatási államtitkár (BM) és Joó Rudolf helyettes államtitkár (KüM) tartottak előadást.

*

Fizikai Tudományok Osztálya

november 4. A Bolyai-ösztöndíjat elnyert fiatal kutatók – Biri Sándor, Csótó Attila, Kolláth Zoltán, Lévai Péter, Osvay Károly, Oszlányi Gábor, Pécz Béla és Szunyogh László – előadásai hangzottak el. előadásai hangzottak el.

INTÉZETI RENDEZVÉNYEK

Atommagkutató Intézet (Debrecen)

november 1–4. A Magyar Tudomány Napja alkalmából megrendezett nyílt napokon 110 közép- és általános iskolás látogatott az ATOMKI-ba. A november 4-én rendezett fórumon pedig egyetemi hallgatóknak nyíltott lehetőségük az ATOMKI megismerésére. Lovas Rezső bevezetője és Krasznahor-

kay Attila „A magfizika reneszánsza – radio-aktív nyalábok” című előadása után diszkussziókra és laborlátogatásra került sor.

*

Csillagászati Kutatóintézet

november 3. A Magyar Tudomány Napja rendezvénysorozat keretében nyílt napokat tartottak a budapesti svábhegyi, majd

november 5-én a piszkéstetői obszervatóriumokban. Budapesten elsősorban iskolás korú fiatalok, a Mátrában főleg felnőtt látogatók vettek részt a rendezvényeken.

*

FKK Földrajztudományi Kutatóintézet

november 9. A Magyar Tudomány Napja keretében rendeztek tudományos ülést a 70 éves Marosi Sándor akadémikus tiszteletére „Tájkutatási irányzatok Magyarországon” címmel. A Budaörsi kutatóházban mintegy 80 résztvevővel lebonyolított szakmai fórumon előadást tartott: Keveiné Bárany Ilona (JATE), Csorba Péter (KLTE), Rakonczai János (JATE), Gyuricza László (JPTE), Nizsalovszky Rita (KLTE), Huszár Tamás (FKI) és Szalai Zoltán (FKI)

*

Kísérleti Orvostudományi Kutatóintézet

november 3. A Magyar Tudomány Napja alkalmából rendezett nyílt napon három budapesti gimnázium (Fazekas Mihály, Apáczai Csere János, Evangélikus Gimnázium) 45 diákja és biológiai tanáraik vettek részt a látogatáson. A laboratóriumok megtekintése előtt érdekes előadásokat hallhattak a résztvevők az intézetben folyó kutatásokról.

*

Műszaki Fizikai és Anyagtudományi Kutatóintézet

november 8–9. A nyílt napok keretében gimnazisták és egyetemi hallgatók általános bevezető előadást követően demonstrációs összeállításokon tekinthettek meg néhány fontos és látványos kutatási és fejlesztési eredményt (vegyület-félvezető lézerdiodák, optikai rács elvű érzékelő eszköz, alagút mikroszkópia, „FluxSet” típusú mágneses termelő).

*

Növényvédelmi Kutatóintézet

Új ökotoxikológiai laboratóriumot avatott a Magyar Tudomány Napján. Az ünnepség megnyitóján Kőmíves Tamás, az intézet igazgatója felhívta a figyelmet a növényvédő szerek biztonságos felhasználásának és ellenőrzésének szükségességére, a környezetkímélő növényvédelem bevezetésének jelentőségére.

Ezt követően a laboratórium létrehozásában közreműködő kutatók három egymásra épülő előadása hangzott el. Székács András átfogó, kortörténeti képet rajzolt a növényvédelemben a kemikáliák alkalmazása során fölmerült problémákról. Darvas Béla „A kémiai növényvédelem kritikái” című előadásában a növényvédő szerek megítélésének, hatásvizsgálatának konkrét kérdéseivel foglalkozott. Befejezésül Polgár A. László „Peszzticidek és hasznos élő szervezetek” című előadását követhették végig a jelenlévők.

Ezt követően a vendégek megtekintették az új ökotoxikológiai laboratóriumot, amelynek „lelke” a nagyjából az intézet saját (többéves) belső fejlesztési keretéből megvásárolt korszerű, számítógépvezérelt Varian Saturn 2000 GC-MS típusú, tömegspektrometriás detektorral ellátott kapilláris gázkromatográf (MS/MS rendszerű kiépítéssel). A közel 25 millió forintos beruházáshoz a kutatócsoport jelentős támogatást kapott az OTKA Infrastrukturális Fejlesztési Programjából, a laboratórium, illetve a műszerek működtetési költségeihez pedig az OMFB nyújt anyagi segítséget.

*

Régészeti Intézet

november 3. A Magyar Tudomány Napján előadások hangzottak el az intézetben „Szemelvények legújabb kutatási és ásatási eredményeinkből” címmel. Az előadások az intézetben folyó kutatásokból hármat mutattak be: Horváth Friderika (a tud. kand.): Régészeti kutatások Almásfüzitő római kori vicusában, Kovács Gyöngyi (PhD): Egy stájer vár a Délnyugat-Dunántúlon (Bajcsa, 16. század vége) Jerem Erzsébet (a tud. kand.): A környezetregészeti módszerei és legújabb kutatási eredményei címmel.

*

SZTAKI

november 1. Fiatal Kutatói ülészek.

*

Történettudományi Intézet

november 4. Az intézeti nyílt napon középiskolások tájékozódhattak az intézetben folyó központi munkálatokról.

*

Világgazdasági Kutatóintézet

november 3. Nyílt nap keretében olyan középiskolás tanárok és diákok látogattak az intézetbe, akik érdeklődnek az európai uniós

integráció iránt. E témakörben kerekasztal-beszélgetést, ehhez kapcsolódóan vitát, majd vetélkedőt rendeztek.

EGYÉB RENDEZVÉNYEK

Az *Országos Tudományos Diákköri Tanács*, az MTA-székház dísztermében rendezett ünnepi ülésének keretében november 2-án került sor a Pro Scientia Aranyérem átadására. Szendrői Péter, az OTDT elnöke megnyitója után köszöntőt mondott és a kitüntetéseket átadta Pokorni Zoltán oktatási miniszter valamint Glatz Ferenc, az MTA elnöke.

A korábbi évek hagyományához igazodva az idén is számos *felsőoktatási intézmény*, kutatóhely, minisztérium, közgyűjtemény rendezett konferenciákat, tudományos üléseket. A teljesség igénye nélkül sorolunk fel néhányat az ország különböző pontjain tartott eseményekből.

November 2-án „Minőség a felsőoktatásban” címmel a Gábor Dénes Főiskolán rendeztek előadássorozatot. A KÉE Élelmiszeripari Kar Konzervtechnológiai Tanszékének szervezésében „Tudományos eredmények az élelmiszer-adalékanyagok területén” c. nagy érdeklődésre számot tartó konferencia, kerekasztal-beszélgetés és poszterkiállítás került megrendezésre. A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Természettudományi Kara 50 éves jubileumi ünnepségét tartotta november 3-án. Az idén számos tanítóképző és pedagógiai főiskola közösen rendezte meg az „Ezredforduló – műveltségkép – kisgyermekkori nevelés. Kutatások az óvó és tanítóképző intézményekben” c. tudományos konferenciát. Az Evangélikus Hittudományi Egyetem november 4-én „A teológia a társadalomtudományok tükrében” c. konferenciát és kerekasztal-beszélgetést tartott, melyen elsősorban fiatal kutatók előadásai hangzottak el. „Az ELTE TTK kutatóműhelyeinek szerepvállalási lehetőségei a hazai gazdaságfejlesztésben” c. konferencián a tanszékcsoportok kutatási tevékenységének bemutatására került sor. A Csokonai Vitéz Mihály Tanítóképző Főiskola november 3–5

között Tudományos és művészeti Napokat tartott. A háromnapos rendezvényen számos előadás hangzott el a nevelés, a tehetséggondozás, a képzőművészeti tevékenység, az óvodai nevelés, a felnőttképzés, távoktatás stb. témakörökben. A rendezvénysorozatot művészeti est zárta.

Több *múzeum* tartott idén is nyílt napot, mutatta be az érdeklődők számára a közgyűjteményekben folyó tudományos munkát, vagy olyan gyűjteményi tárgyakat, amelyek megtekintésére nincs lehetőség a kiállítások keretében. A múzeumokhoz hasonlóan, nyílt nap keretében, a könyvtárak is lehetőséget biztosítottak a látogatók érdeklődésére számot tartó kérdések megválaszolására, a könyvtári munka alaposabb megismerésére.

A *TIT szervezetei* az idén is több programmal kapcsolódtak az ünnepi rendezvényekhez. A Jurányi Lajos Szervezet november 2-án „Az 1848-49-es szabadságharc hatása a 19. századi öltözködés stílusára” címmel, november 2-án pedig „Varázslás, ráolvasás, bájolás” címmel rendezett előadássorozatot. November 4-én Debrecen adott otthont a „Modern orvostudomány: az immunológia fejlődése” c. konferenciának.

A hagyományokhoz híven 1999-ben is megtartották a Magyar Zoltán és az OTKA posztdoktori ösztöndíjasainak eredményeit bemutató találkozót. A november 4–5-én Debrecenben zajló rendezvényen a jelenlegi ösztöndíjasok előadásai mellett átadták az 1999. évi ösztöndíjakat.

Az OMFB–KüM Tudományos és Technológiai (TÉT-) Attasék 6. konferenciáját rendezték, immár hagyományosan az ünnepi héten, november 11-én. A szervezésben több országos szervezet, az OMFB, a KüM, az MTA valamint a MTESZ vett részt, e testületek vezető képviselőinek előadásai mellett plenáris ülésekre is sor került.

AZ AKADÉMIAI DÍJAK ÚJ RENDSZERE

1999-ben az Akadémia vezetése rendszerbe foglalta az akadémiai díjakat. Az 1990 után kialakult új politikai helyzet, a piacgazdaság, a nemzetközi nyitottság Akadémiánk szervezetének újragondolását kívánja. Az 1989-ben megindult és 1994-ben beteljesült, törvény által rögzített autonómia alapot ad ezen újragondoláshoz.

Az akadémiai díjak rendszerbe foglalását kívánta az új típusú kormányzati és magánalapítású díjak létrejötte, és az a szerencsés körülmény, hogy 1997-től mind több egyéni vállalkozó, illetve nagyvállalat tett alapítványt az Akadémia javára. (Ez eredménye annak a felhívásnak, amelyet Akadémiánk az első Tudomány Napja alkalmából intézett a vállalkozói szférához.) A díjak új rendszerét először az 1999. évi Magyar Tudomány Napján ismerhette meg a közönség. Alább közöljük az 1999. február 23-i elnökségi ülés által jóváhagyott elnöki előterjesztést.

A díjak az adományozótól meghatározotlan különbözőek: állami, közéleti vagy szakmai díjak. (A szovjet rendszerben – nemcsak Magyarországon – ismeretes módon ezek az értékelési szempontok – s vele együtt a díjak jellege is – keveredtek.)

Az MTA díjrendszere szakmai díjrendszer. Mai formájában az 1960-as évektől alakult ki. Az Akadémia vezetőinek és tagsága józanságának köszönhetően alapjaiban megőrizte történelmileg kialakult szakmai jellegét a szovjet rendszer idején is.

A díjnak (ösztöndíjnak) sajátos szerepük van a szakmai testületek esetében: a szakmai értékelés, a díj odaítélésének folyamata (javaslattevés, odaítélés) a szakmai társas élet része. Ezeken az üléseken, vitákon közösséget összetartó szálak erősödnek. A díjak odaítélése során kialakult viták – ha mégoly személyre szólóak is – alkalmat adnak szakmai számvetésre, összemérésre és közösen kialakított szakmai és etikai normatívák létrehozására.

A szakmai testület esetében a díj kiosztása különleges esemény: az egymás iránti elismerés, a másik iránti érdeklődés ünnepe is. (Akadémiai életünkben másfél százada mindig kiemelkedő esemény volt a díjak kiosztása.) Ezért az új díjrendszer formálásánál körültekintően kell kezelni, hogy milyen közönség előtt, milyen alkalommal adjuk át a díjakat. A csak a szakmai testület (osztály,

elnökség) által és csak a kutatómunkáért adományozott díjakat kívánatos szakmai fórumokon – közgyűléseken, osztályüléseken – kiosztani. Ugyanakkor a díjak (ösztöndíjak) odaítélése a tudomány és társadalom kapcsolatrendszerének egyik eseménye is. Megmutat(hat)ja a társadalomnak (azon belül a politikai és gazdasági elitnek) a tudomány társadalmi hasznosságát. Akadémiánk esetében fokozottan segítheti a „nyitott Akadémia” elvének érvényesülését. Ez azt jelenti: az Akadémia jóllehet zárt, elitista intézmény, de a kutatói gondolkodás és a kutatásszervezet fejlődése érdekében állandó kapcsolatot kíván fenntartani a társadalommal. Ugyanakkor a társadalommal el akarja fogadtatni, hogy a tudomány a társadalom érdekében elitista.

I. AKADÉMIÁNK ÚJ HELYZETBEN

Akadémiánk alakuló új arculata, az 1990 óta felgyorsult új társadalmi-gazdasági folyamatok tudomásulvétele szükségessé teszi intézményünk, működésünk alapos felülvizsgálatát, így az akadémiai díjak rendszerének áttekintését is.

Díjaink felülvizsgálata során ugyanazt az alapelvet követjük, mint az elmúlt esztendőben más esetekben is: határozottan kell céljainkat, szervezetünket a változó idők igé-

nyeihez igazítani, ugyanakkor a múlt minden értékes építőelemét fel kell használni az újáépítéshez.

Hol helyezkednek el az MTA által kiírt és odaítélt díjak a hazai tudományos és kulturális díjak között?

1. Magyarországon 1989-től fokozatosan megújult az *állami díjrendszer*. Új díjakat alapítottak, amelyek a demokratikus berendezkedéshez, az új társadalmi – politikai, kultúrpolitikai – célokhoz igazodnak. Ez a díjak rendszerén belül új presztízs-hierarchiát hívott életre, s megnövelte az anyagi megbecsülés jelentőségét az állami díjrendszeren belül.

2. Dinamikusan tört előre 1989 óta a *civil szféra* a kulturális-tudományos életben, ami a díjak alapításában is megmutatkozott. Alapítványi, vállalkozói, egyesületi díjak jelentek meg. Ez öröndetes, de ugyanakkor ellentmondásos jelenségeket is előidéz. Az állami és civil szféra díjainak céljai nemegyszer hasonlóak, célzottjai pedig többnyire ugyanabból a körből kerülnek ki. A díjak számának „túltengéséről”, és ezzel erkölcsi értékük devalválódásáról is beszélnek. De megindult a díjak erkölcsi értékének devalválódása azért is, mert az állami díjak adományozása túl gyakran igazodik a gyorsan változó politikai hatalmi viszonyokhoz.

1989 után differenciálódott a díjak *jellege* is. Keveredik az utólagos elismerés (jutalom) és előlegezett ösztönzés (ösztöndíj) adott munka elvégzésére. (Az előbbi adóköteles, az utóbbi adómentes összeget tartalmaz.)

3. Az Akadémia díjrendszere még változatlan annyiban, hogy megmaradt az *akadémiai díjak erkölcsi-szakmai* presztízse, mert 1989 után sem szolgáltatták ki ezeket a gyorsan változó politikai viszonyoknak. Ezt a tulajdonságot a továbbiakban is feltétlenül meg kell őrizni. Nevetségessé zsugorodott azonban e díjak *pénzügyi támogatottsága*. Ezen változtatni kell. Változatlan az akadémiai díjak *jellege* is: csak jutalmak. Ezen a jellegen is indokolt módosítani.

4. Új típusú díjak keletkeztek 1997–98-ban Akadémiánkon. Megjelentek a szponzorok, nagyvállalatok által az Akadémiához telepített, adományozott díjak. Ez annak a folyamatnak az eredménye, amelyet épp az Akadémia vezetése indított el a magyar

tudományos és közéletben: a *vállalkozói társadalom és a kutatói szféra új típusú kapcsolatrendszerének* kialakítását. E díjak összegét a szponzorok az 1997-ben – részben e célból – létrehívott Arany János Közalapítványba fizetik be, e díjakat javasoljuk „Akadémiára bízott díj”-nak elnevezni. (Ezek lényegükben alapítványi díjak.) Míg a hagyományosan kiírt – de jellegükben és dotálásukban változó – akadémiai díjak neve maradna „Az MTA díja”.

Mindezeket összegezve: szükségesnek látszik felülvizsgálni az Akadémia által kiosztott vagy Akadémiánkhoz kötődő díjak jellegét, anyagi támogatottságának mértékét. Szükséges az akadémiai díjak új rendszerét úgy meghatározni, hogy tekintettel legyünk az egyéb – állami, közéleti, szakmai – díjakra. Végül szükséges immáron a két díjtípus egymáshoz való viszonyát pontosan megfogalmazni. Mindenekelőtt rögzíteni a díjak *állandóságát-időlegességét, célját-jellegét, az odaítélés fórumát és a díjak pénzügyi forrását*.

II.

A DÍJAK KÉT TÍPUSA

Javaslatunk szerint 1999-től az akadémiai díjak két típusát különböztetjük meg:

I. Az MTA díjai

A díjak e csoportjába tartoznak lényegében az elmúlt 30 esztendőben kialakult díjak (Aranyérem, Akadémia Elnökségi Díj, Eötvös József-koszorú, Pro Scientia Érem, Újságírói Díj, Fialat Kutatók Díja). E díjak a szűkebb kutatói közösség valamelyik tagja (vagy munkacsoportja) elismeréséül szolgálnak. (Kivéve az újságírói és a fiatal kutatói díjakat.) Az MTA díjait az *osztályok javaslata* alapján az *elnökség ítéli oda*. (Kivéve Pro Scientia és a Fialat Kutatók Díjait.) A tervezett változtatás az eddigiekhez képest: *emeljük általában a díjak anyagi támogatását, és változtassunk a díjak jellegén*. E díjak részben *jutalom*, részben *ösztöndíj jellegűek*. Vagyis a díjak részben *elismerést* (jutalom), részben *ösztönzést* (ösztöndíj) jelentenek.

Az *anyagi támogatás* általános emelése feltehetően nem kíván különösebb indok-

lást. Igaz, hogy az akadémiai díjak elsősorban erkölcsi elismerést jelentettek, de Akadémiánk múltja bizonyítja: e díjak az erkölcsi elismerés mellett valamikor jelentős kutatástámogatást is nyújtottak; nemcsak az addigi munkát elismerő jutalmak, de egyben ösztönzők is voltak. Korosztálytól függetlenül – legalábbis adott időre – serkenteni kívánták a kutatások folytatását. 1949 előtt az egyes díjak, jutalmak (pl. Marczibányi) nemcsak erkölcsi, de olyan mértékű anyagi elismerést is jelentettek, hogy a nagyobb összegű díjak meghaladták a kutató egyéves teljes jövedelmét! Ezzel a díjat kiírók mintegy könnyítették is a kutatói munka folytatását. (Vagyis mai kifejezéssel élve: a díjakban benne rejtett a *jutalom* és egy időben az *ösztöndíj* jelleg is.) A szovjet rendszerben ez megszűnt.

Az 1960-as évektől szilárdult meg a jelenleg is érvényes díjrendszer. Ez kezdetben – igaz, szerényebb anyagi keretek között – még mindig számottevő anyagi juttatást adott. Később azonban, a 1980-as években, a díjak nem követték az inflációt, és így a díjak jellege is megváltozott: szinte csakis erkölcsi elismerést jelentő jutalomvá váltak. A polgári adórendszer bevezetése (1988) után e díjakat nem mentesítették sem a közterhek, sem a személyi jövedelemadó alól. Az Akadémia pedig nem látta szükségesnek díjainak ártérítelését. Így a díjazott számára az akadémiai díj nem tette lehetővé bármiféle jövőre vonatkozó munkaterv megalapozását.

„Az MTA díjai”-nak reformja során tehát ajánlatos közelíteni az 1949 előtti díjrendszer jellegéhez. „Az MTA díja” legyen részben *jutalom* (az eddigi munka elismerése) és legyen részben *ösztöndíj* (legyen adómentes összeg a következő hónapok vagy év kutatásaihoz). Azaz jelentsen bizonyos, a mellékfoglalkozásoktól mentesítő anyagi ösztönzést is.

Az „MTA díjai”-nak forrása kettős: a jutalom forrása az akadémiai költségvetés, az ösztönzés (ösztöndíj) forrása az Arany János Közalapítvány.

Az Arany János Közalapítvány létrehozásának hármas célja volt. Az egyik cél: segítse a vállalkozói és a kutatói szféra közeledését. Az Akadémiához rendelt vállalati pénzösszegek fogadására alkalmas szervezetet hoz-

tunk így létre. A második cél: az osztályok, a diszciplínák önszerveződésének segítése. A közalapítvány ugyanis szakkuratóriumokból épül fel. Ezen szakkuratóriumok mindjobban igazodnak egy-egy akadémiai osztályhoz, illetve azokon belül diszciplínákhoz. Ösztönözni kívánjuk az osztályokat, hogy növeljék aktivitásukat a versenyszféra irányába. Hívjanak létre a vállalkozói szférával közösen díjakat, ösztöndíjakat, amelyeket a külső alapítóval közösen működtetett szakkuratóriumok ítélnék oda. A közalapítvány harmadik célja: az akadémiai díjrendszer reformjának segítése, az akadémiai díjak jellegének átalakítása. A közalapítványban költségvetési eredetű összegek helyezhetőek el és azokat ösztöndíjra is használhatjuk.

A közalapítvány tehát része az *akadémiai reform tudománypolitikai célrendszerének*.

Az MTA díjainak anyagi támogatottságát az elnökség határozza meg.

Az Akadémiai díjak kiosztásának *időpontja és helye a közgyűlés*. Kivételt képez a Fiatal Kutatók Díja, amelyet javaslatunk szerint március 15-én (körül) és az Újságírói Díj, amelyet a Magyar Tudomány Napján (november 3.) osztanának ki.

2. Akadémiára bízott díjak

A Magyar Tudományos Akadémia, mint a hazai kutatók civil szervezete, feladatának tartja azt, hogy a köztestületbe tömörült kutatók igyekezzenek bővíteni a tudományos *kutatás*, valamint a kutatást *használó szférák* kapcsolatrendszerét.

E kapcsolatrendszer az elmúlt évtizedben meggyengült. A már privatizált nagyvállalatok a korábbi vállalati-kiadói megrendelések töredékével keresik fel a hazai kutatóbázist. A távolmaradás alapja nemegyszer az egymás nem ismerése. A közelebb hozás tudománypolitikai érdek. De tudománypolitikai érdek az is, hogy a legújabb *termelési-társadalmi kihívásokat a vállalkozói-kiadói szféra közvetítse a kutatóbázis felé*. Ezt a közelítési szándékot jelezte a vállalkozói szférához intézett felhívás is (1997).

Az Akadémia ezen újabb céljait felismerve 1997–1998 folyamán több magánszemély és a tudományt szponzoráló magánintézet

mény, valamint vállalat alapított az MTA-hoz rendelt díjat. (Az iderendelt díjak összege 1997–98-ban – Somody Imre díját nem számítva – 45 millió forint volt.) A pénzösszeget az Arany János Közalapítvány kezeli. (Ezért nevezhetjük azokat „alapítványi” díjaknak, vagy „Akadémiára bízott díjak”-nak.)

Az alapítványi díj jellege: *ösztöndíj*. Az alapító ösztönözni kívánja az általa fontosnak tartott területen a kutatást. Vagy kutatási területet, vagy konkrét célt határoz meg. Az Arany János Közalapítvány kötelezi magát, hogy az akadémiai osztályokkal és az alapítóval együttműködve szakkuratóriumokat hív létre a díj odaítélésére.

A szakkuratóriumban helyet kap az Akadémia (osztály) és az alapító képviselője. Elnökét az MTA és az alapító megegyezése eredményeként az Akadémia tagjai sorából választják.

Az „alapítványi díj” forrása csakis az Arany János Közalapítvány pénzkészlete: az alapítványba befizetett vagy az alapítvány által kigazdálkodott pénzeszköz.

A díjak (ösztöndíjak) mértékét az alapító, illetve a közalapítvány határozza meg. Az alapítványi díjak évkörét (egy, illetve több esztendő) az alapító, illetve a közalapítvány szerződésben határozza meg.

Az új típusú díjak egy részének első bemutatása a Magyar Tudomány Napján, 1998. november 3-án történt, és egyértelműen pozitív visszhangot váltott ki mind a vállalkozói, mind a kutatói szférában. Ezen első alkalommal több mint 15 millió forint értékben kaptak kutatóink külső forrásból díjakat, ösztöndíjakat.

Mivel e díjak a kutatás és a társadalom (termelés, oktatás, közművelődés) kapcsolatrendszerét igyekeznek fejleszteni, kiosztásuk időpontja a Magyar Tudomány Napja. (Kivételt képeznek a fiatal kutatók számára tett alapítványi díjak. Azokat – az akadémiai Fiatal Kutatók Díjához hasonlóan – március 15. körül osztják ki.)

Elképzelhetőnek tartjuk, hogy a díjátadások fórumai szaporodjanak. A *közgyűlés* (osztályülés) és a *Magyar Tudomány Napja* mellett megjelenik egy harmadik típusú fórum: az *évfordulók napja*. Ekkor csak bizonyos díjak odaítélésére hívunk létre (elsősorban szakmai évfordulókhoz köthető) ünnepséget. (Pl. Bolyai János Nemzetközi Matematikai Díj, Bolyai Tudományos Díj stb.) Így nemcsak a díjaknak, de a díjkiosztás fórumainak is új rendszere alakulhat ki. De ez már a következő évek folytonos korrekciójának lehet tárgya.

Glatz Ferenc

AZ EGYES DÍJAK LEÍRÁSA

A) AZ MTA DÍJAI

1. Akadémiai Aranyérem

Az Akadémiai Aranyérem kitüntetést az MTA elnöke hozta létre a 10/1960. MTA utasításával.

Adományozó: az MTA Elnöksége.

A díjat az Akadémia elnöke adja át a májusi rendes közgyűlésen.

A tudományos osztályok tesznek javaslatot január közepéig az elnökség által kiküldött alkalmi bizottság számára, amely javaslatát március közepéig az MTA Elnöksége elé terjeszti döntésre. Az elnökség évente egy kitüntetést adományoz az Akadémia tagjai számára, kiemelkedő tudományos, tudományos közéleti és tudományos-szervezői tevékenység elismeréseként. A kitüntetéssel díszoklevél és egy 14 karátos aranyból készült, kb. 40 g súlyú érem jár.

Az Aranyérem értéke 2 millió forint.

2. Eötvös József-koszorú

A kitüntetést az Akadémia a tudomány doktrínái közül azoknak adja, akik kiemelkedő tudományos életművük alapján rászolgáltak arra, hogy célzott kutatási támogatásban részesüljenek.

Adományozó: az MTA Elnöksége.

Az elnökség a döntést az elnökségi ad hoc bizottság előterjesztése alapján hozza meg.

A kitüntetés díszoklevélből és ezüstéremből áll. Évente az elnökség határozata szerint legfeljebb hat kitüntetés adható.

Átadása a Magyar Tudomány Napja.

A kitüntetés nettó 500 000 forint ösztöndíjjal jár.

3. Akadémiai Újságírói Díj

Az MTA Elnöksége a 11/1985. sz. határozatával alapított Akadémiai Újságírói Díjat a magyar tudomány eredményeinek népszerűsítése és

problémáinak feltárása terén a hazai és a külföldi sajtóban, valamint más tömegtájékoztatási eszközök terén kifejtett kiemelkedő újságírói, riporteri tevékenység elismeréseként. A tudományos osztályok, a tudományági főosztályok, a sajtótitkárság és az elnökség által kiküldött alkalmi bizottság számára tett javaslat alapján ítéli oda. A díjban évente két újságíró részesül.

A díj díszoklevélből áll.

A díjat az Akadémia elnöke adja át a Magyar Tudomány Napján.

A díj összege 100 000 forint.

4. *Pro Scientia Hungarica* Érem

Az elnökség az 54/1991. sz. határozatával, a magyarországi tudományos életet, ill. az MTA forrásbővítését jelentős mértékbe támogató személyiségek elismeréseként hozta létre.

Az érem egy fokozatú, odaítéléséről az MTA Elnöksége – az adomány összegét és közhasznúságát mérlegelve – eseti javaslat alapján dönt.

5. Akadémiai Díj

Az Akadémiai Díjat az MTA Elnöksége 1960-ban alapította.

Az elnökség az utóbbi öt évben elért és már értékelhető, tudományos visszhangot kiváltó, konkrét egyéni vagy kollektív kutatási eredmény, szakkönyv elismerésére adományozza, évente 10-12 személynek vagy tudományos csoportnak. A díjra, a tudományos osztályok javaslata alapján, az elnökség által kiküldött alkalmi bizottság tesz javaslatot.

A kitüntetéssel díszoklevél, érem jár.

Az Akadémiai Díj 300 000 forint ösztöndíjjal jár. (Megosztott díj esetén is.)

6. *Bolyai János Nemzetközi Matematikai Díj*

A díj összege: 25 000 USD.

A díjazottra vonatkozó javaslatot a Matematikai Tudományok Osztálya teszi.

B) AKADÉMIÁRA BÍZOTT DÍJAK

Az alapítványi díjat az alapító által meghatározott tudományterületen ítéli oda. Az alábbi leírás az 1998–99. évi helyzetet rögzíti.

1. *Arany János Közalapítvány Nagydíja*

A közalapítványi nagydíjat évente 3-5 személy kaphatja életműve eredményeinek elismeréseként, beleértve az iskolateremtő és utánpótlás-nevelő tevékenységet.

A nagydíj nettó 700 000 forint ösztöndíjjal jár.

2. A tudományos osztályok és a közalapítvány szakkuratóriumainak döntési körébe tartozó díjak:

I. osztály: *Munkácsi Bernát-díj*

Peter Munk által alapított díj a Magyarországon vagy határainkon túli, a magyar nyelvészeti kutatások terén maradandót alkotó tudósok részére. Az ösztöndíj összege: 10 000 dollár.

II. osztály: *Ránki György-díj*

Az Arany János Közalapítvány Szakkuratóriumának díja, melyre a javaslatot a tudományos osztály teszi meg. Az ösztöndíj összege: nettó 300 000 forint.

III. osztály: *Bolyai Farkas Matematikai Díj*

Az Arany János Közalapítvány Szakkuratóriumának díja, melyre a javaslatot a tudományos osztály teszi meg. Az ösztöndíj összege: nettó 300 000 forint.

IV. osztály: *Darányi Ignác-díj*

Az Arany János Közalapítvány Szakkuratóriumának díja, melyre a javaslatot a tudományos osztály teszi meg. Az ösztöndíj összege: nettó 300 000 forint.

VI. osztály: *Steindl Imre-díj*

Peter Munk által alapított díj, amely olyan magyar vagy külföldi építésszek jutalmazására szolgál, akik kiemelkedő jelentőségű magyarországi építményt hoztak létre.

Az ösztöndíj összege: 10 000 dollár.

VII. osztály: *Oláh György-díj*

A díjat Oláh György Nobel-díjas tudós alapította. Az Arany János Közalapítvány Szakkuratóriuma adományozza. A díj összegéül az alapító 40 000 dolláros alapítványának évi kamata szolgál.

VIII. osztály: *Straub F. Brúnó-díj*

Az Arany János Közalapítvány Szakkuratóriumának díja, melyre a javaslatot a tudományos osztály teszi meg.

Az ösztöndíj összege: nettó 300 000 forint.

IX. osztály: *Andorka Rudolf-díj*

Az Arany János Közalapítvány Szakkuratóriumának díja, melyre a javaslatot a tudományos osztály teszi meg.

Az ösztöndíj összege: nettó 300 000 forint.

X. osztály: *MOL Tudományos Díj* (név meghatározás alatt)

A díjat a MOL Rt. alapította, melynek összege évi 1 millió forint.

XI. osztály: *Wiegner Jenő-díj*

A Paksi Atomerőmű Rt. által alapított díj, összege évi 1 millió forint.

3. *Vállalkozók a fiatal kutatókért*

A General Electric 75 000 dolláros ösztöndíj-rendszere az 1999–2000. évre.

A tudományos osztályok javaslata alapján egy-egy évre, évi 3000 USD ösztöndíj 4-6 fiatal kutató számára adható.

C) A TUDOMÁNYOS OSZTÁLYOK ÁLTAL KEZELT DÍJAK

Alexits György-díj

A díjat Alexits Györgyné alapította. Először 1984-ben ítelték oda. A díj az analízis és annak alkalmazása területén elért kimagasló tudományos eredményekért adható. A díj odaítélése a Matematikai Tudományok Osztálya grémiumának feladata. Évente egy díjat adnak át.

A díjjal járó pénzjutalom 40 000 Ft.

Erdős Pál-díj

A díjat Erdős Pál alapította. Először 1973-ban osztották ki. A díjat elsősorban fiatal matematikusnak ítéli oda a Matematikai Tudományok Osztálya által alkalmanként kijelölt bizottság, az elbírálás előtti 3 év folyamán elért teljesítményért. Évente egy díj adható.

A díjjal járó pénzjutalom 40 000 Ft.

Zemplén Géza-díj

Az 1983-ban alapított díjat (évente egy fődíj és egy díj) azok a kutatók nyerhetik el – jelölés vagy pályázat alapján –, akik a szintetikus szerves kémia területén kimagasló teljesítményt nyújtottak. A díjban 40 év alatti kutatók részesülhetnek, míg a fődíj odaítélésére ez a megkötés nem vonatkozik.

A díj alapítói: MTA, Ipari Minisztérium, OMFB, BME, Magyar Gyógyszeripari Egyesülés, Magyar Kémikusok Egyesülete. A díjat az MTA gondozza. A díjak összegét az alapítók fedezik. A díj összege évente változó.

Novicardin-díj

A Kémiai Tudományok Osztálya által 1984-ben alapított díjat évente egy alkalommal osztják ki a kémiai tudományok – ezen belül a flavonoid-kémiai –, illetve az orvosi tudományok területén a Novicardin vizsgálatát, vagy a rákbetegség gyógyítását szolgáló gyógyszerek kutatását végző szakemberek elismerésére. A díj összege az alapítóke hozadéka.

Varga József-díj

1990-ben az MTA Elnöksége 58/1990. számú határozatával hagyta jóvá a díj alapítását. Fokozatai: Varga József-érem, Varga József-díj. Műszaki Alkotói Díj, Egyetemi Díj(ak).

A díjat a Kémiai Tudományok Osztálya, valamint a NITROIL Vegyipari Termelő-Fejlesztő Vállalat, a Magyar Szénhidrogén-ipari Kutató-Fejlesztő Intézet, a Budapesti Műszaki Egyetem és a Magyar Kémikusok Egyesülete alapította. A díj átadására évente egy alkalommal kerül sor.

Polányi Mihály-díj

Az MTA Elnöksége 63/1991. sz. határozatával járult hozzá, hogy a Kémiai Tudományok Osztálya a TUNGSRAM Rt.-vel együtt a díjat megalapítsa a fizikai kémia területén elért kiemelkedő nemzetközi jelentőségű hazai tudományos teljesítmény elismerésére. A díjnak két fokozata van: fődíj (korhatár nélkül ítélhető oda) és díj, amelyenél a korhatár 35 év. A díjak átadására évente egy alkalommal kerül sor.

Ernst Jenő-díj, Ernst Jenő-pályadíj, Ernst Jenő-emlékérem

Mindhárom díj odaítéléséről az Ernst Jenő Alapítvány Kuratóriuma dönt.

A díj jelentős biofizikai tudományos teljesítményért ítélhető oda. A pályadíj elsősorban 35 éven aluli biofizikus kutatók számára meghirdetett pályázatra beküldött pályamunkák jutalmazására szolgál. Az emlékéremből évente 1 darabot adnak ki azon biofizikus részére, aki a biofizika területén kiemelkedő kutató-, oktató és szervező tevékenységet végzett.

Dr. Zólyomi Bálintné, Barna Piroska-emlékdíj

A díjban a növénycönológia, ökológia, palynológia, florisztika, növényföldrajz és természetvédelem tudományterületein dolgozó, 35 éven aluli kutatók részesíthetők. A díjat a kuratórium ítéli oda, és minden év január 18-án adják át. Összege nem haladhatja meg az Akadémiai Díj mindenkorai összegét.

Szádeczky-Kardoss Elemér Alapítvány és Ösztöndíj

Az Alapítvány Szádeczky-Kardoss akadémikus özvegyének végrendelete alapján került az Akadémiához, az elnökség állásfoglalása alapján pedig a Földtudományok Osztályára. A Szádeczky-hagyaték értékesítésének kamataiból minden év szeptemberében a kuratórium döntése alapján, osztályülésein kerül sor a díj kiosztására. A nyilvánosan meghirdetett pályázaton csak 40 évnél fiatalabb, földtudományokkal és bányászattal foglalkozó kutatók, oktatók, illetve egyetemi hallgatók vehetnek részt.

Fizikai Díj

A Fizikai Díjat és ezen belül a fizikai fődíjat dr. Hegedűs Zoltán alapította 1987-ben. Az alapítóhoz csatlakozott a Központi Fizikai Kutatóintézet, az ELTE, az Atommagkutató Intézet és a Műszaki Fizikai Kutatóintézet. A díjat évente egyszer adják át az Akadémia közgyűléséhez kapcsolódó tudományos ülésen.

A fődíj összege 40 000 Ft, a két díj összege egyenként 30 000 Ft.

A VEZETŐSÉG NAPIRENDJÉN

ELNÖKSÉG

1999. szeptember 26.

1. A 2000. évi költségvetési tárgyalásokról Kroó Norbert főtitkár szóbeli tájékoztatójában ismertette a MTA-t érintő kérdéseket. Az előzmények között utalt arra, hogy a májusi közgyűlésen elfogadott költségvetési terv a 15%-kal megemelt K+F-fel számolt, így az Akadémia költségvetése az előző évihez mérten 8 milliárd forinttal nőtt volna. A jelenlegi álláspont szerint csak 1,5 milliárdos növekedés várható, amely a tárgyalások kezdeti szakaszához képest így is előrelépést jelent. Ez elegendőnek látszik a tiszteletdíjak (akadémikus, akadémiai doktor) minimálbérhez kötött megemelésére, a kutatóhálózatban a 8,25%-os fizetésemelésre. Problémásnak látszik azonban a konszolidáció folytatása és a kutatói bérek valódi rendezése. Ez utóbbira javasolja, hogy az MTA és az OM megállapodásaként kormány-előterjesztés készüljön a kutatói bérek rendezésére, amelyet az OM részéről Pálinskák József államtitkár, az Akadémia részéről Kroó Norbert főtitkár készítenek.

2. Meskó Attila főtitkárhelyettes tájékoztatta az elnökséget a Magyar Tudomány Napja rendezvénysorozat tervezetéről, az előkészületekről. Kiemelten foglalkozott a központi rendezvényekkel (koszorúzás, ünnepi megnyitó), és csatolta a költségtervet is.

Kérdés hangzott el a Bolyai Tudományos Díj kiosztásával kapcsolatban, melyet Glatz Ferenc elnök válaszolt meg. Elmondta, hogy 1999-ben sem kerül sor díjkiosztásra, az alapítók módosították az alapító okiratot. A Vezetői Kollégium tárgyalja meg ennek az ügyét.

3. Előterjesztés az 1999. évi Eötvös József-koszorú adományozására.

Az MTA Elnöksége június 22-i ülésén már tárgyalta az 1999. évi Eötvös-koszorú-adományozást. Ekkor döntés nem született, az elnökség 30/1999. sz. állásfoglalásában felkérte a bizottságot, hogy tárgyalja újra az ügyet és készítsen új előterjesztést a szeptemberi elnökségi ülésre. A Vizi E. Szilveszter alelnök vezette bizottság most két javaslatot nyújtott be az elnökségi ülésre. Az egyik szerint fenntartják a júniusi hat személyre

VEZETŐI PROGRAM

(1999. szeptember 1–november 30.)

GLATZ Ferenc elnök

szeptember 2. „Jelenkortörténelem, a jelenkor történelme és a kritikai társadalomszemlélet alapjai”. Megnyitó előadás a Történeti Hivatal székházavatóján.

szeptember 10. „Etnikai és vallási kisebbségek a jövő Európájában” címmel megnyitó előadás az „Európai kisebbségi önkormányzati modellek a 21. században” című nemzetközi konferencián.

szeptember 10–11. Részt vesz a határnyitás 10. évfordulója alkalmából tartott ünnepségen a Parlamentben. — „Határnyitás 10 évvel ezelőtt”. Előadás a Német-magyar Fórumon. Elnökök az ülésen.

szeptember 15. Osztrák akadémiai küldöttséggel tárgyalás a millennium év közép-európai akadé-

miai rendezvényeiről. — „A fotóriporter, a fotó mint korunk életviszonyainak krónikása” címmel a Magyar Nemzeti Múzeumban rendezett Szalay Zoltán-fotókiállítás megnyitója.

szeptember 16. „Magánalapítványok szerepe a tudományban” címmel megnyitó előadás a Hemingway Alapítvány díjátadó ünnepségén.

szeptember 20. „Darányi Ignác és kortársai a századfordulón”. Bevezető előadás az emlékkonferencián.

szeptember 21. A magyar tudományról szóló országgyűlési jelentés vitája a Kulturális és Sajtóbizottságban. Megnyitó.

szeptember 23. Tárgyalás Kövér László miniszterrel.

szeptember 25. „Történelmi szemléletünk néhány kérdése a millennium korában”. Megnyitó elő-

tett javaslatot, míg a második esetben javasolják az elnökségnek, hogy ezentúl hét fő részére adományozzon Eötvös-koszorút (a 7 fős keretszámot az alábbiak szerint megosztva: társadalomtudományok 2 fő, matematika és természettudományok 3 fő, élet-tudományok 2 fő). Ezzel egyidejűleg javasolja a jelölési eljárás módosítását is. Az osztályok jelölései alapján az egy-egy tudományterülethez tartozó osztályok elnökei konszenzussal alakítsák ki véleményüket, figyelembe véve a tudományterületükhöz tartozó keretszámot, és tegyenek javaslatot a bizottság számára. A keretszámoktól csak különlegesen indokolt esetben lehessen eltérni, amihez az érintett tudományterületekhez tartozó osztályok elnökeinek megegyezésére legyen szükség. Az elnökség támogatja az Eötvös-koszorú szabályzatának a bizottság által javasolt módosítását és a hét fős keretszám bevezetését.

Az elnökség 1999-ben – titkos szavazással – Eötvös-koszorút ítélte a bizottság által előterjesztett 7 jelöltnek: Egriné Abaffy Erzsébetnek (I. o.), Kubinyi Andrásnak (II. o.), Szép Jenőnek (III. o.), Sarkadi Jánosnak (IV. o.), Paulik Ferencnek (VII. o.), Gozmány Lászlónak (VIII. o.) és Jakucs Lászlónak (X. o.).

4. Az elnökség a II. félévi munkatervet kisebb módosításokkal elfogadta. Az október 26-i elnökségi ülésre beiktatták a szokásos napirendi pontok közé a Széchenyi-díj előterjesztésének tárgyalását.

adás a Történelemtanárok Egylete országos konferenciáján.

szepember 27. Részvétel a Collegium Budapest közgyűlésén. — „Erdő, erdőgazdálkodás, környezetgazdálkodás”. Megnyitó előadás az Erdők Hete konferencián.

szeptember 29. „Korunk ipari-technikai forradalma és a társadalom”. Előadás a MTESZ konferenciáján.

október 1. „Az Európai Unió és európaiságunk”. Megnyitó előadás az Európai Jogakadémia alakuló ülésén. — Köszöntő Josef von Ferenczy: Perbeszédől a párbeszédig című könyvének sajtóbemutatóján, amelyhez az előszót írta.

október 4. Tárgyalás Dávid Ibolya igazságügy-miniszter asszonnyal.

október 5. Részvétel a Tudomány- és Technológia-politikai Kollégium ülésén a Parlamentben. — Megbeszélés Szabó László Zsolttal, az MTV Rt. elnökével a tudomány jelenlétéről a televízióban.

A decemberi közgyűlés megtartása ügyben felkérjük a Kulcsár Kálmán akadémikus vezette bizottságot, hogy a törvény és a jogszabályok áttekintésével készítsen ez ügyben előterjesztést, melyet a Vezetői Kollégium két héten belül tárgyaljon meg.

5. Egyebek között

- Glatz elnök úr beszámolt Orbán Viktor miniszterelnök látogatásáról az Akadémián.

– Glatz Ferenc elnök ismertette a Vezetői Kollégium állásfoglalását a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium rendezvényével kapcsolatban, melyen Dohy János és Solymos Rezső akadémikusok vettek részt. Vizi alelnök előzetes tájékoztatót kért tőlük. Megállapítást nyert, hogy nem az MTA mint testület képviselőjeként, hanem mint szakemberek, önálló véleményükkel léptek fel.

– Glatz elnök úr tájékoztatta az elnökséget az akadémiai törvény módosításának állásáról. Az illetékes tárca vezetője, Pokorni Zoltán miniszter készen áll ennek beterjesztésére.

– Kroó Norbert főtitkár beszámolt róla, hogy 23 intézetigazgató megbízatása lejár az idén, az új pályázatok kiírása megtörtént és a jelentkezések is megérkeztek. Az akadémiai intézetek és kutatóhelyek látogatását Meskó Attila főtitkárhelyetttel együtt végzi.

- Horváth Zsolt osztályelnök-helyettes felvetette, hogy kívánatos lenne, ha az MTA visszanyerné beleszólási jogát a habilitációs rendszerbe. A habilitáció feltétele legyen az akadémiai doktori cím elnyerése. Szükséges

október 7. „Az Akadémiai Klub és az Akadémia köz-
művelődési szerepe” címmel beszámoló az Aka-
démiai Klubtanács évi ülésén.

október 12. Tárgyalás R. Jindrák cseh nagykövettel közép-európai akadémiai fórum alakításáról.

október 14–15. A miniszterelnöki delegációval részt vesz a miniszterelnök baden-württembergi és frankfurti látogatásán. A Frankfurti Nemzetközi Könyvvásáron prezentációt tart és dedikálja „Wissenschaftspolitik um Jahrtausendwende” című könyvét.

október 18. „Nyelvtudomány, nyelvápolás az Akadémián”. Köszöntő az MTA Nyelvtudományi Intézete alapításának 50. évfordulója alkalmából tartott konferencián.

október 20. „A kultúrnemzet és tudománypolitika” címmel köszöntö az új Domus-székház ünnepélyes megnyitóján Pokorni Zoltán miniszterrel. — Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottság ülése.

lenne ehhez együttműködési eljárás kidolgozása az Oktatási Minisztérium és az MTA között.

1999. október 26.

1. Láng István előterjesztésében tájékoztató hangzott el a Tudomány Világkonferenciájáról (Budapest, 1999. június 26–július 1.), annak előzményeiről, a szervezési feladatokról, az ezekkel kapcsolatos tapasztalatokról, valamint a tartalmi kérdésekről. (L. az Akadémia 1999. évi különszámát!) A világkonferencia tartalmi szerkezetének alap gondolata arra összpontosult, hogy a tudósok, a tudománypolitikusok és a társadalom képviselői együtt vitassák meg az aktuális kérdéseket. A záróülésen a terveknek megfelelően két dokumentumot fogadtak el: „Nyilatkozat a tudományról és a tudományos ismeretek felhasználásról”, valamint „A tudomány feladatai – cselekvési keretprogram”. A világkonferencia előtt és után a magyar szervezők több tudományos és kulturális rendezvényt szerveztek. Összefoglalóan megállapítást nyert, hogy Magyarország bebizonyította: képes nagy létszámú, sok nemzetiségű és bonyolult összetételű nemzetközi összejövetel házigazdájának szerepét betölteni.

2. Glatz Ferenc elnök ismertette a kutató-intézeti konszolidáció 2000–2002-ig tartó második szakaszának programvázlatát, hangsúlyozva, hogy az eddigi folyamattal az inté-

zethálózat konszolidációja nem tekinthető lezártnak, befejezettnek. Szükséges a reform folytatása. Az eddigi eredmények közül kiemelte, hogy a mára rögzült garantált létszámból engedni már tovább nem lehet, a további reformnak nem lehet része az újabb létszámleépítés. Nagy gondot kell fordítani a fiatal kutatók szerepére, a tudományos utánpótlás biztosítására. (A decemberi közgyűlésre készült előterjesztést következő számunkban közöljük.)

3. Kroó Norbert főtitkár az EU 5. Kutatás-és Technológiafejlesztési és Demonstrációs Keretprogramjához történő akadémiai kapcsolódás kérdéseiről tájékoztatót, mint az elkövetkező időszakban a hazai K+F egyik kiemelkedő stratégiai céljáról. Az 5. keretprogramhoz hazánk az EU 1997. évi meghívását követően teljes jogú tagként csatlakozott. Hangsúlyozta a főtitkár, hogy ösztönözni kell az MTA intézeteit és támogatott kutatóhelyeit, hogy minél több pályázatban vegyenek részt. Az MTA-nak törekednie kell a kormányhatározatban leírtak érvényre juttatásában, hogy részt vegyen azokban a bizottságokban, szakmai testületekben, amelyek a magyar tudomány, kutatás és fejlesztés kapcsolatrendszerében érintettek. További feladat a koordinációban való részvétel. A Centers of Excellence pályázatok esetében az MTA Titkársága látja el ezt a feladatot.

4. Vizi E. Szilveszter alelnök előterjesztette az általa vezetett alkalmi bizottság

október 20–21. Látogatás a Pécsi Akadémiai Bizottságnál. „Tudománypolitikánk és az Akadémia” címmel előadás.

október 22. „A magyar értelmiség a kirekesztések ellen” címmel bevezető előadás a „Máig élő hazugságok” című kötet sajtótájékoztatóján az MTA székházában.

október 23. Részt vesz a reformáció ünnepén tartott megemlékezésen.

október 25. A Társadalmi Kapcsolatok Bizottságának ülése, bevezető előadás és írásos előterjesztés „Nyitott Akadémia. Az Akadémia képe a társadalomban” címmel. — Németh Zsolt külügyi államtitkárral, Szabó Tiborral, a Határokon Túli Magyarok Hivatala elnökével megbeszélés az MTA határokon túli szervezeteinek kiépítéséről.

október 27. Köszöntő a stratégiai kutatások keretében megjelent, „Magyar nyelv az informatika korában” című kötet bemutatóján.

november 2. „A diákkör, a kutatói magatartás érlelődésének műhelye” címmel köszöntő az Országos Tudományos Diákköri Tanács ünnepi ülésén, Pokorni Zoltán miniszterrel. — Az Országgyűlés Oktatási és Tudományos Bizottságának kihelyezett ülése az MTA székházában, a magyar tudományról szóló 1997–1998. évi beszámolórol.

november 3. Megnyitó a Magyar Tudomány Napja MTA-székházbeli díszünnepségén. Jelen van a kormány több tagja. Orbán Viktor miniszterelnök előadást tart.

november 4. „Tömegtájékoztatás, rendszerváltás és tudománypolitika”. Megnyitó előadás Debrecenben a „Tudomány és tömegtájékoztatás” c. konferencián a Magyar Rádió Rt. és a Magyar Televízió Rt. elnökével. — Szabó László Zsolttal, az MTV Rt. elnökével megállapodást ír alá.

november 5. „Tudománypolitika és akadémiaiak a szovjet rendszerben 1920–1990”. Megnyitó elő-

javaslatát – a tudományos osztályok ajánlásainak ismeretében – a 2000. évi Kossuth- és Széchenyi-díjra jelöltekről. Ennek ismeretében az elnökség Szabolcsi Miklóst, Niederhauser Emilt, R. Várkonyi Ágnest, Csákány Bélát és Gécseg Ferencet (megosztva), Vajda Györgyöt, Tóth Klárát, Vértes Attilát, Patthy Lászlót, Mátyás Antalt, Peschka Vilmost, Pantó Györgyöt, Zimányi Józsefet, Tél Tamást és Rácz Zoltánt (megosztva) Széchenyi-díjra, továbbá Sedlmayr Jánost Kossuth-díjra terjeszti fel a 2000. évben.

5. Egyebek között

– Glatz Ferenc elnök ismertette a Kulcsár Kálmán vezette bizottság állásfoglalását a decemberi közgyűlés megtartásának szükségességéről, valamint a Vezetői Kollégium határozatát e tárgykörben, mely szerint 1999-ben még legyen összehíva a decemberi közgyűlés. A közgyűlés tagjainak javasolni fogják, hogy ezentúl a decemberi összejövetelre csak rendkívüli esetben kerüljön sor. A javaslat szerint az évi „második” közgyűlést lehetőség szerint fél naposra kell tervezni és össze kell kötni a Magyar Tudomány Napja központi rendezvényeivel.

– Glatz Ferenc beszámolt a Tudomány- és Technológiapolitikai Kollégium (TTPK) összehívásáról, az Akadémiát érintő feladatokról. A kollégium ülésén (október 5.) a miniszterelnök elnökölt. Az MTA elnöke javasolta, hogy a 2001. évi költségvetés stratégiai irányainak kijelölésében vegyen részt a

TTPK. Javasolta, hogy még 1999 decemberéig az MTA és az OM képviselői alakítsák ki a 2001. évi, tudományra fordítandó költségvetési összegekről véleményüket. Így az általános költségvetés „ceruzás számai”-nak leírása (2000. január–február) előtt a miniszterelnök állást foglalhat a tudományra fordítandó pénzüsszegek dolgában.

A kollégium állást foglalt a hosszú távú és rövid távú tudánypolitikai program kialakításáról. A rövid távú cselekvési programnak, illetve a TTPK tanácsadó testületeinek kell előterjesztenie: mire fordítandó a 2001. évi költségvetési többlet. Az MTA viszont folytatja a hosszú távú tudánypolitikai program előkészítő vitáit.

Az MTA elnöke felvetette a folyamatos tudánypolitikai monitorozás megszervezését. A piacgazdaság körülményei között, tekintettel az üzleti világ adatszolgáltatásának természetére, helyes volna, ha ez a monitorozás, illetve adatbázisszerkesztés nem a végrehajtó hatalomnál, hanem a kutatás országos autonómiájánál, az MTA-nál kerülne megszervezésre. Ezt indokolja az is, hogy az MTA számol be két évente a magyar tudományról a parlamentnek.

– Glatz Ferenc tájékoztatást adott a Somody Imre alapította Bolyai Tudományos Díj eddigi történetéről és a legújabb fejleményekről. Mivel az alapítók a kezdetekhez képest megváltoztatták az odaítélés és átadás feltételeit, a díj átadására 1999-ben sem

adás a Porosz Tudományos Akadémia alapításának 350. évfordulóján Berlinben.

november 15. Látogatás Szegeden. Részt vesz a SZAB tisztújító ülésén. Köszöntő.

november 16. „Az amerikai Kelet-kutatás és a magyar tudományosság”. Tárgyalás Steven Fischer-Galattal és magyar, valamint osztrák akadémikusokkal.

november 17. Látogatás a Miskolci Akadémiai Bizottságnál. Részt vesz a tisztújító ülésén. Köszöntő.

november 18. „A műszaki tudományok az Akadémián”. Előadás az MTA Műszaki Tudományok Osztálya alapításának 50. évfordulóján tartott ülésén.

november 24. A tudomány Magyarországon című országgyűlési jelentés tárgyalása az Országgyűlés Oktatási és Tudományos Bizottsága ülésén.

november 25. A vári Társadalomkutató Központ létrehozásáról tanácskozás. Előadás.

november 29. „A nő a történelemben”. Megnyitó előadás az „Asszonyorsok” című történeti konferencián a BME-n.

november 30. A területi bizottságok elnökeivel fél-évi értékelő megbeszélés. — Az intézetkonszolidáció és a fejlesztések témakörben konferencia. — „Kisnemzet és kultúra”. Az Év Embere Díj átadásán ünnepi beszéd a Thália Színházban.

KROÓ Norbert főtitkár

szeptember 1. Megnyitó előadás a II. Európai Neutronszerelési Konferencián.

szeptember 4–10. Londonban részt vesz a 11th General Conference of the European Physical Society rendezvényein.

szeptember 20. Megbeszélés Pokorni Zoltán oktatási miniszterrel.

szeptember 21. Tárgyalás a British Council igazgatójával.

szeptember 21. Fogadja a saudi delegációt.

kerülhet sor. Az elnökség tagjai egyetértettek abban: a következő tárgyalások során az Akadémia részéről hangsúlyt kapjon, hogy bár fontos, hogy az MTA részt vegyen egy ilyen volumenű díj odaítélésében, ám ennek vannak feltételei. Így lényeges, hogy megmaradjon a díj civil jellege, és az MTA presztízse se sérüljön. Az elnökség több tagja ismét nehezményezte, hogy az alapítók az eredeti Díjbizottság működését anullálták, és közölték: a már leadott szavazatokat a Díjbizottság, illetve az elnök semmisítse meg.

1999. november 16.

1. Az elnökség – a közgyűlés előkészítéseként – megtárgyalta az intézethálózat konszolidációjának folytatásáról, valamint a Konszolidációs Bizottság 1999. évi tevékenységéről szóló előterjesztést. Az előterjesztést az Akadémia elnöke és főtítkára együttesen terjesztette be. Az anyagot előzetesen megvitatta az AKT és a Konszolidációs Bizottság együttes ülése.

Az elnökségi ülésen vita alakult ki: a költségvetési támogatásnövelés elmaradása esetén mi legyen az intézethálózattal? Nem volna-e jobb kifejezés a „stabilizáció” a „konszolidáció” helyett? Végül hosszú vita után a folytatás és a „konszolidáció” kifejezés mellett foglaltak állást. A konszolidációs folyamat irányítására továbbra is a Konszolidációs Bizottságot tartja alkalmasnak az elnök-

ség. A decemberi közgyűlésen kérni kell a bizottság kiküldését.

Az elnökség megállapította, hogy a konszolidációs folyamat eddig sikeres, a bizottság tevékenysége eredményes volt. Az előterjesztésnek a közgyűlésen történő megtárgyalásával egyetértett.

2. Az Akadémia 2000. évi költségvetési tervezetét Kroó Norbert főtítkár terjesztette az elnökség elé. Az elnök és a főtítkár kifejtette, hogy nem ilyen költségvetést tartanak indokoltnak, és nem ilyen költségvetés lenne optimális a magyar tudomány számára. Az elnök ismertette a költségvetés érdekében nyáron folytatott és a Vezetői Kollégium előtt részletezett tárgyalásait.

A főtítkár elmondta, hogy az Akadémia 2000. évi költségvetési növekménye az akadémikusi és doktori tiszteletdíj növekedését, a Bolyai-ösztöndíjasok minimálbérhez kötött kötelező béremelését, valamint a kutatóhálózatban foglalkoztatottak bérének 8,25%-os emelését tartalmazza.

A 2000. évi költségvetés tervezetét az elnökség tudomásul vette. Azt a főtítkár a közgyűlés elé terjeszti. Amennyiben az Országgyűlés a költségvetést változtatná, és ezért netán újabb átszabására lenne szükség, akkor erről a főtítkár az elnökséget tájékoztatja.

3. Az Elnökség elfogadta az 1999. decemberi közgyűlés tárgysorozataát és a meghívottak körét.

szeptember 22. Látogatás az MTA Művészettörténeti Kutatóintézetben.

szeptember 23. Látogatás a Szegedi Akadémiai Bizottságban és az MTA Szegedi Biológiai Központjában.

szeptember 27. Tárgyalás a francia külügyminisztérium képviselőivel.

szeptember 29. Látogatás az MTA KFKI reaktorában.

szeptember 30. Látogatás az MTA martonvásári Mezőgazdasági Kutatóintézetében.

október 5. Részvétel az OTKA Bizottság ülésén.

október 12. A Magyar Tudomány c. folyóirat PET különszámának sajtótájékoztatója.

október 13. Részvétel a Régészeti Intézet fórumán. — A Természettudományi Kuratórium ülése. — Tárgyalás a Sasakawa Kuratórium képviselőivel.

október 14. Részvétel az MTA KOKI fórumán. — Beszámoló az OTKA-ról az Országgyűlés Oktatási Bizottsága előtt.

október 15. Részvétel az MTA SZTAKI fórumán.

október 18. Látogatás az MTA Pszichológiai Kutatóintézetben.

október 19. Részvétel a Rectori Konferencia ülésén. — Részvétel az MTA Szilárdtestfizikai és Optikai Kutatóintézet fórumán.

október 21. Részvétel az MTA Földrajztudományi Kutatóintézet fórumán.

október 25. Tárgyalás Hámori József kulturális miniszterrel.

október 28. Látogatás a Nyelvtudományi Intézetben.

október 27. Részvétel az MTA Földtudományi Kutatóközpont fórumán.

november 3. Az Országgyűlés Költségvetési Bizottságának ülése.

november 4. Részt vesz a SZAB tudomány napi ünnepségén. — Tárgyalás az EU magyarországi nagykövetével, M. Lake-kel.

november 8–9. Az élettudományi támogatott kutatóhelyek vezetőinek ülése. — A természettudo-

4. Az Akadémia nemzetközi kapcsolataival összefüggő feladatok ellátásának szervezeti újragondolásáról Kroó Norbert főtktár készített előterjesztést. Az újragondolást sürgeti, hogy az európai uniós csatlakozási folyamat, a keretprogramos munkák egészen új típusú gondolkodást igényelnek a nemzetközi kapcsolatok területén, mint korábban. Ezért a feladatot célszerű két részre bontani: 1. elsősorban koncepcionális tevékenységre, aminek a Titkárságon belül kell folynia, 2. végrehajtó tevékenységre, amely a Nemzetközi Együttműködési Iroda (NEI) feladata.

Az Akadémia nemzetközi kapcsolatait három testületben gondozzák: az egyik a Nemzetközi Kapcsolatok Bizottsága, amelyik – ha úgy tetszik – a köztestület ellenőrzését gyakorolja a nemzetközi munka felett. A Nemzetközi Tudományos Kapcsolatok Főosztálya a Titkárság részeként szervezi a koncepcionális feladatok megoldását. A NEI pedig az előző szervezetek határozatainak végrehajtója.

Az elnökség egyetértéssel vette tudomásul, hogy a köztisztviselői apparátuson belül Nemzetközi Tudományos Kapcsolatok Főosztálya létesül, amely tevékenységét már az új európai uniós feladatokhoz igazítja. Ugyanakkor az elnökség 2000. februári ülésére előterjesztést vár a további szervezeti változtatásokról, különösen a nemzetközi kapcsolatokra fordítható költségvetési öszszeggel való gazdálkodás tárgyában.

5. Az elnökség jóváhagyta a Magyar Tudomány új szerkesztőbizottságát: Ádám György, Bencze Gyula, Császár Ákos, Enyedi György, Kovács Ferenc, Köpeczi Béla, Ludassy Mária, Niederhauser Emil, Solymosi Frigyes, Spät András, Szentés Tamás, Vámos Tibor. Főszerkesztő Czelnai Rudolf.

6. Egyebek között

– Kroó Norbert tájékoztatta az elnökséget az 5. keretprogram magyar pályázatainak sikereiről. Eddig 129 magyar pályázatot fogadtak el. A pályázattal nyert összeg 23 millió ECU (3,3 milliárd forint), ami többszöröse a befizetett magyar összegnek.

– Glatz Ferenc a Bolyai Tudományos Díjjal kapcsolatos fejleményekről tájékoztatta az elnökséget. Az Akadémia minden tőle telhető megtett annak érdekében, hogy a díjat életben tartsa, hiszen az alapítókkal közösen találták ki. Nem rajtunk múltott, hogy a jó gondolat nem az alapítók és az Akadémia vezetőinek korábbi, autonómia-központú elképzelése alapján valósul meg. A továbbiakban sem kíván semmiféle ellenlépést tenni, ez nem volna összeegyeztethető az Akadémia hivatásával. Az Akadémia örül a díj alapításának, reméli sikerét. Szomorúan látja az alapítók szándékának változását. Elismeri az akadémiai Díjbizottság sérelmét. Összegezve: jóindulatú semlegességet tanúsít.

– Pannonhalmi Kálmán főosztályvezető ismertette a területi akadémiai bizottságok elnökválasztásának eredményeit. A választá-

mányi támogatott kutatóhelyek vezetőinek ülése. — A társadalomtudományi támogatott kutatóhelyek vezetőinek ülése.

november 12. Előadás a TÉT-attasék konferenciáján az OMFB-székházban.

november 15. Látogatás a Földtudományi Központ Geodéziai és Geofizikai Kutatóintézetében.

november 19. Látogatás a vácrátóti Ökológiai és Botanikai Kutatóintézetben.

november 23. Részvétel az Akadémiai Kiadó közgyűlésén az MTA képviseletében.

november 28. Előadás a Magyar Mérnökakadémia közgyűlésén.

ENYEDI György alelnök

szeptember 9. UNESCO programmegbeszélés

szeptember 27. Megbeszélés a Soros Alapítványnál.

szeptember 30. Előadás a Magyar Statisztikai Társaság pécsi konferenciáján.

október 5. OMFB-megbeszélés.

október 6. Az aradi vértanúk kivégzésének 150. évfordulója alkalmából koszorúzás a Nemzeti Panteonban.

október 7. Az Akadémiai Klubtanács ülése.

október 13–14. Tárgyalás a Sasakawa Kuratórium képviselőivel.

október 15. Köszöntőt mond az „Ellenállás és értelmiség” c. tudományos emlékülésen.

október 27. OMFB-ülés.

KEVICZKY László alelnök

szeptember 14. Tudóstalálkozó 2000. Lezáró megbeszélés.

szeptember 27. A Bay Zoltán Alapítvány Tudományos Tanács ülése.

október 4. Köszöntő a Tétényi Pál akadémikus 70. születésnapja alkalmából a KFKI-ban rendezett tudományos ülésszakon.

október 5. Az OTKA Bizottság ülése.

október 11. Széchenyi Alapítvány Kuratórium ülése.

sok alapján a Debreceni Akadémiai Bizottság elnöke *Székely György*, a Miskolci Akadémiai Bizottság elnöke *Kozák Imre*, a Pécsi Akadémiai Bizottság elnöke *Tigyi József*, a Szegedi Akadémiai Bizottság elnöke *Burger Kálmán*, a Veszprémi Akadémiai Bizottság elnöke *Markó László* akadémikus lett.

VEZETŐI KOLLÉGIUM

1999. szeptember 21.

1. A Vezetői Kollégium meghallgatta Dohy János akadémikus tájékoztatását az FVM gödi – költségvetési – rendezvényéről. A VK megállapította: az Akadémia fontosnak tartja, hogy a hazai politikai elit a hosszú távú döntések előkészítésében kikérje az illető szaktudomány véleményét. A sajtóban gyakran jelennek meg olyan hírek, mintha ezen szaktanácsok mögött az Akadémia intézménye állna. A valóságban olyan tudósok szerepléséről van szó, akik tagjai az Akadémiának, illetve köztestületnek, de szakmai véleményük nem képvisel testületi álláspontot. Mindazonáltal az Akadémia elengedhetetlennek tartja, hogy a tudósok szakmai meggyőződésük szerinti véleményüket korlátozások nélkül elmondhassák.

2. Meskó Attila főtítkárhelyettes tájékoztatta a Vezetői Kollégiumot a Magyar Tudomány Napja előkészületeiről.

3. A Vezetői Kollégium áttekintette az

intézetkonszolidáció állását. A konszolidációs folyamat első szakasza lezárult. Ennek főbb eredményei az intézetek garantált létszámának meghatározása, a szükséges telephely-változtatások, valamint a hálózatnak a kor követelményeihez igazítása.

A második szakaszban, az elnök tervei szerint, a kutatói bérek rendezését (azokat közelíteni kell az egyetemi bérekhez), a műszerezettség terén (közép- és nagyműszer, illetve társadalomtudományok esetében: könyvtár) jelentős javulást kell elérni. Előre kell lépni az intézetek szervezeti továbbfejlesztésében (kapcsolat a termelői-kiadói szférával, tudományos tanácsok működése. Létre kell hozni a várbeli intézetekből a Társadalomkutatói Központot). Dönteni kell a fejlesztések sorsáról (2000. év). Ki kell alakítani az intézetek belső konszolidációját (belső PR, a tudományos osztályokhoz fűződő viszony stb.).

A fentiekre tervek és költség-előirányzatok készültek. A program 2000. évi finanszírozása a költségvetési kilátások ismeretében nem lehetséges. Biztosítani kell, hogy 2001-ben folytatható a konszolidáció. Ha ez nem történik meg, elvesznek az eddig elért eredmények, felerősödik az intézetek spontán eróziója és strukturális átalakításra lesz szükség.

4. Az elnök által kívánt „Nyitott Akadémia” ügyében sok történt az elmúlt három évben. Megindult az Akadémia c. folyóirat

október 12. OMFB Tanács ülése.

október 19. Fulbrigt Alapítvány ülése.

október 29. TÉT-konferencia Előkészítő Bizottság ülése az OMFB-székházban.

november 4. Előadás a MAB tudomány napi rendezvényén.

november 11. Előadás a TÉT-attasék konferenciáján.

VIZI E. Szilveszter alelnök

szeptember 4. „Imidazolin receptorok. Tények és adatok”. Előadás a „Vérnyomásszabályozás kongresszuson”. Ausztria

szeptember 10. Miskolcon megnyitó előadás a Kárpát-medencei Magyar Professzorok 3. találkozásán. – Magyar Professzorok Világtanácsa ülése.

szeptember 20. A POTE tudományos ülésén előadás „Cognitív és nem cognitív ingerek, noradrenerg rendszer és az immunválasz, avagy hogy válaszolunk a kihívásokra” címmel.

október 8. „A szürkeállomány a 21. század legfontosabb nyersanyaga” címmel előadás az ÉSZT jubileumi ülésén.

október 11. Széchenyi Díjbizottság ülése.

október 21. „Az élet folyója”. Köszöntő a Nemzetközi Duna Szimpóziumon, Budapesten.

november 4. „Sympathetic nervous system and its transmitter” címmel előad Tokióban a Japan Society for Clinical Anaesthesia 19. kongresszusán.

november 8. Köszöntő az MTA Talajtani és Agrokémiai Kutatóintézet alapításának 50. évfordulóján.

november 20. „Noradrenergic innervation of the neuroendocrine and immune systems” címmel előadás Regensburgban.

november 24. Köszöntő az Országos Élelmezés- és Táplálkozástudományi Intézet fennállának 50. évfordulóján. — „A dopamin és a drogfüggőség” címmel előadás a Richter Gedeon Rt. Kisfaludy Alapítvány Kuratóriuma tudományos ülésén.

(1997) a köztestület tájékoztatására, a Tudomány Napja (1997), a tv, rádió, napilapok a tudományért és az Akadémiáért sokat tesznek. Megnyílt az Akadémiai Klub (1999. február). Folytatásként meg kell szervezni a székház és a klub bemutató-kiállító jellegét, nyitni így a gazdasági és a közkulturális szféra irányába. A legnagyobb hiányosságnak az elnök az internet kihasználatlanságát nevezte. Az MTA-nak szüksége van angol és magyar nyelvű tájékoztatóra az interneten. Szervezeti tájékoztatónak, tudományos, tudománypolitikai értesítőnek kell lennie az akadémiai internetes közleménynek. (A főtítkárhelyettes szerint a hivatalbalépésekor az alapinformációkat sem találta meg a hálón.) A VK megállapította, hogy ez az intézményhez méltatlan. Azonnal változtatni szükséges. A PR-csoportban létesíteni kell információs szervezői, szerkesztői álláshelyet. A honlap tartalmára sürgősen részletes javaslatot kell kidolgozni.

1999. október 12.

1. Napirend előtt tájékoztatta az Akadémia elnöke a VK-t az ülés kezdete előtt Somody Imrével folytatott megbeszéléséről.

Somody Imre 1997-ben díj alapítását határozta el, melyhez néhány vállalkozó is társult. A magán kezdeményezésű díj sorsáról kuratórium gondoskodik. A Díjbizottság elnökéül az Akadémia elnökét kérték fel, tagjai 50%-át az Akadémia, 50%-át az alapítók delegálták független tudósokból. Ezt a felépítést Somody bejelentette a Tudomány Napján 1997-ben.* A Vezetői Kollégium a témát többször tárgyalta és jóváhagyta. A Díjbizottság az alapítók sürgetésére 1998-ban több ülésen rögzítette ügyrendjét, megállapította a díjra jelölés szabályait. Megtörtént a titkos szavazás is. Ezt azonban az alapítók kérték titkosan kezelni a díj átadásáig.

Időközben az alapítók az eredeti tervet megváltoztatták. A Díjbizottság elnökéül Göncz Árpád köztársasági elnököt kérték fel, tagjai közé kormánytagok is meghívást kaptak. A változtatások során az alapítók által jelölt több tag (Oláh György Nobel-

díjas, Losonczi Ágnes akadémiai doktor és mások) lemondtak. Lemondott a kuratórium elnöke is. Az alapítók kérték, hogy az eredeti Díjbizottság leadott és titokban tartott szavazatait tekintsék érvénytelennek. Ez a lépés a Díjbizottság akadémiai tagjai körében nagy visszatetszést váltott ki. Az elnök az értelmes kompromisszumot keresi. Továbbra is fontosnak tartja, hogy a díj sikeres legyen. De lehet, hogy azoknak van igazsága, akik azt mondják: így nem lehet az Akadémiával, a magyarországi kutatók köztestületével bánni. Az elnök véleményt kért Kulcsár Kálmántól, a Törvényértelmező és Jogszabály-előkészítő Bizottság elnökétől, aki írásos véleményében a „díj államosításának” nevezte a fordulatot.

A fenti körülmények miatt az Akadémia elnöke az elnökség állásfoglalását fogja kérni arról, hogy az ilyen módon „államosított” díj odaítélésében az Akadémia intézményesen részt vegyen-e? (Vö. az elnökség október 26. és november 16-i üléséről írottakkal.)

2. A Vezetői Kollégium Kroó Norbert főtítkár előterjesztése alapján megvitatta az Akadémia nemzetközi kapcsolataival összefüggő feladatait. Elmondta, hogy átfogó koncepció készítéséhez egyelőre kevés információval rendelkezik. Ez az első lépés a terület részletes áttekintésében, ezért elsősorban a sürgető feladatokra koncentrál. Az elvi kérdések egy része megfogalmazódott: pl. háttérintézet hasznos, a Nemzetközi Együttműködési Irodát (NEI) érdemes megtartani a köztisztviselői szférán kívül, az NKB működése rendben folyik, az EU Atlanti Titkárság feladata kialakult, a NEI az önfenntartás felé mozduljon el stb.

A VK élénk vitát folytatott az előterjesztésről. A határokon túli magyar tudományosság ügye önálló szervezeti egységet kíván. Az elnök szerint az nem „külügy”. Mindemellett az alakuló struktúrában el kell helyezni a Magyar tudományosság külföldön elnöki bizottságot. Berényi Dénes akadémikus legyen az NKB tagja.

A vitát összegezve az elnök megállapította, hogy rendkívül időszerű volt a nemzetközi ügyekről vitát kezdeni. Az e témakörben az elnökség elé kerülő anyag az alapelveket tartalmazza: mennyire kívánja az Akadémia

* A Bolyai Tudományos Díjról I. Akadémia, 1998/tavaszi 7. o. és 1999/tavaszi 12. o.

individuálisan, intézeti, illetve központi szinten kezelni a nemzetközi ügyeket. A NEI és a létrehozandó új szervezeti egység feladatait el kell választani. (A köztisztviselői és a közalkalmazotti feladatokat általában szét kell választani.) A NEI fokozatosan önfenn-tartó „utazási irodává” alakuljon. Az új szervezet pedig az MTA Titkársága Külcapsola-tok Főosztálya legyen. Vezetője Kardon Béla főosztályvezető. Ez a főosztály legyen a nemzetközi kapcsolatokra fordítható akadémiai pénzeszközök kezelője is. Az új egység feladata nem csupán döntések végrehajtása, hanem indítványok kidolgozása is. Ebben a szférában kell ellátni a NGO-szervezetekkel összefüggő ügyeket.

A VK állásfoglalása szerint a fentiek figyelembevételével készített anyagot a tudományos osztályokkal, az intézetekkel (AKT, AKVT) történt megbeszélés után az elnökség ülésére kell beterjeszteni.

3. Az Akadémia elnöke felkérte Kulcsár Kálmán akadémikust, a Törvényelőkészítő és Jogszabályértelmező Bizottság elnökét a decemberi közgyűlés összehívásának törvényes indokoltságának vizsgálatára. (Előzmény: az elnök a legutóbbi elnökségi ülésen tájékoztató szavazást kért, és a tagok mellett szavaztak, hogy decemberben ne legyen közgyűlés. Hasonlóan nyilatkoztak a Vezetői Kollégium tagjai is.)

Az elnök személyes döntésének kompetenciájába tartozik a decemberi közgyűlés összehívása. Az elnök álláspontja szerint „közgyűlésről közgyűlés döntsön”. Vagyis a decemberi közgyűlésen fogja előterjeszteni az évi egy vagy több közgyűlés ügyét.

1999. november 30.

1. A VK megtárgyalta a decemberi rendkívüli közgyűlés forgatókönyvét és azt jóváhagyta. A tárgyalás során megfogalmazódott, hogy évente a májusi közgyűlés továbbra is rendes közgyűlésként május első teljes hetében legyen. Egy második közgyűlésre az Akadémia belső működése miatt szükség lehet. Ennek kezdeményezője az Akadémia elnöke, időpontja december, de felmerült a Magyar Tudomány Napja központi ünnepi ülését követő délután is. Az évi második közgyűlés rendkívüli közgyűlés maradjon.

2. Az Akadémia elnöke tájékoztatta a VK tagjait a Tudomány és Technológiapolitikai Kollégium (TTPK) Tudományos Tanácsadó Testületének (TTT) működésével kapcsolatban hozzá eljutott észrevételekről. Az elnök elmondta, hogy a közeli hetekben tett vidéki útjain (Debrecen, Szeged, Miskolc), a területi bizottságok ülésein bíráló megjegyzések hangzottak el a TTT működéséről. Különösen nehezményezték, hogy a TTT és a TTPK működése között összefüggés nem található, a TTT önálló tevékenységet folytat, a TTPK elé kerülő anyagok készítői nem ismeretesek. Tájékoztatást kért a TTT jelenlévő tagjaitól.

A TT működésének problémáiról adott tájékoztatást Meskó Attila főtitkárhelyettes és Gergely János akadémikus. Az ülések rosszul előkészítettek, a résztvevők egymás mellett „elbeszélnek”, az ülésről készült jegyzőkönyvek alig tükrözik az ott elhangzottakat. A TIT által kiküldött „Szempontok a Kormány új tudomány- és technológiapolitikai alapelveinek kidolgozásához, valamint a stratégiai kutatások elemzésének elkészítéséhez” című kérdőív kitöltése reménytelen. Ráadásul úgy tesz, mintha az elmúlt években nem történt volna semmi a tudománypolitikában. Meskó Attila kérte, hogy ne kelljen részt vennie a TTPK ülésein az MTA képviselőjében.

Az Akadémia elnöke a VK és a területi bizottságok ülésén elhangzottakról tájékoztatni fogja a TTPK elnökét.

3. A VK megtárgyalta az MTA internet-honlapjának kialakítására készített előterjesztést. (A Társadalmi Kapcsolatok Bizottsága 1999. november 22-i ülésén Horn Péter akadémikus elnökletével megtárgyalta a tervet.)

A társadalom, a média és a tudományos közélet egyaránt sürgető igénnyel veti fel naprakész honlap kialakítását. Bár egyes anyagok cseréje, illetve új információk felvitele ez év őszén megkezdődött, az egységes szerkesztési elvek szerint megújításra kerülő honlap tartalmi kérdéseit a mostani VK-előterjesztés ismertette. Az anyagot megvitatta és elfogadásra ajánlotta a Társadalmi Kapcsolatok Bizottsága is. A VK kisebb módosításokkal az előterjesztést elfogadta.

* Vö. e számunkban a „Nyitott Akadémia” c. írást a 36–38. oldalon!

4. Az igazgatói pályázatok elbírálásáról rövid tájékoztatást adott Meskó Attila főtítkárhelyettes. Elmondta: az AKT jóváhagyta az igazgatói posztra javasoltak nevét. A megbízás időtartamát illetően vita folyt.

Az elnök sérelmezte, hogy a pályázatok elbírálási folyamatában érdemben nem vehetett részt. Erről a véleményéről az AKVT legutóbbi ülésén is szólt. Ismételten leszögezte, hogy az igazgatói pályázatoknál a tudományos szempontokat mindennél fontosabbnak tartja. A 10 évben megszabott, 2 ciklusú igazgatói megbízási rendszerrel nem ért egyet, indokolt esetben ettől el kell térni.

KONSZOLIDÁCIÓS BIZOTTSÁG

1999. október 18.

1. A Konzolidációs Bizottság az elnök előterjesztése alapján megtárgyalta a konzolidációs folyamat II. szakasza (2000-2002) indításának programvázlatát.

Az 1998. decemberi közgyűlés meghosszabbította a Konzolidációs Bizottság működését 1999. december 31-ig. Ezért a decemberi közgyűlésen be kell számolni az 1999-ben végzett munkáról, és dönteni kell a folyamat folytatásáról. A bizottság egyetértett a VK állásfoglalásával, hogy a konzolidációt folytatni kell. A bizottság megállapította, hogy munkáját az AKT-vel harmonikus együttműködésben végezze.

A Konzolidációs Bizottság egyhangúlag elfogadta az elnök elvi javaslatait a II. szakaszra, és javasolta annak megvitatását az AKT novemberi ülésén és az elnökség, majd a decemberi közgyűlés elé terjesztését.

2. A Konzolidációs Bizottság tájékoztatást kapott az intézetköltözések állásáról, a határidők betartásáról. A tájékoztató szerint 1999-ben a költözések befejeződnek. A Várban 1-2 héten belül megkezdődnek az átköltözések. A könyvtár készen van, betelepítése a vége felé tart. „Gond van, de akadály nincs.” A Konzolidációs Bizottság a költözések állásáról szóló anyagot tudomásul vette.

A vári rekonstrukció nem egyszerűen a társadalomtudományok ügye. Ez jelentős ingatlan-értéknövelést eredményezett. Az épületből távoztak az akadémiai kiszolgálóműszaki szervezeti egységek, így a várbeli

reprezentatív épületegyüttes teljes egészében tudományos célokat szolgál. A beköltöző intézetek összehasonlíthatatlanul jobb körülmények közé kerültek. Költségtüllépés csak nagyon indokolt esetben, szoros elszámolás esetén fogadható el. A kettős üzemeltetés során felmerülő költség a januárban felszabaduló összeget terhelje.

A Konzolidációs Bizottság megállapította, hogy a befogadó intézetek magukra nem költöttek a konzolidációs pénzből. További feladat a költözések által nem érintett intézetek helyzetének javítása.

A vári intézetek szervezeti rendjének kialakítására a Konzolidációs Bizottság az alábbi összetételű bizottságot küldi ki: Glatz Ferenc, Kroó Norbert, Szász Zoltán, Pritz Pál, Bálint Csanád.

3. A konzolidáció során felszabaduló hasznosítható négy ingatlanból három üres.

A Fóti úti ingatlan a legrégebben üres. Pályáztatása kétszer történt már. Ingatlanközvetítő cég végzi az értékesítést (540 mFt). Gond: csupán 50%-os az akadémiai rész tulajdon. A Teréz körúti ingatlan üres. Eladni nem szabad, bérletbe kell adni. Az Andrássy úti ingatlan kb. 2 hét múlva válik üressé. Hasznosítására vonatkozóan legyen akadémiai koncepció. A Kálló esperes úti ingatlan hasznosításáról nincs végleges állásfoglalás. Vendégház nem alakítható ki belőle a magas átalakítási és üzemeltetési költségek miatt. Esetleg nyugdíjas, önelszámoló lakások lehetnének, azonban ennek feltételeit meg kell vizsgálni.

Az ingatlanok hasznosításáról a közgyűlésre előterjesztést kell készíteni.

1999. november 16.

(Az AKT-vel együttes ülés)

Az AKT és a Konzolidációs Bizottság együttes ülésén megvitatta a konzolidációs folyamat folytatásáról és a Konzolidációs Bizottság 1999. évi munkájáról a közgyűlés elé terjesztendő jelentést. A két testület egyhangú szavazással elfogadta az előterjesztést, a Konzolidációs Bizottság korábbihoz hasonló néven történő további működéséről szóló közgyűlési javaslatot. (L. még az elnökség napirendjén cím alatt.)

Pannonhalmi Kálmán

NYITOTT AKADÉMIA

A Társadalmi Kapcsolatok Elnöki Bizottság 1997-ben alakult. Feladata: az MTA társadalmi nyitásának ösztönzése, tervezése, állásfoglalások kialakítása az elnökség és a Vezetői Kollégium számára. A bizottság elnöke Horn Péter akadémikus. Tagjai: Ádám György, Balogh János, Demetrovics János, Csányi Vilmos és Muszbek László akadémikusok, valamint Czvikovszky Tibor, Kiss Jenő és Hunyady György egyetemi tanárok. A bizottság titkára Szabón B. István, az 1997-ben létrehozott Társadalmi Kapcsolatok és Sajtóirodájának igazgatója. Alábbiakban közöljük a bizottság 1999. november 22-én tartott ülésén előterjesztett akadémiai elnöki koncepciót, valamint a bizottság állásfoglalását.

I. A nyitás iránya

a) A „nyitott Akadémia” jelenti: kölcsönös nyitottság, kölcsönös szakmai érdeklődés a kutatói társadalmon belül.

Korunkban a tudományos gondolkodás és általában a tudomány szerepének a megnövekedése mind a termelésben, mind a köznap életben (életminőség, kulturális színvonal biztosításában) új típusú kutatói gondolkodást kíván. Míg az 1910–2000 közötti időszak a tudományos gondolkodás és a kutatásszervezet differenciálódását, a részletkutatások intézményrendszerének kifejlődését hozta magával, addig a századvég új igénye: a szintézis (a szintézisre törekvő gondolkodás emancipálása).

A nemzetközi tudományos életben is megnövekedett az igény olyan fórumok létrehozására, amelyek elősegíthetik a szintetizáló gondolkodás kifejlődését. A Magyar Tudományos Akadémiából kívánunk ilyen fórumot teremteni. A lehetőség szerencsésen adva van: az egy mástól legtávolabb eső diszciplínák (részdiszciplínák) is jelen vannak. Sőt, az Akadémia rendelkezik egy, az alapvető diszciplínákat „lefedő” saját kutatóhálózattal is.

A „nyitott Akadémia” eszköz az egymás iránti szakmai figyelem felkeltésére. Ezt a célt szolgálja a Magyar Tudomány, valamint az Akadémiai Műhely-sorozat (Székfoglalók, Közgyűlési előadások, Emlékbeszéd, Almanach, Évkönyv). A kiadványsorozatokat megküldjük az akadémikusoknak és a doktorképzéselőknek (500 fő), valamint a tudományos osztályoknak és az intézethálózat könyvtárainak. A köztestület részére (10 ezer fő) pedig könyvtárai forgalomban hozzáférhetővé tesszük azokat.

Az intézmény (a „nyitott Akadémia”) természetesen csak keretet képez, feltételeket ad a kutatók számára. És felkeltheti az igényt...

b) A „nyitott Akadémia” jelenti: az együttgondolkodás megteremtését a kutatói érdekvédelemről, a tudománypolitikáról

A kutatók – akár egyetemen, akár kutatóintézetben dolgoznak – sajátos társadalmi réteget képeznek. A volt szocialista országokban ez elsősorban bér- és szakszervezeti kérdésként jelentkezik. Valójában többről van szó. Az ezredvégen az új tudományos-technikai forradalom arra készítet bennünket, hogy újragondoljuk az emberi nem eddigi történelmének és jövőjének alapkérdéseit. A földi lét és világegyetem újrarendelését tűzi napirendre a fizika, az űrfizika és az űrkutatás; ember és természet viszonyát készíti újrarendelésre a kémia, biológia, a termelés környezeti egyensúlyt bomlasztó szerepe; emberi közösség és egyén, szellemi mibenlétünk újrarendelését sürgeti az új érintkezés-kultúra, az informatika; az emberi nem mibenlétét kell átgondolni a genetika új alapjain. Az emberiség előtt álló etikai kérdések megfogalmazása csakis a kutatói társadalom együttgondolkodása alapján mehet végbe.

Olyan fórumra van szükség, ahol a kutatói fórumok szervezetét, a kutatói közösség társadalmi szerepét képesek vagyunk magunk megfogalmazni.

A „nyitott Akadémia” eszköz egy, a társadalomról és önmaga társas életéről gondolkodó kutatói közösség kialakítására. Ezt a célt szolgálja az Akadémia c. folyóirat (10 ezer példányban a köztestületi tagok részére) és ezt szolgálja a kialakított-kialakítandó honlap.

c) A „nyitott Akadémia” jelenti: nyitottság a kutatás nemzetközi szervezetei, a kutatói egységek (nemzetközi és hazai szinten) és individuálisan, a kutatók között.

Az Akadémia, mint a magyar kutatók köztestülete, híreket ad a nemzetközi kutatói fórumoknak és szervezeteknek. Ezt szolgálja a Newsletter és a felfejlesztendő angol nyelvű internetes honlap.

Az Akadémia ösztönzi kutatóintézeit és a kutatókat arra, hogy műhely- (tanszék, kutatóintézet) és egyéni szinten a szintetizáló törekvéseket az internet kihasználásával segítsék.

A nemzetközi kutatói szervezetekben a hagyományos nemzetközi részlegek, a „tudományos turizmust” segítő csoportok minimálisra zsugorodnak, elsősorban a vezetők utaztatásával foglalkoznak. Ugyanakkor a kutatóhálózatok számára fontos nemzetközi szakmai információk beszerzésére és a kutatóműhelyek nemzetközi kapcsolatainak konkrét (intézeti szintű) szervezésére kis egységek jönnek létre, elsősorban a műhelyeknél szerveződve. (Ezek feladata a nemzetközi PR-tevékenység is.)

A Magyar Tudományos Akadémián a nemzetközi kapcsolatok rendszerét segítő adminisztratív egységek szervezésétől várjuk e szempont érvényre juttatását is.

d) A „nyitott Akadémia” jelenti: a társadalommal megismertetni és elfogadtatni a tudomány hasznát és segíteni egy tudásalapú értékrend kialakulását a társadalomban.

Köztudott, hogy az utóbbi évtizedben a világ nagy kutatószervezetei felismerték a tudomány fontosságának megjelenítését a használói közösség számára. Részben az állami költségvetés befolyásolására, részben a tudomány politikai elismertetésére, részben pedig ismeretek terjesztésére használják a kialakított erős PR-részlegeket. Ezek a televízió, a rádió, a sajtó felé közvetítenek a tudományos kutatásról információkat és készítik fel a kutatói szervezetek vezetőit és magukat a kutatói szervezeteket a társadalmi kapcsolatok fontosságának felismerésére.

A Magyar Tudományos Akadémián a már meglévő sajtótitkárságra alapozva jött létre 1996-ban a PR-csoport, amely az Akadémia és általában a kutatói munka társadalmi megjelenítéséért felel.

A „nyitott Akadémia” azt jelenti: elfogadtatni a társadalommal, hogy egy tudásalapú

értékkrend kialakításához a kutatói társadalom fokozott megbecsülése és annak eredményeinek tisztelete és felhasználása szükséges. Ezt a célt szolgálja az internet, az Akadémia c. folyóirat, amelyet a köztestületi tagokon kívül célzottan, személyre szólóan küldünk a tudománnyal foglalkozó újságíróknak és szerkesztőségeknek.

e) A „nyitott Akadémia” jelenti: a kutatói egységek eredményeinek közvetítését a termelői szféra felé, illetve a termelői (kiadói) szféra igényeit közvetíteni a kutatói közösségek irányába.

A volt szocialista országokban az állami vállalatok és az állami kiadók megszűnése egyben a termelő szféra megrendeléseinek kiesésével is járt. A kutatói közösségek fenntartása közvetlenül az állami költségvetésből a jelenlegi, illetve ennél magasabb színvonalon nem biztosítható. Csak a használó szféra bevonásával együttműködve lehet ezt a jövőben elképzelni.

A világ nagy kutatószervezeteiben ezért egyrészt egészen minimálisra redukálják az amúgy is önálló kutatóintézetek fölé rendelt szakadminisztrációt, másrészt emelik a termelői szféra felé közvetítő szakadminisztráció létszámát és növelik hatékonyságát. Emellett az egyes kutatóintézetek külön e célra kiképzett PR-szervezővel rendelkeznek.

A Magyar Tudományos Akadémián ez a közvetítő apparátus egyelőre hiányzik. Szükségesnek látszik végiggondolni: az eddigi ún. szakmai főosztályok szakértelme miként hasznosítható ezen új szemléletű tudományos menedzsment kialakításakor.

A „nyitott Akadémia” tehát azt is jelenti, hogy az Akadémia mindenekelőtt kutatóintézeteinek kapacitását és teljesítményét közvetíti a felhasználó szféra felé.

2. A nyitás tartalma

a) A „nyitott Akadémia” mindenekelőtt a kutatói közösségek tudományos eredményeinek közvetítését kívánja.

b) A „nyitott Akadémia” a kutatásszervezet működésében a nyilvánosság jelenlétét teremti meg. A nyitás fórumain ismertetni kell tehát a legszélesebb közönséggel a köztestület – ezen belül is a vezetés – gondjait, alternatíváit, döntéseit és e döntések indokait.

3. A nyitás módszerei

Tudomásul kell venni, hogy az ismeretközvetítés speciális felkészültséget kívánó szerkesztői-menedzselői munka. Nem lehet egyszerűen „beleönteni” a nagyközönség számára, sőt a kutatói közösség számára is érthetetlen szakmai információkat sem a sajtóba, sem a könyvsorozatokba, sem a számítógépbe. A szerkesztés: képesség a szakmai ismeretek „eladására”, képesség a fogalma-

zásra és képesség a közönség és a kutatói közösség közötti párbeszéd kialakítására. Olyan köztisztviselői szakértelem kialakítására van szükség, amely a egy időben a *kutatói közösség, a használói társadalom ismertetése, valamint irodalmi szintű szerkesztői képességekre alapozódik.*

Glatz Ferenc

Budapest, 1999. november 15.

Az MTA Társadalmi Kapcsolatok Elnöki Bizottsága állásfoglalása

1. A „nyitott Akadémia” programjának eddigi, kétéves története szemlélet- és mentalitásváltást indított el, amelynek folytatódnia kell. Eredménynek tartja a PR-csoport létrehozását (1996), az Akadémia (1997) és a Programfüzet (1997) megindítását, az Akadémiai Klub megnyitását (1999). A szemléletváltás folytatása azt jelenti:

- Az MTA-székház kulturálisközpont-jellegét tovább kell erősíteni. Szükséges a székházbeli előadások, koncertek és a székház eddig nem eléggé publikus gyűjteményeinek átfogó és kultúrpolitikailag megalapozott kezelése.
- Szükséges az intézetek szakmai tudományos eredményeinek közvetítése a tömegkommunikáció felé. Elérendő: a termelői-kiadói megrendelők felé kapcsolatrendszer kialakítása. Ez csak a központi, valamint az intézeti adminisztráció szemléletváltásával érhető el.
- Az Akadémia aktív és kezdeményező legyen.
- Tovább kell erősíteni a PR-tevékenység szerepét a különböző diszciplínák egymáshoz közelítése érdekében. Így az MTA a kívánt „új szintézis”-szemlélet segítője is lehet a magyar tudományosságban. (Szakmai konferenciák, előadások, székfoglalók, emlékbeszédek megjelentetésének intézményesítése.)

2. A társadalmi kapcsolatok irányításának szervezetét egyértelművé kell tenni: a bizottság programot ad, kontrollál és javaslatot tesz az elnökségnek, a PR-iroda továbbépített formában szervez és végrehajt, az osztályok titkárságainak és az intézetek titkárságainak szerepe felülvizsgálandó.

3. Az internet nyújtotta lehetőségek 1996–1999 közötti kihasználatlansága súlyos mulasztás volt. Jó döntés volt az aktivizálás. Az internet ne csak általános, de aktuális tudománypolitikai és szakmai információkat is közvetítsen.

4. Az Ismeretterjesztő Bizottságra továbbra is szükség van, mindenekelőtt az Akadémiai Klub programján belül javaslattevő, szervező funkcióval.

5. Szükséges egy akadémiai *szóvivő* kinevezése. Hetente tartana sajtótájékoztatót, és a vezetőség elképzeléseit, az új tudományos eredmények, felfedezések „kommunikálásának” gazdája legyen.

6. A *sajtótájékoztatók* konzervatív rendszerét fel kell váltani a témaorientált és célzott sajtótevékenységgel.

7. Az MTA funkcióját újra kell gondolni a *tudományos társaságok* segítése érdekében. Különös tekintettel a társadalomtudományokat, valamint a természettudományi alapkutatásokat népszerűsítő társaságok esetében.

8. Az MTA és az MTV elnöke közötti megállapodást pozitívan ítéli meg, de az MTA-tól nem várható el, hogy szerény költségvetési eszközeivel műsorokat finanszírozzon.

9. A magyar tudományról és az MTA-ról pozitívabb a kép a magyar társadalomban, mint a politikai elitben. Ezért a politikai elitet céltartan kell a tudomány hosszú távú hasznosságáról meggyőzni. Ugyanakkor el kell fogadni: a politikai elit joggal várja el az Akadémián belül a társadalomtudományok – mind az általános, mind a nemzeti tárgyú tudományok – hangsúlyosabb jelenlétét és társadalmi megnyilvánulását.

A BOLYAI-ÖSZTÖNDÍJRÓL

A Bolyai János Kutatói Ösztöndíjat az Akadémia javaslatára 156/1997. IX. 19. sz. rendeletével alapította a kormány 1997-ben. A cél: az akadémiai doktori disszertáció előkészítéséhez, megírásához nyújtani segítséget a 40 év alatti kutatóknak.

A távolabbi cél, amelyről az 1997. decemberi közgyűlésén részletesen esett szó: legyen tervezhető a kutatói életpálya. A „PhD-kort” kövesse egy „posztdoktori foglalkoztatás”. (Ezt ugyancsak az 1997. évi kormányrendelet alapította.)

Gazdája mint „foglalkoztatási” támogatásnak, legyen a felsőoktatás. Ezt követhesse a Bolyai János-ösztöndíj, ami nem kutatásra, („foglalkoztatásra”), hanem egy adott munka elvégzésére adott ösztöndíj. Gazdája a kutatói köztestület országos intézménye, az MTA legyen. Az előterjesztő akadémiai vezetés tervei szerint összekötő kapocs lehet ez az ösztöndíj a már egyetemi doktorátust szerzett fiatalok és az Akadémia között. Utánpótlásnevelő.

Az ösztöndíjasokat az MTA a maga köztestülete és majd az „MTA doktora” címet szerző kutatók természetes utánpótlásbázisának tekinti. A tervek szerint a Bolyai-ösztöndíjrendszerbe évi 250 fiatal lép be. (Ebből a határokon túli fiatal kutatók számára elkülönítünk 25 főnyi keretet.)

Az 1999. évi költségvetés-csökkentés, majd a 2000. évi országos költségvetési megtakarítás azt eredményezte, hogy az első három évben a tervezett 750 helyett csak 600 körül lesz a rendszerbe belépettek száma. (1998:344; 1999:181; 2000: előreláthatóan 80.) Az eredeti tervekhez igazodást a 2001. évi remélt költségvetés-növekedéstől várjuk.

Az alábbiakban összeállítást közlünk az első „Bolyai-generáció” leveleiből. (Az Akadémia folyóirat 1997-től folyamatosan számol be az ösztöndíj sorsáról, a Gergely János akadémikus vezette kuratórium munkájáról. Az alábbi összeállítást a Doktori Tanács munkatársai (Körmendi Sándor és Stier Miklós) készítették, akik az ösztöndíjrendszert közmegelegedésre működtetik.

Szemelvények

Czigány Tibor (műszaki tudomány): „Mindenekelőtt köszönöm a Bolyai Kutatói Ösztöndíj Kuratóriumának a lehetőséget és az anyagi támogatást, amellyel tudományos munkámat elismerte. Büszke vagyok arra, hogy az elsők között nyerhettem el 1998-ban a Magyar Tudományos Akadémia fiatal kutatóknak alapított díját. Örülök annak, hogy az MTA fontosnak tartja a fiatal kutatók elismerését és megbecsülését.

Számomra a Bolyai elismerés abban az időszakban jött, amikor már túl voltam az első »tanulási fázison« (két doktori értekezés, több év külföldi kutatómunka) és saját, önálló terveim és ötleteim voltak. Bár kutatási pályázataim (OTKA, MKM) sorra nyertek, ezekből és egyetemi közalkalmazotti fizetésemből családomat (négy gyermek és

egy csodálatos feleség) eltartani nem tudtam, így kénytelen voltam más, kutatási témámhoz nem kapcsolódó időrabló, bár jól fizető munkákat is elvállalni. Ebben az időben felmerült a külföldi munkavállalás lehetősége is, hiszen voltak meghívásaim.

Ebben a helyzetben nyertem el az ösztöndíjat, amely meggyőzött arról, hogy »fontos« vagyok itthon. Az ösztöndíj anyagi támogatásával minálisra tudtam csökkenteni az egyéb, csak pénzkeresést szolgáló munkáimat, amelyeket várha-

A Bolyai-ösztöndíj történetéről vö. az Akadémia 1997/téli, 1998/tavaszi és az 1998/őszi számában írottakat!

tóan teljesen el tudok hagyni a Széchenyi-ösztöndíj támogatásával. Remélem, utóbbi soraim nem tűnnek túl anyagiaskodónak – távol áll tőlem –, számomra sokkal fontosabb volt az *erkölcsi elismerés*, mint az anyagi...

Összefoglalva, a Bolyai Kutatási Ösztöndíj lehetőséget nyújtott kutatómunkám színvonalas elvégzéséhez, erőt és bátorítást adott elképzeléseim megvalósításához. Úgy érzem, hogy a pályázat benyújtásakor elképzelt három éves kutatási tervem időarányosan megvalósult.

Szabó Péter János (műszaki tudomány): „A Bolyai-ösztöndíj elnyerése *nagy megtiszteltetés* volt számomra nemcsak a tekintélyes pénzösszeg miatt. Sokkal inkább azért, mert egy olyan »elit« társaság tagja lehettem, akiket a Magyar Tudományos Akadémia méltónak ítélt a támogatásra.

A Bolyai-ösztöndíjpályázatomban célul kitűzött feladatokat az ösztöndíj elnyerése nélkül is szándékom volt elvégezni. Így azonban »rákényszerültem« arra, hogy a célkitűzéseket (a magam számára is) világosan megfogalmazzam, és azokat lépésről lépésre megvalósítsam. Persze nem minden sikerült az elképzeléseim szerint, de ezek az eltérések vagy külső körülményből, vagy abból a tényből fakadtak, hogy előzetes eredmények más irányba terelték a kutatás menetét. Szerencsémre nem kényszerültem eredeti terveim gyökeres megváltoztatására.

Ugyancsak az ösztöndíj elnyerésének következménye volt, hogy szintén Bolyai-ösztöndíjas kollégáimmal közös kutatásokba kezdtünk. Sikerült azokat a közös pontokat megtalálni projectterveinkben, amelyek szakmailag hasonlóak, és amelyek eredményei kiegészítik egymást. Így több közös publikáció is született.

Összegezve megállapítható, hogy a Bolyai-ösztöndíj valóban »ösztönző díj«, amely további kutatásokra sarkall, az elért eredményeket pedig rendszerezi. Ezúton szeretnék a Kuratóriumnak köszönetet mondani, hogy méltónak talált rá.”

Szunyogh László (fizikai tudomány): „Úgy gondolom, pont Önök előtt nem szükséges ecsetelni, hogy a jelenlegi magyar viszonyok között milyen fontos egy fiatal kutató számára, ha tudományos munkássága elismeréseképpen és annak további folytatására való ösztönzésül több éven keresztül egy ilyen ösztöndíjban részesülhet. Ki szeretném emelni annak jelentőségét, hogy egy ilyen lehetőség *egészséges, a kor szellemének megfelelő versenyhelyzetet teremt a tudományos kutatásban*, anyagilag is honorálva a kiemelkedő teljesítményeket. Ugyancsak Bolyai-ösztöndíjas pályatársaimmal folytatott eszmecsereim egy-

hangúlag ezt a véleményt támasztják alá. Ezért én az elmúlt ösztöndíjas időszakomat egyértelműen sikerélményként éltem meg. Véleményem szerint ugyanakkor, az ösztöndíj igen pozitív oldala a megpályázás, ill. a beszámolások rendszerének objektivitása, bürokráciamentessége.”

Kovács Tibor (hadtudomány): „Bevallom: engem *his* nagy büszkeséggel tölt el, hogy a magyar szellemi élet legkiemelkedőbb intézménye méltónak talált a Bolyai-ösztöndíjra.

Már korábban is számos pályázaton vettem részt – általában váltakozó sikerrel. A Bolyai Kutatási Ösztöndíj elnyerése bizonyos értelemben fordulat volt, mert ettől kezdve szinte valamennyi benyújtott pályamunkámat elismerés övezte. Számomra kétségtelen: az Önök ösztöndíja *kiváló ajánlólevél volt mind a Soros Alapítványnál, mind a NATO brüsszeli Tudományos Testületénél* (hogy csak két példát említsek) és lényegében véve megalapozta a Széchenyi Professzor Ösztöndíj odaítélését.

Főiskolánk vezetése részéről minden kért támogatást megkaptam, és látható büszkeséggel említették meg valamennyi hozzánk látogató szakember, delegáció számára teljesítményemet és annak elismerését.

Összefoglalva: az eltelt ösztöndíjas időszakot eddigi pályafutásom legsikeresebb szakaszának tekintem, amiért nagy köszönettel tartozom a Tisztelt Kuratóriumnak.”

Margitay Tihamér (filozófiai tudomány): „A társadalomtudományokban – és a továbbiakban csak erről beszélek – a befektetések lassan térülnek meg mind az egyén, mind a tudományba befektető közösség számára. Különösen igaz ez a fiatal kutatók esetén. Ezért hosszú távra kell gondolkodni.

A tudomány finanszírozásában és a tudományos teljesítmények mérésében egyre inkább egyeduralkodóvá váló publikáció-központú mennyiségi szemlélet rövid távú eredményességre készítet: publikálj minél gyorsabban minél többet. Itt egy olyan ellentmondás van, amely szükségszerűen visz az elsekélyesedés irányába, és ezt, mint azt valamennyien tapasztaljuk, a publikációs folyamatba beépített intézményes referálási mechanizmusok sem képesek megakadályozni. A tanulás és a gondolkodás időigényes. De a kényszer következtében egyre több a publikáció, melyek földolgozása és elmélyült továbbgondolása – azaz a lényegi hozzájárulás a tudományhoz – egyre több időt vesz igénybe. Ugyanakkor az egyre szaporodó publikációk következtében mindenkinek egyre többet kell teljesíteni, aki a kompetitív pályázatértékelési rendszerben nyerni

szeretne. (Jellemzően egy doktorandusznak még a század közepén is – aki akkoriban még harminc és negyven év közötti volt – a disszertációja volt az első publikációja, ha egyáltalán kiadták. Ma pedig vizsgára sem bocsátjuk az általában jóval fiatalabb doktoranduszt, ha nincs megfelelő számú publikációja.)

Ezen ellentmondás következtében a publikációk java része nem éri meg a papírt, amire kinyomtatták (esetleg a webhelyet, ahová feltették), nem beszélve az időről, ami alatt elolvasható. Az ellentmondó kényszerek között lavírozó kutató vagy a téma szűkítésével, vagy a feldolgozás alaposságának feláldozásával válaszol. Az első esetben a megválaszolt kérdés, a másodikban a válasz lesz a tudomány számára egyre kevésbé érdekes.

Számomra a Bolyai- (és a Széchenyi-) ösztöndíj a hosszú távú, és így a fenti értelemben az értékorientált szemlélet megerősítését jelenti. Amely arra ösztönöz, hogy az ember a holnapi publikáción túlra tekintve, saját tevékenységét a szakterület lényegi összefüggéseiben is elhelyezze. Merjen nagyot és merészet is gondolni. Vállalva azt, hogy az alapvető kérdések kutatása általában sokkal kockázatosabb, mint egy mesterségesen lehatárolt, belátható szűk terület. De az elmúlt ösztöndíjas időszak tapasztalata alapján is mondhatom, a kudarc is értékes tapasztalat lehet, még ha nem is lesz belőle tétel a kutatási beszámolóban.

Minden ösztöndíj (pályázati támogatás) befektetés, amelyben fontos a célok és a befektetett eszközök összhangja. *A Bolyai- (és a Széchenyi-) ösztöndíj túlmutat a projektfinanszírozási szemléleten, hosszabb távra mer befektetni – és koc-*

káztatni –, és ezzel összefüggésben nagyratöbb célokat mer kitűzni. Ez lehetővé teszi a támogatottaknak is, hogy tágabb perspektívában gondolkodjanak. (Tíz-tizenöt év múlva kiderül, hogy ez a lehetőség mennyire vált valóra.)”

Osvey Károly (fizikai tudomány): „Az a tény, hogy életemben talán először *nem kellett adminisztratív lépéseket tennem az ösztöndíj befejezésekor, hanem éppen ellenkezőleg, Ön gratulál nekem tudományos és ösztöndíjas életem további fordulójához is, csak megerősítik azon benyomásomat, hogy a Bolyai-ösztöndíjjal, illetve a körül valami elkezdődött. A megfelelő felvételi procedura, a nagyszabású átadási ünnepség, az ösztöndíjasok magyar tudomány napi előadásainak megszervezése és az Ön mostani levele jól láthatóvá teszik ezt a pozitív vonulatot.*

Azt gondolom, hogyha a mindenkori kuratóriumok és mindenkori elnökeik ezen elkezdett új hagyományokat folytatják és megerősítik, akkor a magyar tudósutánpótlás egy fontos bázisa hosszabb távra is megteremtődik.”

Pócsi István (biológiai tudomány): Az elmúlt másfél esztendőben elért tudományos eredményeim és szakmai fejlődésemet, előmeneteletem részben *anyagifüggetlenségemnek és biztonságérzetemnek* köszönhetem, amelyet éppen a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj teremtett meg számomra. Ezért mindig hálával gondolok majd vissza a kuratórium tagjaira, akik döntésükkel ezt a szép lehetőséget biztosították nekem.”

Összeállította: Körmendi Sándor – Stier Miklós

Örömteli pillanat: a Bolyai-ösztöndíjasok ünnepség keretében vehették át okleveleiket

KISEBBSÉGI KÉRDÉS KELET-KÖZÉP-EURÓPÁBAN

AZ AKADÉMIAI KISEBBSÉGGKUTATÓ MŰHELY
1999. ÉVI MŰKÖDÉSÉRŐL

Az akadémiai intézethálózat konszolidációs programjának kicsiny, de lényeges elemét képezik a fejlesztések. Azon kutatási területek intézményes támogatását tűzte ki célul, amelyek az elmúlt 40 esztendőben elmaradtak, vagy alultámogatottak voltak. Vagy amelyek fontossága az új helyzetben vált világossá. Az ökológia, vízgazdálkodás, Alföld-kutatás mellett így került sor az Akadémiai Kisebbségkutató Műhely (AKM) létrehozására is.

A konszolidációs programon belüli fejlesztéseket évente beszámoltatja a Konszolidációs Bizottság. Az ezévi „elszámolásra” 1999. november 25-én került sor. A legeredményesebb programok egyikének kétségtelenül az AKM programja bizonyult. A program egyébként – mint általában a fejlesztések – külső forrásokra, megrendelésekre is támaszkodott. Így a kisebbségkutatás is a Nemzeti Stratégiai Kutatásoktól, osztrák és nemzetközi intézményektől szerzett programjaihoz és rendezvényeihez támogatást.

Alábbiakban a központ működésének alapelveit közöljük. Abból az alkalomból, hogy szeptember 10-én „Etnikai és vallási kisebbségek a jövő Európájában” címmel programadó konferenciát rendezett az egyetlen hasonló célkitűzésű nyugat-európai társintézménnyel, a flensburgi European Centre for Minority Issues intézettel közösen.

Kutatási szempontok

A kelet-közép-európai térségben az etnikai viszonyok alakulásában az egész 20. században az asszimilációs (nyelv- és identitásváltási) jelenségek bizonyultak meghatározónak. A század végére felerősödött regionális és kontinentális integrációs folyamatok, melyek optimális esetben a nemzeti és etnikai kisebbségek közösségként való fennmaradását is elősegíthetik, hosszabb távon az akkulturáció és az asszimiláció lelassulását, a nemzeti közösségek új típusú egymás mellett élését eredményezhetik.

A nagy etnikai konfrontációk tér- és időbeli közelsége, a potenciális konfliktusforrások nagy száma, a cigánykérdés kezelésében mutatkozó eszköztelenség, valamint a kelet-közép-európai térség államainak – a jóhiszeműség, a pozitív megközelítés vonatkozásában egyaránt – eltérő magatartása mind-mind olyan kockázati ténye-

zők, amelyekkel rövid és hosszú távon egyaránt számolni kell, illetve törekedni kell arra, hogy súlyuk az egyes államokon, illetve a régión belül gyors ütemben csökkenjen.

A kutatás szervezeti háttere

A kutatási célok és szempontok megvalósítása érdekében két kutatásszervezővel, négy teljes és két részfoglalkoztatású fiatal kutatóval az MTA Történettudományi Intézete és az MTA Szociológiai Intézete – mint a kutatási program két bázisintézete – létrehozta az Akadémiai Kisebbségkutató Műhelyt (AKM). A műhely 1998–1999 folyamán összesen 16 kutatási projektet indított el, többségükben az MTA valamely társadalomtudományi intézetében dolgozó tudományos munkatárs irányításával, hazai és külföldi kisebbségkutatók bevonásával. Ezen kívül három országos és egy nemzetközi

konferenciát, továbbá összesen 12 műhelyvitát rendeztünk. Eddig 5 könyv és 32 tanulmány jelent meg a program keretében. Nyomdában van 3 könyv kézírata, s további 2 szerkesztési munkálatai hamarosan befejeződnek.

A kutatási programok szervezeti bázisaként, egyfajta keretintézetként az AKM igyekezett bevonni minden akadémiai társadalomtudományi intézetből olyan kutatókat, akik már hosszabb ideje rendszeresen foglalkoznak etnikai, kisebbségi kérdések vizsgálatával. Ezt a kapcsolatot első lépésben a Nyelvtudományi Intézet Élőnyelvi Osztályával, a Földrajztudományi Intézet Társadalomföldrajzi Osztályával, a Regionális Kutatási Központ pécsi székhelyű Dunántúli Intézetével, valamint a Politikai Tudományok Intézete Etnoregionális Csoportjával sikerült kialakítanunk. Ezzel egy időben a határon túli magyar kisebbségi közösségek vizsgálatára irányuló kutatási programjainkhoz sikerült megnyernünk a pozsonyi Mercurius Társadalomtudományi Kutatócsoport, a galántai székhelyű Fórum Intézet, a beregszászi Limes Kutatócsoport, valamint a csíkszeredai Antropológiai és Regionális Intézet együttműködését. A magyarországi kisebbségekkel kapcsolatos munkában kezdettől fogva együttműködünk az Oktatáskutató Intézettel, valamint a magyarországi kisebbségek által fenntartott kutatóhelyekkel. A nemzetközi kutatási programok beindításában egész sor külföldi intézményi partnerkapcsolatot építettünk ki. A legfontosabb nem magyar külföldi partnerintézetek: a flensburgi European Centre for Minority Issues, a bolzanoi Europäische Akademie, az opavai Sziléziai Múzeum Intézete, valamint a Szlovák Tudományos Akadémia kassai Társadalomtudományi Intézete.

Kutatási eredmények

1. Asszimiláció és integráció. A magyarországi nemzeti kisebbségek lélekszáma a trianoni országterületen belül az 1920. évi lélekszámuk töredékére, az anyanyelvi népszámlálási adatok szerint egytizedére zsugorodott. A hagyományos kisebbségek – a németek, szlovákok, szerbek, horvátok, szlovének, románok – etnikai állományának csökkenése csak kisebb részben vezethető vissza a migrációs veszteségekre, nagyobb részt az igen előrehaladott nyelv- és identitásváltás következményeként, kísérőjelenségeként értelmezhetőek.

Az asszimilációs veszteségek a szomszédos országokban élő magyar kisebbségek demográfiai fejlődésében is komoly törést okoztak. A nyelv- és identitásváltás különösen az erdélyi, vajdasági szórványosodás felerősödésében, valamint a városi magyarság térvesztésében, illetve a magyar többségű települések gyors ütemű csökkenésében mutatkozik meg.

Visszafozott becslések szerint – a hivatalos adatot a magyar származású kétnyelvűekkel, kettős identitásúakkal kiegészítve – körülbelül 2,8–3,2 milliónyi kelet-közép-európai kisebbségi magyar él a Kárpát-medencében.

A magyar kisebbségek fennmaradása, fejlődése szempontjából igen fontos, hogy a szlovákiai, kárpátaljai, szlovéniai (Mura-vidéki) magyarok 70–77 százaléka, az erdélyi és vajdasági magyaroknak szintén a nagyobbik része (56,9, illetve 56 százaléka) lakóhelyén többségben él. Magyarország határain kívül 1990–1991-ben összesen 1410 magyar többségű település létezett. A horvátországi és burgenlandi magyarok azonban már szülőföldjükön is többen élnek kisebbségben, mint többségben. A legnépesebb kisebbségi magyar tömbterületet továbbra is a Székelyföld alkotja, a maga 723 ezer fős magyar közösségével, ami a Kárpát-medencei kisebbségi magyarságnak közel 27 százalékát jelenti.

A kelet-közép-európai cigányság asszimilációs folyamatait eddig nem nagyon vizsgálták. A munkanélküliség, az elégtelen és differenciálatlan oktatási lehetőségek, az egyes válság régiókban immár alig elviselhető nyomor hatására települési és kulturális-oktatási szegregációs folyamatok választják külön a magyar népességtől a baranyai, borsodi, szatmári, jász-sági cigányságot. Ennél is erőteljesebb szegregációs folyamatok zajlanak le a szomszédos szlovákiai (szepességi, sárosi, gömöri), illetve a kárpátaljai és erdélyi (Szatmár, Bihar, Kolozs) régiókban. Mindez nemcsak azt jelzi, hogy a hagyományos és évszázadokon keresztül működőképes asszimilációs modell kezd elveszíteni a vonzerejét, hanem új típusú etnikai törésvonalak, konfliktusmezők jelennek meg az egymástól elkülönülten élő cigány és nem cigány közösségek között.

Az AKM által koordinált kutatási programcsomagban kitüntetett hely illeti meg a Kontra Miklós (MTA Nyelvtudományi Intézetének Élőnyelvi Osztálya) által vezetett „A magyar nyelv a Kárpát-medencében a XX. század végén” című nyelvészociológiai kutatást. A

közel száz kérdést tartalmazó nyelvhasználati kérdőív jelenti a hatkötetesre tervezett sorozat közös adatbázisát.

Az eddig elkészült kötetek legfontosabb eredményei a kárpátaljai, illetve a vajdasági magyarság kétnyelvűségét értékelő elemzések. (Csernískó István: *A magyar nyelv Ukrajnában [Kárpátalján]*. Budapest, 1998; Göncz Lajos: *A magyar nyelv Jugoszláviában [a Vajdaságban]* című könyve.) Mindkét magyar közösség – a régóta szóróvidékeken élők kivételével – magyar anyanyelv-domináns kétnyelvűségben él, azaz a magyar nyelv anyanyelvi pozícióját az iskolában megtanult, s másodnyelvként funkcionáló államnyelv ma még nem veszélyezteti.

Göncz Lajos a vajdasági magyar nyelvhasználatban szintén az egész közösségre kiterjedő kétnyelvűséget tekinti a legjellemzőbb sajátosságnak. Ugyanakkor a kárpátaljai helyzethez hasonlóan vizsgálatai azt mutatják, hogy a additív (hozzáadó) típusú kétnyelvűséget a hatalom kisebbségekkel szembeni nyelvi intoleranciája egyre inkább kiszorítja, s a városi környezetben, a vegyes házasságokban a szubtraktív (felcserélő) kétnyelvűség válik általánossá. Ez pedig nagymértékben elősegíti az egy nemzedéken belül valószínűsíthető, két generáción belül viszont szinte bizonyosra vehető teljes nyelvcsereét.

2. Működő kisebbségi önkormányzatok Magyarországon és Európában – magyar autonómiatervek a szomszéd országokban. A kisebbségi politikai képviselő kiindulási pozíciója általában annak az igénynek a megfogalmazása, hogy a kisebbségi közösség legfontosabb érdekeit és törekvéseit (az anyanyelvi kultúra ápolását és fejlesztését, az anyanyelvi oktatás biztosítását, egyházi ügyek, a kisebbség által lakott régió lokális politikai intézményeinek működtetése, a közösségi identitás védelme és fejlesztése) a kisebbség saját intézményrendszere képviselje és irányítsa.

Az AKM az MTA RKK pécsi székhelyű Dunántúli Intézetével közösen országos elemzést és az 1993. évi LXXVII. számú törvény hatálya alá eső tizenhárom kisebbségre kiterjedően egy-egy esettanulmányt készített a magyarországi kisebbségi önkormányzati rendszer első négyéves tapasztalatanyagának összegzésére, illetve a rendszer korrekcióját célzó kisebbségi és többségi elképzelések áttekintése érdekében. A zárótanulmányok által feltárt sok fontos kérdés közül talán a legtöbb

feladatot annak a problémának a megoldása adja majd, hogy miként lehetne az eddiginél egyértelműbben meghatározni és működőképessé tenni a kisebbségi önkormányzatok státusát, feladat-, illetve eszközrendszerét. A kutatási eredményeket a Csefkó Ferenc és Pálné Kovács Ilona által szerkesztett, 1999 végén megjelent *Kisebbségi önkormányzatok Magyarországon* című kötetben összegeztük.

A törvénymódosítást előkészítő politikai, jogi egyeztetések szempontjából is fontosak lehetnek azok a vizsgált esetek, amelyek a helyi jogértelmezési problémákat mutatják be. A négyszáznál is több helyi kisebbségi önkormányzati adatlap feldolgozása, valamint a helyi anyaggyűjtésen alapuló esettanulmányok együttesen módot adtak az elnagyolt szabályozásra, illetve a települési és a kisebbségi önkormányzatok közötti hierarchikus viszonyra visszavezethető negatívumok részletes feltárására.

A magyarországi kisebbségi önkormányzati rendszer és a szomszéd országai magyar autonómiatervek vizsgálata során merült fel annak lehetősége, hogy az Európában működő kisebbségi autonómiákat összehasonlító nemzetközi kutatási programot kezdeményezzünk. *Az európai kisebbségi kormányzati modellek a 21. század küszöbén* című közös kutatási programmal a flensburgi székhelyű European Centre for Minority Issues és az AKM sikeresen pályázott az EBESZ-nél elnyerhető kutatási támogatásra. 1999 szeptemberében Budapesten rendeztük a projektnyitó szemináriumot, amelyen hat elméleti, illetve összehasonlító előadás mellett az alábbi autonómiákkal foglalkoztunk egy-egy esettanulmányban: Gagaúzia, a magyarországi német, horvát és szlovák kisebbségi önkormányzatok, Dél-Tirol, Skócia, a skandináviai számik önkormányzatai. A projektbe utólag került be a katalán autonómiát elemző tanulmány. A kutatási program részeként megvizsgáljuk a vajdasági, erdélyi, kárpátaljai és szlovákiai magyar autonómiaterveket, illetve boszniai és koszovói rendezést szolgáló nemzetközi autonómiajavaslatokat. A projektzáró konferenciára 2000 szeptemberében a dél-tiroli Bozenban kerül sor.

3. A magyarországi cigány/roma társadalom helyzete és jövője. Az Akadémiai Kisebbségkutató Műhely cigányokkal foglalkozó kutatásai 1998 nyarán, Kemény István vezetésével kezdődtek „Munkanélküliség, foglalkoztatás, informális gazdaság a magyarországi cigányság körében az 1990-es évtizedben”

címmel. Erről a területről korábban igen kevés tudományos ismerettel rendelkezünk, holott a cigányokról a többségi társadalmakban kialakult negatív kép átalakításában a cigány származásuk megélhetési forrásainak s általában a cigányság életmódjának megismerése elodázhatatlan feladat. Több kutatási témában indultak vizsgálatok, és ezeknek már eredményei is vannak: Kállai Ernő hosszabb tanulmányban elemzi a roma vállalkozók és vállalkozások siker- és kudarc történeteit, a roma vállalkozók és a roma társadalom fölöttébb ellentmondásos, visszacsatolások nélküli viszonyát. Egy Tolna megyei beás közösség vizsgálata alapján Fleck Gábor és Virág Tünde a tradicionális megélhetési módokkal való kényszerű szakítást, annak okait és következményeit tárja fel. Fontos vizsgálatot végzett el Pik Katalin (MTA Szociológiai Intézet), aki a magyarországi roma óvodások helyzetét, az iskolaérettségüket befolyásoló külső és belső tényezőket vizsgálta hat megye kilenc településén.

A már befejeződött és jelenleg is zajló vizsgálatokon túl elkészült az AKM szerzőinek közreműködésével, valamint Kemény István szerkesztésében a „Cigányok/romák Magyarországon” c. kötet, amely egyedülálló módon kísérletet tesz a magyarországi cigányságra vonatkozó korszerű ismeretek és eredmények összefoglalására.

További kutatási feladatok

Az AKM rendezvényeivel, kutatási programjaival, a magyarországi és a nemzetközi kisebbségkutatásba való bekapcsolódásával, kiadványaival rövid másfél év alatt bizonyította az akadémiai társadalomtudományi kutatói bázisra alapozott kutatásszervezet létjogosultságát. A kisebbségkutatás – mint alapvetően interdiszciplináris tudományos feladat – csak akkor lehet igazán eredményes, ha a célcsoportként kiválasztott közösségek társadalmát szociológiai, társadalomtörténeti és társadalom-földrajzi, antropológiai és nyelvészeti, illetve jogi és politológiai elemzési szempontok alapján a legfontosabb, stratégiai jelentőségű kérdéskörök mentén próbálja megvizsgálni és leírni.

Fontos lenne, hogy a következő évben mód nyíljon a műhely fiatal kutatói bázisának bővítésére. Szeretnénk egy-két fiatal jogászt-politológust, romakérdéssel foglalkozó szociológust felvenni, s nagy szükség lenne egy jól képzett informatikus-dokumentátor alkalmazására is.

A szervezeten belül megerősödő (8-10 fős) műhely jó csapatmunkával képes lehetne további nemzetközi kutatási programok beindítására, illetve az Európa-szerte folyó kutatásokba való intenzív bekapcsolódásra. Terveink közt szerepel például a Kárpát-medencei cigánytelepeket, a kelet-közép-európai cigányság migrációs potenciálját feltáró nemzetközi kutatási program kezdeményezése, amelynek alapozásaként 2000 tavaszán szlovákiai, kárpátaljai és erdélyi kutatókkal közösen beindítjuk *A magyar anyanyelvű romák a Kárpát-medencében* című kutatási programunkat.

A cigánykutatások között kiemelt szerepet szánunk az oktatásiügyi helyzet folyamatos nyomon követésének, a szegregációs jelenségek országos hatósugarú vizsgálatának, valamint a roma elitképzés és általában a roma elit kérdésének, valamint a térség országaiban felerősödött kivándorlási tendenciák okait feltáró nemzetközi kutatásnak.

A határon túli magyar kisebbségi közösségek vonatkozásában a legfontosabbnak a magyar-magyar viszony, illetve a kisebbségi magyar közösségek önazonosságának és magyar nemzeti identitásának jövőbeni alakulása szempontjából igen fontos „státustörvény” előkészítésével kapcsolatos kisebbségi és nemzetközi jogi, politológiai előtanulmányokat tekintjük.

A magyarországi nemzeti kisebbségekkel kapcsolatos vizsgálatok közül az értelmiségi családokban és a hagyományos kisebbségi településeken lezajlott 20. századi asszimilációs folyamatokat szeretnénk feltárni kassai szlovák, maribori és ljubljani szlovén, zágrábi horvát, illetve müncheni német partnerintézeteinkkel közös kutatásunkkal.

*

Az ambivalens és összetett etnoszociális, etnopolitikai folyamatok és lehetséges következményeik térségünkben a korábbiaknál is sürgetőbben vetik fel az *interdiszciplináris kutatások összehangolásának* fontosságát. A kisebbségpolitika – mint megfelelő elemzési és döntéshozókészítő szakmai háttérrel még alig rendelkező szakpolitika – a közeljövőben remélhetően fokozott mértékben tart majd igényt a kutatási eredményekre, mégpedig mind a konfliktuskezelésben, mind a pozitív kezelési technikák, megoldási alternatívák kidolgozásában.

Szarka László–Szász Zoltán

SZEMÉLYI HÍREK

A DOKTORI TANÁCS HÍREI

A TUDOMÁNY DOKTORAI LETTEK

(1999. május 1–1999. november 30.)

BAK Mihály: A rosszindulatú daganatok multi-drug rezisztenciája. Bíráló b.: Jobst Kázmér, Tompa Anna, Graber Hedvig, Kendrey Gábor, Kelényi Gábor, Rák Kálmán; opponensek: Jeney András, Hidvégi Egon, Krenács Tibor; 100%.

BOGLÁR Lajos: Mítosz és kultúra: két esettanulmány. Bíráló b.: Csepeli György, Anderle Ádám, Némédi Dénes, Horányi Özséb, Katona Imre, Sárkány Mihály; opponensek: Vitányi Iván, Voigt Vilmos, Kapitány Fővény Gábor; 100%.

BOROS Péter: Of mice and men: anti FcyR autoantibodies and their association with autoimmunity. Bíráló b.: Gergely János, Láng István, Gergely Péter, Merétey Katalin, Pálóczi Katalin, Perner Ferenc, Németh Péter; opponensek: Benczúr Miklós, Falus András, Hunyadi János; 95,2%.

VÁRINÉ Szilágyi Ibolya: Szociálpszichológiai értékkutatások. Bíráló b.: Hunyady György, Bugán Antal, Ádám György, Cseh-Szombathy László, Klein Sándor, Losonczy Agnes, Sárkány Mihály; opponensek: Pléh Csaba, Csepeli György, Somlai Péter; 95,23%.

ZALABAI Zsigmond: Verstörténés. A szlovákiai magyar líra újabb nemzedékei, 1970–1988. Bíráló b.: Bodnár György, Szigeti Lajos Sándor, Kulcsár Szabó Ernő, Kabdebő Lóránt, Szili József, Thomka Beáta; opponensek: Görömbei András, Pomogáts Béla, Szeberényi Zoltán; 88,88%.

AZ MTA DOKTORAI LETTEK

(1999. szeptember 1–1999. november 30.)

ÁDÁM Antal: Alkotmányi értékek és alkotmánybírárság. Bíráló b.: Lőrincz Lajos, Verebélyi Imre, Király Tibor, Kulcsár Kálmán, Peschka Vilmos, Sári János, Szentpéteri István, Takács Albert; opponensek: Ficzer Lajos, Rácz Attila, Tamás András; 100%.

BARNA B. Péter: Vékonyrétegek szemcsenövedéshöz kötődő szerkezet kialakulásának egységes tárgyalása különös tekintettel a szennyezők hatására. Bíráló b.: Prohászka János, Faigel Gyula, Dézsi István, Gucci László, Nagy Dénes Lajos, Tompa Kálmán, Erdélyi Gábor; opponensek: Hartmann Ervin, Szentirmai Zsolt, Ungár Tamás; 100%.

BESÉNYEI Gábor: Palládiumkomplexekkel megfigyelt új reakciók és molekulaszervezetek vizs-

gálata. Bíráló b.: Markó László, Bányai István, Heil Bálint, Molnár Árpád, Tungler Antal, Ungváry Ferenc; opponensek: Joó Ferenc, Kollár László, Mink János; 97%.

BURGYÁN József: Egy vírus RNS replikációja és funkciói. Bíráló b.: Király Zoltán, Duda Ernő György, Gyurján István, Kiss Antal, Lomniczi Béla, Boros Imre, Szabados László, Lukács Noémi; opponensek: Kiss Tamás, Solymosy Ferenc, Berencsi György; 100%.

CSÁSZÁR Albert: Az atherosclerosis patogenezisében szerepet játszó fehérjék genetikai vizsgálata. Bíráló b.: Muszbek László, Hegyi György, Nagy Judit, Mandl József, László Aranka, Szollár Lajos; opponensek: Adány Róza, De Châtel Rudolf, Paragh György; 94%.

DER András: Konformációváltozásokat kísérő töltésmozgások membránfehérjékben. Bíráló b.: Vicsek Tamás, Horváth Gábor, Laczkó Gábor Zoltán, Závodszky Péter, Lakatos Tibor, Papp Elemér; opponensek: Maróti Péter, Simon István, Szőkefalvi-Nagy Zoltán; 94%.

DEVAI György: A környezetminősítés szünbiológiai alapelvei két amfibikus rovarcsoport példáján (Odonata, Diptera: Chironomidae). Bíráló b.: Berczik Árpád, Abaffyné Bothár Anna, Papp László, Sáringer Gyula, Mahunka Sándor, Gallé László, Herodek Sándor, Oláh János, Ponyi Jenő; opponensek: Biró Péter, Simon Tibor, Majer József; 96,2%.

GADÁNYI Károly: The Evolution of Vocabulary in Literary Slovenian. Bíráló b.: Kiss Lajos, Uzonyi Pál, Fried István, Krékits József, Péter Mihály, Udvari István; opponensek: Gregor Ferenc, H. Tóth Imre, Nyomárkay István; 94%.

JANKOVICS István: Az Orion populációhoz tartozó fiatal csillagok spektroszkópiája. Bíráló b.: Nagy Károly, Érdi Bálint, Almár Iván, Balázs Béla, Somogyi Antal, Szegő Károly, Szeidl Béla, Oláh Katalin Ilona; opponensek: Fejes István, Ill Márton, Balázs Lajos; 83%.

KLEBOVICH Imre: Új bioanalitikai módszerek és alkalmazásuk a gyógyszerkutatásban és fejlesztésben. Bíráló b.: Szepes László, Idei Miklós, Görög Sándor, Fischer Emil, Kalász Huba, Kremmer Tibor, Perlne Molnár Ibolya, Lelik László; opponensek: Gregus Zoltán, Nyiredy Szabolcs, Szepesi Gábor; 100%.

KÖVÉR Ákos: Ionizációs folyamatok atomi ütközésekben. Bíráló b.: Keszhelyi Lajos, Gyémánt Iván Károly, Deák Péter, Horváth Dezső, Szőkefalvi-

Nagy Zoltán, Tompa Kálmán; opponensek: Bakos József, Szabó Gábor, Szóter László; 83,3%.

KÁDÁR György: A hisztérisis jelenségek bilineáris szorzat modellje. Bíráló b.: Pál Lénárd, Iványi Miklósné, Mihály György, Fodor György, Geszti Tamás, Tichy Géza, Tompa Kálmán, Bakonyi Imre; opponensek: Fazekas Patrik, Virosztek Attila, Németh Sándor; 83%.

LAKATOSNÉ Varsányi Magda: Fémek, ötvözetek és bevonatok passzivalódása. Bíráló b.: Szepesváryné Tóth Klára, Nyikos Lajos, Haskó Ferenc, Hencsei Pál, Horányi György, Kálmán Erika; opponensek: Berecz Endre, Lengyel Béla, Varga Kálmán; 100%.

MAKAI Mihály: Diszkrét csoportok alkalmazása az elméleti fizika peremérték-feladataiban reaktorfizikai alkalmazásokkal. Bíráló b.: Dörnyeiné Németh Judit, Sükösd Csaba, Bencze Gyula, Csom Gyula, Veres Árpád, Koblinger László, Lukács Erzsébet; opponensek: Pál Lénárd, Lux Iván, Szatmáry Zoltán, 100%.

MOLNÁR Péter: Központi idegrendszeri daganatok prognózisát befolyásoló morfológiai és funkcionális tényezők vizsgálata. Bíráló b.: Eckhardt Sándor, Kerényi Tibor, Pásztor Emil, Nagy Zoltán, Szobor Albert, Vécsei László, Nyári István, Majtényi Katalin; opponensek: Kelényi Gábor, Szende Béla, Bodosi Mihály; 100%.

MUSTÁRDY László: Immunocitokémia alkalmazási lehetőségei növényi mintákban. Bíráló b.: Király Zoltán, Tuba Zoltán, Láng Ferenc, Lehoczki Endre, Vigh László, Szoldos Ferenc; opponensek: Gyurján István, Röhlich Pál, Keresztes Áron; 88,88%.

NAGY Péter Iván: Hidrogén-hidak szerkezetalkító hatásának elméleti vizsgálata gáz fázisban és oldatban. Bíráló b.: Pálkás Gábor, Baranyai András, Hollósi Miklós, Bán Miklós, Fogarasi Géza, Keszei Ernő, Schiller Róbert, Surján Péter, Lendvay György; opponensek: Jancsó Gábor, Mayer István, Radnai Tamás; 85%.

NOVÁK Béla: A sejtziporodás reakciókinetikai modellezése. Bíráló b.: Körös Endre, Póta György, Gyurján István, Lábos Elemér, Noszticzius Zoltán, Schiller Róbert, Tél Tamás; opponensek: Farkas Henrik, Erdi Péter, Nagypál István; 100%.

PADISÁK Judit: Szukcesszió és diverzitás sekélytavi fitoplankton társulásokban. Bíráló b.: Berczik Árpád, Pomogyi Piroska, Vida Gábor, Borbély György, Gere Géza, Tóthmérész Béla, Csutor Ferencné; opponensek: Izsák János, Oláh János, Ördög Vincze; 76,2%.

REUSZ György: A kalcium-anyagcsere, valamint a vérnyomás vizsgálata egészséges és vesebeteg gyermekekben. Bíráló b.: Szegedi Gyula, Kiss István, Fekete Miklós, Oláh Éva, Sólyom János, Radó János; opponensek: Nagy Judit, Rosivall László, Turi Sándor; 100%.

ROMÁNY Pál: Agrárpolitika és agrártársadalom Magyarországon (1957–1997). Bíráló b.: Pölöskei Ferenc, Fehér György, Cselótei László, Enyedi György, Horn Péter, Lökös László, Némethi László, Orosz István; opponensek: Sipos Aladár, Gunst Péter, Zsarnóczai Sándor; 100%.

RÓNYAI Lajos: Algebrák és algoritmusok. Bíráló b.: Csákány Béla, Czédli Gábor, T. Sós Vera, Pálffy Péter Pál, Andreka Hajnal, Márki László, Schmidt Tamás; opponensek: Pethő Attila, Wiegandt Richárd, Pyber László; 100%.

SZABOLCSI Anna: A kvantorok hatókörének logikai szemantikája. Bíráló b.: Ruzsa Imre, Hunyadi László, Békési Imre, Galántai Józsefné, Bodnár István, Madarász Zsigmond Anna; opponensek: Kenesei István, Kertész András, Maleczki Márta; 100%.

SZABÓ Csaba: The Role of Nitric Oxide and Related Mediators in Circulatory Shock. Bíráló b.: Magyar Kálmán, Szentmiklósi József, Balla György, Koltai Mária Zsófia, Tulassay Tivadar; opponensek: Juhász Nagy Sándor, Rosivall László, Turi Sándor; 100%.

SZABÓ Gyula: Neurokémiai tényezők szerepe az alkohol idegrendszeri hatásában. Bíráló b.: Magyar Kálmán, Degrell István, Szolcsányi János, Fürst Zsuzsanna, Környei Edit; opponensek: Nyakas Csaba, Székely József Iván, Wenger Tibor; 100%.

SZABÓ István: Szülészeti törekvések az újszülöttek cardiorespiratoricus morbiditásának csökkentésére. Bíráló b.: Gáti István, Somogyvári Zolt, Dobozy Attila, Kovács László, Lampé László, Balla György, Zsolnay Béla; opponensek: Büky Béla, Egyed Jenő, Resch Béla; 100%.

SZENCI Ottó: A szarvasmarha és sertés korai vemhesség és embrionális mortalitás megállapításának újabb lehetőségei. Bíráló b.: Kovács Ferenc, Gábor György, Mészáros János, Falkay György, Kapp Pál, Kovács András, Kutas Ferenc, Rudas Péter, Wekerle László; opponensek: Damjanovich Sándor, Tóth Zoltán, Vörös Károly; 96,3%.

SZILÁGYI Miklós: A tiszai halászat. Az eszközök és fogási módok történeti változásai. Bíráló b.: Andrásfalvy Bertalan, Kisbán Eszter, Kósa László, Csilléry Klára, Domonkos Ottó, Hajdú Mihály, Kodolányi János; opponensek: Selmecei Kovács Attila, Ujváry Zoltán, Solymos Ede; 100%.

TÓTH Sándor: Mikrobiális diverzitás tanulmányok gombákon. Bíráló b.: Balázs Sándor, Révay Ágnes, Borhidi Attila, Járainé Komlódi Magda, Simon Tibor, Bohus Gábor, Dobolyi Csaba; opponensek: Szécsi Árpád, Vajna László, Kecskés Mihály; 100%.

VEGH Ágnes: Endogén anyagok szerepe a pre-kondicionálás antiarrhythmias hatásában. Bíráló b.: Magyar Kálmán, Borbola József, Csanády Miklós, Hadházy Pál, Tenczer József; opponensek: Juhász Nagy Sándor, Monos Emil, Pogátsa Gábor; 100%.

VIZI E. Szilveszter akadémikust a Belga Királyi Orvosi Akadémia sorába választotta. A több mint 160 éve alapított testület Vizi professzornak az agykutatás területén nagy nemzetközi elismerést kiváltó, az elmebetegségek gyógyításában is új lehetőségeket nyújtó felismeréseit, a modern gyógyszerkutatást is befolyásoló munkásságát honorálva hozta meg döntését.

HÍREK

A TERÜLETI BIZOTTSÁGOK HÍREI

DEBRECENI TERÜLETI BIZOTTSÁG

augusztus 30–szeptember 3. Az MTA Atommagkutató Intézete, a DAB, valamint az Eötvös Loránd Fizikai Társulat a DAB-székházban rendezte meg a „5th International Conference on Rare Gas Geochemistry” című nemzetközi konferenciát, melyen 20 országból több mint 60 fő vett részt. 11 szekcióban 52 előadás hangzott el és 19 poszter került bemutatásra. A plenáris üléseken kívül EU-5-ös pályázatokat előkészítő műhely-ülésekre került sor.

október 1. *Szent-Iványi István* „Az EU és Magyarország – a csatlakozási tárgyalások jelenlegi állása” címmel tartott előadást és vitát a csatlakozási tárgyalásokról. Kiemelte a mezőgazdaság, a környezetvédelem és az infrastruktúra illeszkedésének nehézségeit, bonyolult tárgyalási folyamatát.

október 21. A Gépipari Tudományos Egyesület (GTE) Hajdú-Bihar Megyei Szervezete és a DAB Műszaki Szakbizottság Gépipari Munkabizottsága regionális ülést tartott a GTE alapításának 50. évfordulója alkalmából a DAB-székházban. Az ülésen 12 előadás hangzott el elméleti és gyakorlati szakemberek részéről. Az ünnepség keretében leleplezték Pekár Imre gépészmérnök (1838–1923) emlékoszlopát.

október 22. *Németh Miklós* „Magyarország európai uniós csatlakozása, kiemelten Kelet-Magyarország esélyei” címmel tartott előadást és vitát a DAB-klubban.

október 29–30. A KLTE Művelődéstudományi és Felnőttnevelési Tanszéke, a DAB és a Nullpont Kulturális Egyesület szervezésében A „Kultúra és öntevékenység” című konferenciára került sor. A kulturális tevékenységet folytató nonprofit szervezetek (NGO-k) helyét vizsgálták a rendezvény előadói és résztvevői, mintegy 150 fő hazánkban és Angliából, Dániából, Finnországból, Jugoszláviából, Lengyelországból, Németországból, illetve Romániából. A plenáris ülés előadásai a következő témák köré csoportosultak: a non-profit szervezetek helye az állam és az üzleti

szféra között, az öntevékeny szervezetek együttműködési lehetőségei; önkéntesek a kulturális, művelődési és felnőttképzési nonprofit szervezetekben; a demokratikus viselkedés elsajátítása civil szervezetekben; horizontális szervezeti hálózatok és a parlamenti, önkormányzati tevékenység befolyásolása; az európai kulturális hálózatok jobb és hatékonyabb kihasználása. A konferencia résztvevői három szekcióban járták körül a következő témákat: nonprofit menedzsment; a kulturális menedzserek szerepe; demokrácia, pluralizmus, emberi jogok.

november 3–4. A DAB-székházban rendezték meg a 4. Tiszántúli Növényvédelmi Fórumot. A „Géntekhnológia a növényvédelemben” plenáris ülést követően hat szekcióban és poszterbemutató közel ötven tudományos munka eredményeit sorakoztatták fel. A szekcióülések szünetében biotermék-bemutató és -kóstoló szolgált a növényvédők és biokertészek egymás iránti megbecsülését és közeledését. A résztvevők a rendezvény másnapján szakmai kiránduláson vettek részt.

november 12–13. „A szövegnyelvészet a francia kutatásokban” címmel nemzetközi konferenciára került sor a KLTE Nyelv és Irodalom Tanszéke és a DAB Nyelvtudományi Munkabizottságának közös rendezvényeként. Az előadók három francia egyetemet és hét magyarországi kutatóhelyet képviseltek.

november 18. A DAB Környezettudományi Szakbizottságának Humánökológiai Munkabizottsága „Öskörnyezet – Emberős – Ember” címmel rendezett disputát a DAB-székházban. A program három vitaindító előadás köré csoportosult. Elsőként *Kordos László* számolt be az újabb rudabányai koponyaletről („Gabi”). *Szathmáry László* a pleisztocén klímapulzációnak a Homo genus differenciálódására gyakorolt hatását mutatta be. *Sümei Pál* az ember és környezet viszonyát a negyedidőszak végi Kárpát-medencei rétegtani-faunisztikai feltárások alapján elemezte.

november 24. Az ENSZ 1992. évi határozata alapján 1999-et az Idősek Nemzetközi Évének nyilvánították. A Szociális és Családügyi Minisztérium és az Időügyi Tanács által támogatott egyik zárórendezvényre, a Regionális Időügyi

* E számunkban a területi bizottságok, a tudományos osztályok és a kutatóintézetek 1999. szeptember 1–november 30. közötti híryanagából válogattunk. (A szerk.)

Konferenciára került sor a DAB-székházban. Különböző szakterületek neves képviselői cseréltek eszmét kerekasztal-konferencia keretében az egészséges öregedés jelentőségéről, esélyeiről korunkban.

november 27. A Magyar Orvostörténeti Társaság Kelet-magyarországi Szekciója és a DAB Orvostörténeti Munkabizottsága sebészeti tárgyu előadássorozatot rendezett a DAB klubjában.

MISKOLCI TERÜLETI BIZOTTSÁG

szeptember 13. A Miskolci Egyetem, a MAB Környezetvédelmi Munkabizottsága, valamint a Magyar Kémikusok Egyesülete Környezetvédelmi Szakosztálya „Hűtő-kenőfolyadékok kezelése, ellenőrzése és ártalmatlanítása” címmel szakmai konferenciát rendezett a MAB-székházban. A rendezvény fővédnöke Pepó Pál környezetvédelmi miniszter volt. A konferencián több külföldi és magyar szaktekinetly tartott előadást.

szeptember 22. „Régiók egészségügyi helyzete, jellemzői, sajátos problémái, megoldási törekvései, különös tekintettel a népbetegségekre” címmel megjelent a MAB legújabb kiadványa, melyet Kozák Imre, a MAB elnöke és a kötetet szerkesztő Velkey László, a MAB Orvosi és Egészségügyi Szakbizottságának elnöke mutatott be a sajtó képviselőinek. A kiadvány a Magyar Tudomány Napja alkalmából tartott tudományos ülés előadásainak anyagát tartalmazza, a régió elismert szakorvosai, szakemberei által feldolgozva.

szeptember 23. A Műszaki Tudományok Osztálya a MAB-székházban tartotta osztályülését. A délelőtti szakmai programon Besenyei Lajos, a ME rektora, Czibere Tibor akadémikus, Páczelt István akadémikus, Tóth László, a Bay Zoltán Logisztikai és Gyártástechnikai Intézet igazgatója, valamint Bárczy Pál, a ME Anyagtudományi Intézetének igazgatója tartott előadást.

szeptember 30-október 1. A GTE B.-A.-Z. megyei Géptervező Szakosztálya, a ME Gépelemek Tanszéke, valamint a MAB együttes szervezésében a MAB-székházban került sor a Géptervezők és Termékfejlesztők XV. Országos Szemináriumára.

október 4-6. A miskolci Herman Ottó Múzeum, az Aggteleki Nemzeti Park igazgatósága és a MAB Történelemtudományi és Néprajzi Szakbizottságának rendezésében a MAB-székházban, illetve Jósavfőn került sor a Természettudományos Muzeológusok XVII. Országos Találkozójára. A rendezvényre érkező szakemberek áttekinthették a múzeum és a természetvédelem, a nemzeti parkok egymáshoz kapcsolódó tevékenységét és megvitatták az együttműködés további feladatait. A háromnapos konferencián hazai,

valamint a magyar nemzetiségű romániai, szlovákiai és jugoszláviai természettudományos, valamint a természetvédelem és a nemzeti parkok kutatói vettek részt.

október 7. A MAB-klub vendége volt Pungor Ernő akadémikus, a „Bay Zoltán” Alkalmazott Kutatási Alapítvány főigazgatója, aki a magyar kutatás és a gazdaság kapcsolatáról tartott előadást.

október 8. A miskolci „Európa Napok” keretén belül a regionális együttműködésről és az uniós eszméről hangzott el tudományos előadás a MAB-székházban.

október 13. A MAB-klub vendége volt Lipták András akadémikus, az OTKA elnöke, aki az OTKA eredményeiről és terveiről tájékoztatta a hallgatóságot.

november 17. A MAB megtartotta tisztújító ülését, miután 1999. szeptember 28. és november 10. között megtörtént a szakbizottsági elnökök megerősítése, vagy új elnökök választása, továbbá Heves és Nógrád megye öt küldöttének megválasztása. Kozák Imre akadémikus, a MAB elnöke beszámolt a MAB elmúlt háromévi munkájáról, majd az esemény vendége, Glatz Ferenc, az MTA elnöke üdvözölte a résztvevőket. Köszönettel és elismerően szólt a bizottság tevékenységéről. A MAB régi-új elnöke ismét Kozák Imre akadémikus lett. Alelnökök: Gyurkó György főorvos, Orbán Sándor egyetemi tanár és Bócsa Iván akadémikus. A MAB tudományos titkára ismét Újszászy László osztályvezető főorvos lett, a MAB-klub elnökévé pedig Tóth Lászlót, a Bay Zoltán Logisztikai és Gyártástechnikai Intézet igazgatóját választották.

november 30-december 1. Az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület, a Miskolci Egyetem és a MAB Bányászati Szakbizottsága nemzetközi tudományos konferenciát rendezett a MAB-székházban „A magyar bányászat és kohászat XX. századi értékei” címmel.

PÉCSI TERÜLETI BIZOTTSÁG

szeptember 24. A PAB Orvostudományok Szakbizottsága munkabizottságai megrendezték a 3. Pécsi Intervenciós Radiológiai Szimpóziumot. A szakmai találkozó iránt nagy volt a nemzetközi érdeklődés.

szeptember 30-október 1. A Magyar Statisztikai Társaság és a PAB konferenciát rendezett a „Hazai információigények – nemzetközi elvárások – statisztika” címmel.

október 11. A PAB Biológiai Szakbizottsága szimpóziumot szervezett a „Stressz. A sejttől a populációig” témában. Az elhangzott előadások a stressz-aktivált jelátviteli utak emlős sejtekben;

növényistressz-kutatási területek – nemzetközi és hazai törekvések; a stressz és az immunrendszer kérdéseit taglalták.

október 15. A PAB Környezetvédelmi Szakbizottsága Pécs Város Önkormányzatával közösen tudományos konferenciát rendezett a hulladékgazdálkodásról. Magyarországon jelenleg 4 millió tonna szilárd települési hulladék keletkezik, ez a képződő összes hulladékmennyiség 25%-át teszi ki. Ez az állapot az, ami az EU-integrációt talán legnagyobb mértékben akadályozza. Ezen akadályok leküzdéséhez figyelembe kell venni az EU környezetvédelmi akcióprogramjának legfontosabb jellemzőit.

október 21. *Glatz Ferenc*, az MTA elnöke látogatása során délelőtt Baranya megye és Pécs város vezetőivel, délután a régió egyetemi vezetőivel találkozott és tájékozódott a tudomány és oktatás aktuális kérdéseiről. A délelőtti találkozó színhelye a pécsi városháza, ahol az MTA elnöke az Akadémiának a hazai közéletben betöltendő szerepéről, az alap problémák politikától való függetlenítésének szükségességéről, az európai uniós csatlakozás és a regionalizáció fő kérdéseiről beszélt.

november 18–19. A PAB Filozófiai Munkabizottsága Vidrányi Katalin (egykor Pécsen is oktató kiváló filozófus és teológus) emlékére konferenciát rendezett, melyen az egyházatyák teológiájával, a késő antik és középkori teológiával és filozófiával kapcsolatos előadások hangzottak el. A konferencia hozzájárult az egyházi és világi patrisztikus tudományosság közelítéséhez. A konferencia anyagát publikálni fogják.

november 29. A PAB Sporttudományi Munkabizottsága a kineziológiáról tartott tudományos ismertető előadást. A kineziológiát – az emberi szervezet mozgásaival foglalkozó tudományt – határtudományként fogalmazták meg, mely a sporttudomány, a mozgásterápia és rehabilitáció, egészségmegőrzés között helyezkedik el.

SZEGEDI TERÜLETI BIZOTTSÁG

szeptember 23. *Kroó Norbert*, az MTA főtítkára szegedi látogatása során találkozott a SZAB akadémikusaival, majd a Tudósklub szervezésében előadást tartott „Az MTA helye a hazai és a nemzetközi kutatóhálózatban” címmel.

október 7. A Fizikai Munkabizottság és az ELFT Csongrád megyei Csoportjának rendezésében *Ormos Pál* akadémikus „Fehérjék mozgása működés során” címmel tartott előadást és számítógépes szimulációkat mutatott be.

október 12. A Nyelvtudományi Munkabizottság Nyelvészeti Műhely-sorozatában *Albert Sán-*

dor „A fordíthatatlanság mint fordításelméleti kategória” című előadását hallgathatták meg az érdeklődők.

október 14. A Jogtudományi Szakbizottság és a Csongrád megyei Jogász Egylet tudományos ülésén *Fábián János*, a legfőbb ügyész helyettese „Az ún. maffiaellenes törvéncsomag alkalmazásának elméleti és gyakorlati kérdései” c. előadása hangzott el.

október 19. Az Orvostudományi Szakbizottság Humángenetikai Munkabizottsága és a SZOTE TUB kerekasztal-megbeszélést tartott „Etikai és jogi kérdések az orvosi etikában” címmel.

október 21–22. Az MTA Kémiai Tudományok Osztálya Katalízis Munkabizottsága Magyar Katalízis Napok '99 címmel tartotta meg két-napos őszi kihelyezett ülését.

október 25. A SZAB és a JATE Szerzetlen Analitikai és Kémiai Tanszék Burger Kálmán akadémikus, emeritus professzor 70. születésnapja alkalmából ünnepi tudományos ülést szervezett, amelyen nyolc tudományos előadás hangzott el.

október 27–28. A SZAB és a JATE Általános Nyelvészeti Tanszék, valamint a Magyar Nyelvészeti Tanszék konferenciája „A mai magyar nyelv leírásának újabb módszerei” címmel.

november 5. A SZAB Filozófiai és Történettudományi Szakbizottsága és a JATE Hispanisztikai Tanszék „Útban a La Celestina felé” címmel tudományos ülést tartott, amelyen 11 magyar és spanyol történész és irodalomtörténész előadása hangzott el spanyolul.

november 9. A Nyelvtudományi Munkabizottság Nyelvészeti Műhely-sorozatában *Sipőcz Katalin* „Lexikai struktúrák vizsgálata és az etimológiai kutatások” c. expozéja hangzott el.

november 11. A Föld- és Környezettudományi Szakbizottság és az MTA RKK Alföldi Tudományos Intézete „Hagyomány és megújulás” c. tudományos konferenciáján négy előadást követően négy szekcióban taglalták a résztvevők a releváns eredményeket.

november 17. Az Ápolástudományi Munkabizottság tudományos ülést tartott „Új típusú klinikai gyakorlat a cselekvésorientált ápolóvá válásért” és „Az időskori változások pszichoszociális jellemzői” címmel.

november 23. A Biztonságpolitikai Munkabizottság nyilvános ülést tartott „A biztonságpolitika helye, szerepe a tudományban, az európai biztonsági válságkezelési mechanizmusok tükrében (EBESZ, EU, NATO, WB, IMF)” címmel. Előadó: *Gyarmati István* nagykövet volt.

november 24–25. A SZAB Néprajzi Munkabizottság és a Györffy István Néprajzi Egyesület, valamint a JATE Néprajzi Tanszék konferenciát

tartott „A Magyar Népi Kultúra Határainkon túl I. (Délvidék)” címmel.

november 29–30. A Filozófiai Munkabizottság „Lukács és Babits vitája” címmel tartott konferenciát. Előadó: Prof. dr. Kókai Károly (Univerzitát Wien).

VESZPRÉMI TERÜLETI BIZOTTSÁG

november 2. Veszprémbe került sor a Történet-, Nyelv- és Neveléstudományi Szakbizottság rendezésében a fiatal kutatók bemutatkozó konferenciájára. A nap folyamán tíz 35 évnél fiatalabb kutató ismertette tudományos eredményeit. Bemutatták az „Emlékezet, kultusz, történelem. Tanulmányok az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc 150. évfordulója alkalmából” című kötetet, amely a Laczkó Dezső Múzeum és a VEAB közös kiadványaként jelent meg. Hudi József és Tóth G. Péter szerkesztésében.

november 5. Székesfehérváron rendezték meg a „Regionális és helyi együttműködési stratégiák” című tudományos konferenciát, amelyet a VEAB Gazdaság-, Jog- és Társadalomtudományi Szakbizottsága a Kodolányi János Főiskolával, a Veszprémi Egyetem Európai Tanulmányok Központjával és a Magyar Politikatudományi Társaság Észak-dunántúli Szakosztályával közösen szervezett.

november 19. Megtartotta őszi ülését a VEAB. A bizottság elbírálta az 1999. évi VEAB-pályázatokat – a beérkezett 21 pályamű közül 14-et tartottak díjazásra érdemesnek –, előkészítették az évvizáró közgyűlést, áttekintették a szakbizottsági rendszert, módosították a Szervezeti és Működési Szabályzatot. Az ülésen újraválasztották a VEAB tisztségviselőit. A bizottság elnöke Markó László, alelnökei Ádám Antal, Sáringer Gyula, Rechnitzer János, tudományos titkára Friedler Ferenc maradt az 1999–2002 közötti időszakra.

Ősz Három új tudományterülettel foglalkozó, országos érdeklődést kiváltó munkabizottság jött létre a VEAB keretei között. Októberben alakult meg a környezeti nevelés stratégiájának tudományos elemzésére, javítására, népszerűsítésére a Környezetpedagógiai Munkabizottság. Novemberben tartotta alakuló ülését a Formális módszerek az informatikában Munkabizottság. A szakterületről egy átfogó, könyv formájában megjelenő tanulmányosorozat megjelentetését tűzték ki célul. A munka támogatására a Közlekedési, Hírközlési és Vízügyi Minisztérium pályázatán 10 millió forintot nyert el a munkabizottság. (December elején 44 szakember részvételével jött létre a vaszkuláris integritás problémakörével foglalkozó Endothel Munkabizottság.)

OSZTÁLYOK HÍREI

Nyelv- és Irodalomtudományok Osztálya

szeptember 14. „A Kalevala végleges szövege 150 éves” címmel rendeztek jubileumi tudományos ülést az MTA-székházban. Az ülést Ritoók Zsigmond akadémikus nyitotta meg, majd Domoikos Péter, Voigt Vilmos, Prof. Pentikinen Juha, Nyirkos István és Pusztay János tartott előadást a témában. Az ülést követően megnyitották „A Kalevala és a világ kultúrája” című finn vándorkiállítását.

november 2. Emlékülést tartottak Gyarmathi Sámuel „Affinitas Linguae Hungaricae cum Linguis Fennicae Originis Grammaticae Demonstrata” című műve (Gottingae 1799) megjelenésének 200. évfordulója alkalmából. Prof. Herbert Breger (Hannover), Gulya János (Göttinga) és Déri Balázs előadásait hallgathatták meg az érdeklődők.

november 22. „Emlékbeszéd Keresztury Dezső rendes tag felett” címmel tartott előadást Németh G. Béla akadémikus.

Filozófiai és Történettudományok Osztálya

szeptember 16. Az elhunyt Szakály Ferenc utódjául Engel Pált, az MTA levelező tagját választották osztályelnök-helyettesnek.

október 28. Az osztályülésen elfogadták a 2000. évi könyvkiadási tervet, véleményezték az igazgatói pályázatokat és kötetlen eszmecserét folytattak a 2000. májusi tudományos ülésszak programjáról.

november 3. Szabó Árpád akadémikus „Klasszika-filológia és az ókori tudománytörténet problémái” címmel tartott előadást az osztály felolvasóülésén.

Matematikai Tudományok Osztálya

szeptember 1. Grätzer György külső tag „Egy hálóméleti függetlenségi eredmény” címmel tartotta meg székfoglaló előadását.

október 13. Hatvani László levelező tag „Diferenciálegyenletek megoldásainak stabilitási

tulajdonságai" címmel tartotta meg szétfoglaló előadását.

Agrártudományok Osztálya

szeptember Az osztály ülésein megválasztották a tudományos bizottságokat, valamint 15 tanácskozási jogú tagot, kidolgozták a 3 éves ciklus munkatervét, elkészítették a 2000. év osztály-rendezvényeinek tervezetét és folyamatosan foglalkoztak a doktori ügyekkel.

szeptember 20. Pauri Kettunen, a finn Agrár-közgazdasági Kutatóintézet professzora tartott előadást „A finn mezőgazdaság az EU-hoz történt csatlakozás után” címmel.

október 22. Az Orvosi Tudományok Osztályával közös szervezésben került sor Dietrich Schimmel professzor (Németország) előadására „Az állatorvos-tudomány és a közegészségügy megváltozott szerepe: micobactérium-fertőzések” címmel.

október 26. Az osztály ülésén újráválasztották a Mezőgazdasági Kutatóintézet igazgatójául Bedő Zoltánt, a Növényvédelmi Kutatóintézet igazgatójául Kőmíves Tamást és a Talajtani és Agrokémiai Kutatóintézet igazgatójául Németh Tamást.

november 3. Kasztori Rudolf külső tag „A növények nitrát-tartalmának és a nitrát-asszimilációjának élettani és ökológiai vonatkozásai” címmel tartotta meg szétfoglaló előadását.

november 5. Az Országos Erdészeti Egyesülettel közös szervezésben került sor a „Bedő Albert-emlékülésre”.

november 17. Mőcsényi Mihály emlékére rendeztek tudományos ülést.

november 24. „Állattenyésztési Tudományos Nap” címmel konferenciát tartottak.

november Az MTA Állatorvos-tudományi Bizottsága elkészítette „A fertőző betegségek elleni védekezés segítésére” című állásfoglalását az FVM részére.

Orvosi Tudományok Osztálya

szeptember 29. Unnor P. Thorgeirsson (USA): „Tissue inhibitor of metalloproteinases-1 in breast cancer” címmel tartott előadást.

október 14. Ole H. Petersen (Nagy-Britannia): „Polarized calcium signalling mediated via receptors for NAADP, cyclic ADP-ribose and inositol trisphosphate” címmel tartott előadást. Az előadást követően Petersen professzor édesanyja, Elisabeth Klein asszony (Dánia), Bartók egykori tanítványa adott rövid koncertet az MTA Tudósklubjában.

november 3. Paul A. Kelly (Franciaország): „Actions of growth hormone and prolactin determined by analysis of growth hormone and prolactin receptor knockout mice” című előadása hangzott el.

november 17. David B. Bylund (USA): „Functional Significance of Alpha-2 Adrenergic Receptor” címmel tartott előadást.

Műszaki Tudományok Osztálya

szeptember 23. A MAB-székházban tartottak kihelyezett osztályülést, amelynek délelőtti programján a Miskolci Egyetemről és a régióban folyó kutatásokról hangzottak el előadások. A délutáni ülésen megvitatták a 2000. évi Széchenyi-díjra tett javaslatokat, újráválasztották az osztály tisztségviselőit, elfogadták a 2000. évi könyvkiadási tervet, megvitatták az osztály alapítása 50. évfordulójának novemberben esedékes programját.

október 21. A Westend City Centerben tartott kihelyezett osztályülésen doktori ügyek, védés utáni címek odaítélése és igazgatói pályázatok véleményezése voltak napirenden. Ezt követően az ülés résztvevői meghallgatták Finta József akadémikus tájékoztatóját a Westend és környéke átépítéséről, fejlesztéséről, majd megtekintették az átadás előtt álló létesítményt.

október 27. J. L. Massey tiszteleti tag tartott előadást „Cryptographic Applications of Linear Transform Methods” címmel.

november 18. Ünnepi nyilvános osztályülésen emlékeztek meg az osztály alapításának 50. évfordulójáról. Glatz Ferenc, az MTA elnöke köszöntője után Terplán Zénó, Vámos Tibor, Bokor József akadémikusok és Hangos Katalin, a kémiai tud. doktora tartott előadást az MTA Kongresszusi termében.

november 18–19. A 150 éves Lánchídról emlékezett meg közösen az osztály, az MTA Történettudományi Intézete, a Budapesti Műszaki Egyetem, a Közlekedéstudományi Egyesület, a Budapesti Történeti Múzeum és a Közlekedési Múzeum. A konferenciát követően megnyitották a „150 éves a Lánchíd” című kiállítást.

november 25. G. Maier tiszteleti tag „Some Recent Developments in Limit and Shakedown Analysis” címmel tartotta meg szétfoglaló előadását.

Kémiai Tudományok Osztálya

szeptember 14. Az osztály előadóülésén Oláh György tiszteleti tag, Nobel-díjas tudós „Új perspektívák a szénhidrogén-kémiában” címmel tartott nagy érdeklődéssel kísért előadást az MTA-székházban.

szeptember 19–22. Az osztály meghívására Magyarországon tartózkodott *Torvard C. Laurent*, az MTA tiszteleti tagja, a Királyi Svéd Tudományos Akadémia korábbi elnöke, a Nobel Alapítvány Tanácsának elnöke. „Hyaluronan – a Polysaccharide with Hungarian and Swedish Ties” c. székfoglaló előadását 1999. szeptember 21-én tartotta meg az MTA Nagytermében.

szeptember 27. *Somorjai Gábor* tiszteleti tag, Wolf-díjas (University of California, Berkeley) „Frontiers of Modern Surface Chemistry and its Applications to Catalysis, Electrochemistry, Polymers and Tribology” címmel tartott előadást az osztály előadóülésén.

október 13–15. A Radiokémiai Bizottság és munkabizottságai, a Magyar Kémikusok Egyesülete Radioanalitikai Szakcsoportja együttesen rendezte meg az „Őszi Radiokémiai Napok '99” konferenciát Kecskeméten.

október 18. A Fizikai-kémiai és Szeretlen Kémiai Bizottság ülésén *Guczi László*: „Aranyklaszterek modellezése: szerkezet, morfológia, katalitikus aktivitás”, valamint *Joó Ferenc* és *Nádasdi Levente*: „Nanoméretű fémkolloidok alkalmazása biológiai membránok katalitikus hidrogénezésére” címmel tartottak előadást.

október 19. *Kékedy László* külső tag „Analitikai kémiai kutatások” címmel tartotta meg székfoglaló előadását.

október 21–22. A Katalízis Munkabizottság a SZAB-székházban tartotta meg a „Magyar Katalízis Napok '99” című rendezvényét.

október 29. A Bruckner-termi előadássorozatban a Szerves- és Biomolekuláris Kémiai Bizottság és a Magyar Kémikusok Egyesülete Szerves- és Gyógyszerkémiai Szakosztálya szervezésében elhangzott *Patonay Tamás* (KLTE): „A-Azido-ke-tonok és szintetikus alkalmazási lehetőségeik” és *Újvári István* (MTA Növényvédelmi Kutatóintézet): „A bórsavtól a lipofil karboránt tartalmazó peptidomimetikumokig. Egy »új elem« a növényvédelmi kémiában?” című előadása.

november 2. Az osztály, a Kémiai Kutatóközpont Kémiai Intézete, a Budapesti Műszaki Egyetem, a Magyar Kémikusok Egyesülete és a Philips Magyarország egész napos emlékülést rendezett *Náray-Szabó István* születésének 100. évfordulója alkalmából. Az ülést *Kálmán Alajos* akadémikus nyitotta meg, majd átadta *Sasvári Kálmán*nak az MKE *Náray-Szabó István* nevét viselő 1999. évi tudományos díját. A *Náray-Szabó István* emléktáblát (Ács József szobrászművész alkotása) Zrínyi Miklós tanszékvezető avatta fel a BME Fizikai-kémiai Tanszékén.

november 3. Az osztály, a Fizikai-kémiai és Szeretlen Kémiai Bizottság és az Oláh György Szakkuratórium ünnepi előadói ülésén került sor

a 1999. évi *Polányi Mihály*-díjak és az 1999. évi *Oláh György*-díjhoz tartozó érem átadására. Ezt követően a díjazottak előadásai hangzottak el.

Az 1999. évi *Polányi Mihály*-díj nyertesei: fődíj: *Nagypál István*, fiatal kutatói megosztott díj: *Tóth Ágota* és *Horváth Dezső*. Az 1999. évi *Oláh György*-díj nyertese: *Somsák László*.

november 23. Az osztály őszi kihelyezett ülését a Richter Gedeon Rt.-ben tartotta. Az ülésen előadásokat hallgattak meg a résztvevők a vállalat törekvéseiről, valamint a hazai gyógyszerkutatás helyzetéről.

november 26. A Klinikai Kémiai Munkabizottság és az ESSPPM Tudományos Tanácsa ülésén *Anne H. Simmonds*: „The Importance of Developing a Network to Improve the Diagnosis of Purine and Pyrimidine Metabolic Disorders in Europe and in Hungary” címmel tartott előadást.

november 30. Atadták az 1999. évi Zemplén Géza-díjakat és a Novicardin-díjat. Díjazottak: fődíj: *Novák Lajos* tszv. egy. tanár; díj: *Kozma Dávid* tud. kutató; Novicardin-díj: *Schaff Zsuzsa* egy. tanár.

*

Biológiai Tudományok Osztálya

szeptember 14. *Uray Zoltán* külső tag „Sugár-sérülések mérséklése sugárvédő és terápiás anyagokkal” címmel tartotta meg székfoglaló előadását.

október 1. Prof. *Lars Ernster* tiszteletére rendeztek nemzetközi emlékszimpoziumot az MTA-székházban „Biological membranes, cellular regulation and bioenergetics” címmel. *Friedrich Péter* osztályelnök és *Fonyó Attila* megnyitó szavai után *Gottfried Schatz*, *Bárfai Tamás*, *Csermely Péter*, *Ernesto Carafoli*, *George Klein*, *Spät András*, *Ligeti Erzsébet*, *Sten Orrenius* és *Sarkadi Balázs* tartottak előadást.

október 12. *Nagy Tóth Ferenc* külső tag „Fényhatás-vizsgálatok egysejtű zöldmoszatokra” címmel tartotta meg székfoglaló előadását.

november 23. *Hámori József* rendes tag „Az idegrendszer plaszticitása” címmel tartotta meg székfoglaló előadását.

*

Gazdaság- és Jogtudományok Osztálya

október 1–3. Jubileumi konferenciát tartottak a Budapesti Közgazdaság-tudományi Egyetem 50. évfordulója alkalmából. A plenáris ülésen a következő előadások hangzottak el: *Glatz Ferenc*, az MTA elnöke: Magyarország európai integrációja történelmi távlatokban; *Surányi György*, az MNB elnöke: A nemzetközi pénzügyi válság és a magyar gazdaságpolitika; *Gottfried Péter*, a KÜM államtitkára: Magyarország EU-csatlakozása;

Zalai Ernő akadémikus: Adalékok az egyetemi tantervi reformok történetéhez; Mészáros Tamás, a BKE rektorhelyettese: Megemlékezés Andorka Rudolfról; Straub Elek, a MATÁV elnök-vezérigazgatója: A MATÁV hozzájárulása az ország fejlődéséhez.

november 3. Második ízben rendezték meg a „Tőzsdei, tőzsdeinformatikai kutatások Magyarországon” című konferenciát, ahol Hollóné Kacsó Erzsébet, Kárpáti László, Orczán Csaba, Pacsi Zoltán, Pitlik László és Noszky Erzsébet tartottak előadást.

november 15. Vaskovics László külső tag „Társadalmi modernizáció és a szülői szerepváltozás összefüggései” címmel tartotta meg székfoglaló előadását.

november 22. Az osztály felolvasóülésén Melár Tamás egy. tanár, az MTA Statisztikai Bizottsága elnöke tartott előadást „Az információs társadalom problémái – statisztikai kihívások” címmel.

*

Földtudományok Osztálya

szeptember 13. Az osztály és a Magyar-Török Baráti Társaság közös rendezésében tartott előadást Mónus Péter, az MTA Geodéziai és Geofizikai Kutatóintézetének tudományos munkatársa „Védekezhetünk-e a földrengések ellen. A törökországi földrengés tanulságai” címmel.

szeptember 22. Müller Iván tiszteleti tag tartott előadást „The International Terrestrial and Celestial Reference Frames: The First Ten Years of the International Earth Rotation Service” címmel.

október 12. Sven-Erik Oskar Hjelt tiszteleti tag „Recent Developments in Lithospheric Physics” címmel tartotta meg székfoglalóját.

november 4. Lóczy Lajos születésének 150. évfordulója alkalmából emlékülést rendezett az osztály, az MTA Földtudományi Kutatóközpont Földrajztudományi Kutatóintézete, a Magyar Állami Földtani Intézet, az ELTE, a Magyarhoni Földtani Társulat, valamint a Magyar Földrajzi Társaság. Pantó György osztályelnök megnyitó szavai után Marosi Sándor, Brezsnaynszky Károly, Schweitzer Ferenc, Kodolányi János, Gábris Gyula, Somogyi Sándor, Kubassek János előadásait hallgathatták meg az érdeklődők. Az üléshez kapcsolódóan nyílt meg „A fényképező Lóczy Lajos” című kiállítás.

november 8. A Geokémiai és Ásvány-Közet-tani Bizottság és a Magyarhoni Földtani Társulat közös szervezésében hangzott el Pósfai Mihály. „Mágneses ásványok baktériumokban” című előadása.

november 18–19. A Meteorológiai Bizottság szervezésében megtartották a 25. Meteorológiai Tudományos Napok c. rendezvényt az időjárási és éghajlati szélsőségekről.

Fizikai Tudományok Osztálya

szeptember 15. Az osztály ülésén döntés született a tudományos bizottságok rendszeréről.

október 20. Kihelyezett osztályülést tartottak Debrecenben, az ATOMKI-ban, amelyen megemlékeztek Szalay Sándor akadémikusról, születésének 90. évfordulóján.

november 17. Jánossy András rendes tag „Elektron spin rezonancia perovszkit és fullerén szupravezetőkben” címmel székfoglaló előadást tartott.

INTÉZETI HÍREK

Atommagkutató Intézet

szeptember 24. Prof. Yuichiro Nagame (Japán) tartott előadást „Research activities of heavy elements nuclear chemistry in JAERI” címmel.

október 21. Lovas Rezső igazgató a következő három évre benyújtott pályázatát Kutatói Fórum keretében vitatták meg az intézetben. A pályázatot nagy többséggel támogatták.

Balatoni Limnológiai Kutatóintézet

október 6–8. A 41. Hidrobiológus Napok 1999-ben a szakterület legfontosabb és legnagyobb hazai eseménye volt. A mintegy 120 résztvevő megismerkedhetett a hidrobiológiai alapku-

tatások, módszertani eljárások és egyes gyakorlati megközelítések legújabb eredményeivel. Az elhangzott előadások anyaga a Hidrológiai Köz-
lönyben, 2000-ben megjelenik.

Csillagászati Kutatóintézet

november 18. Az intézet szemináriumai sorozatának keretében emlékeztek meg Detre Lászlóról, az intézet egykori igazgatójáról halálának 25. évfordulója alkalmából. Elsőként Marx György akadémikus méltatta Detre László munkásságát és jelentőségét, majd a vele kapcsolatos személyes élményeit idézte. Az ülés Szeidl Béla: „Detre László tudományos munkássága” című előadásá-

val folytatódott, majd kötetlen hozzászólások és rövid filmvetítés következtek. A felmerült érdekességek közt kevésbé ismert dokumentumokat is bemutatottak, mint pl. Einstein aláírását az egykori berlini egyetemista indexében.

*

Filozófiai Intézet

október 28–29. Az Evangélikus Hittudományi Egyetemen közösen rendezték meg a Más – Kép című konferenciát, amelynek témája a különböző egyházak helye, szerepe, törekvései és egymáshoz fűződő viszonya volt. *Nyíri J. Kristóf* igazgató és *Szabó Lajos* rektor megnyitója után *Tomka Miklós*, *Krántz Mihály*, *Herczeg Pál*, *Fabinyi Tibor*, *Tenke Sándor*, *Sulyok Elemér*, *Schweitzer József*, *Turgonyi Zoltán*, *Horváth Pál* és *Tókéczky László* előadását hallgathatták meg az érdeklődők. A második nap előadói *Mohay Tamás*, *Máté-Tóth András*, *Schweitzer Gábor*, *Gábor György*, *Frenyó Zoltán*, *ifj. Fabinyi Tibor* és *Rugási Gyula* után megszólaltak a magyarországi Unitárius Egyház, a Baptista Egyház, a Jehova Tanúi, a Hit Gyülekezete és a Krsna-tudatú Hívek Közösségének képviselői is.

november 3. Fényi Gyula: Egy jezsuita természettudós a századfordulón című könyvét mutatta be *Székelty László* előadása.

november 11. A Magyar Wittgenstein Társasággal közösen rendezték meg *Rudolf Haller* professor emeritus (Graz) előadását „Wittgenstein and Modernity” címmel.

november 18. Prof. *Jorge J. E. Gracia* (Buffalo) tartott előadást „The Categorial Foundation of Knowledge” címmel.

november 29. *Farkas János László*: „Konjunktív közösség és kommunikatív szféra. József Attila és Mannheim Károly” címmel tartott előadást.

*

FKK Geodéziai és Geofizikai Kutatóintézet

október 14–15. Szimpóziumot tartottak „Eredmények a magnetotellurikában, az aerónómiában és a geomágnességben” címmel az intézetben. Az intézet három meghatározó személyisége, *Ádám Antal*, *Bencze Pál* és *Wallner Ákos* 70. születésnapja alkalmából rendezett nemzetközi konferencián nagyszerű alkalom nyílt a soproni intézetben művelt három geofizikai tudományterület áttekintésére. A 160 résztvevő közül mintegy negyvenen érkeztek Európa országaiból és nyolcvan hazánk különböző tájairól a konferenciára. A hazai és külföldi vendégek megbeszéléseket folytattak itteni partnereikkel, projektterveket egyeztettek, közös publikációkról cseréltek eszmét. A konferencián elhangzott előadások

tartalmi kivonatait egy kis füzetben foglalták össze, a konferencián készült digitális fényképek letölthetők a internetről.

*

FKK Geokémiai Kutatólaboratórium

október 10–12. Megrendezték a Nemzetközi Földtani Unió Kőzettani Adatbázisok Albizottsága munkaülését, amelyen öt ország képviselője vett részt. Az IGBA magmás, és SEDBA üledékes kőzettani adatbázisok interneten is elérhetőek a <http://www.ige.csic.es/sdbp/sdbp.htm> címen.

október Az épített környezet mállási folyamatait feltáró kutatások eredményeiből részletek jelentek meg a több intézmény – köztük két akadémiai intézet – összefogásával létrejött, magyar-német nyelvű *A jáki apostolszobrok – Die Apostelfiguren von Ják* c. kötetben. A kötet jelentős visszhangot kapott a Frankfurti Könyvvásáron.

*

Jogtudományi Intézet

szeptember 5–11. Huszonöt év után a Nemzetközi Büntetőjogi Társaság (AIDP) újra hazánkban rendezte meg nemzetközi kongresszusát, melynek szervezésében az intézet munkatársai is jelentékeny részt vállaltak.

A kongresszus a hagyományos négy szekción: anyagi büntetőjog általános (I) és különös rész (II.), büntető eljárási jog (III.), nemzetközi büntetőjog (IV.) folytatta munkáját. Az első szekció foglalkozott a bünszervezet fogalmával, a második szekció a bünszervezetben való tagság büntetni rendelésének jogdogmatikai és alkotmányossági kérdéseivel valamint a pénzmosás büntetni rendelésének problematikájával. A harmadik szekció arra kereste a választ, hogy szükséges-e speciális nyomozati eljárásokat alkalmazni a szervezett bűnözés ellen és ha igen, hogyan lehet ezeket összhangba hozni a büntető eljárás alapelveivel és az emberi jogi standardokkal. A negyedik szekció munkájában olyan nemzetközi büntetőjogi kérdések merültek fel, mint pl. a komplex bűncselekményekre vonatkozó joghatóság, vagy az államok közötti bűnügyi együttműködés fejlesztésének lehetőségei a transznacionális szervezett bűnözéssel szembeni küzdelemben.

*

KFKI Részecske- és Magfizikai Kutatóintézet

október 3. *Szalai Sándor* Állami Díjas villamosmérnököt, az RMKI űrelektronikai fejlesztéseinek vezetőjét levelező tagjává választotta az International Academy of Astronautics (Nemzetközi Asztronautikai Akadémia).

október 7–8. Az RMKI Elméleti Főosztálya rendezte meg a Bécs-Budapest-Pozsony három-

szög-együttműködés szemináriumát, amelyen a három évtizedes együttműködés keretében a genfi CERN nemzetközi részecskefizikai kutatóközpontban végzett kísérleteket, a kapcsolódó elméleti munkákat vitatták meg.

november 9–12. Az ESA Európai Űrügynökség 2003. januárban indítja a Wirtanen üstökös in situ vizsgálatára a nemzetközi összefogással épülő Rosetta űrszondát. A programban az RMKI munkatársai is fontos feladatokat vállaltak. Az RMKI-ban szervezett workshop keretében egyeztették a tennivalókat.

Kísérleti Orvostudományi Kutatóintézet

november 27. Vizi E. Szilvesztert, az MTA alelnökét a Belga Királyi Orvosi Akadémia külső levelező tagjává választotta.

Közgazdaság-tudományi Kutatóközpont

szeptember–november. A „Budapest Working Papers on the Labour Market” kiadványsorozatot a Közgazdaság-tudományi Kutatóközpontban működő Munkaerőpiaci Kutatások Műhelye, valamint a BKE Emberi Erőforrások Tanszéke közösen jelenteti meg. A kiadványsorozat magyar nyelvű füzetei Budapesti Munkagazdaságtani Füzetek címmel jelennek meg.

október 21. A KTK gazdaságelméleti és politikai szeminárium sorozatában Greskovits Béla, a CEU tanszékvezető tanára vitaindító előadást tartott J. Stiglitz (Világbank) *Whiter reform? Ten Years of the Transition* c. tanulmányáról. Stiglitz a kínai és a kelet-európai országokban (első sorban a volt Szovjetunióban) zajló reformokat hasonlította össze, és a kelet-európai országok lemaradását az átalakulás túlpolitizáltságával, a reformok túl gyors és rossz sorrendű végrehajtásával magyarázta. Greskovits a tanulmánnyal kapcsolatos problémáit vázolta fel, egyrészt a Világbank/IMF elemzéseinek gyengeségeiről és egyoldalúságáról, másrészt összevetette a kelet-európai régió és Latin-Amerika reformfolyamatát, és ennek gazdasági következményeit.

Az MTA Közgazdaságtudományi Kutatóközpont (KTK), a Közép-Európa Egyetem (CEU) és a Magyar Nemzeti Bank (MNB) közös szervezésében zajló *Budapest Economic Seminar Series (BESS)* elnevezésű, angol nyelvű szeminárium sorozat keretében:

szeptember 2. J. B. Macedo, L. C. Nunes és F. Covas, a Nova University at Lisbon két professzora, valamint posztgraduális diákja: „Moving the escudo into the euro” [Áttérés az escudoról az euróra] című tanulmányukat ismertették.

október 11. S. Gomulka professzor (Varsói Egyetem) tartott előadást „A Simple Model the Transformation under a Limited Mobility Constraint” címmel.

október 29. J. Konecny (Wilfred Laurier University, Canada) „Learning, Search and Arbitrage: Evidence from a Natural Experiment” című előadásában a lengyel kiskereskedelem ár-liberalizáció utáni ármegethározó viselkedését vizsgálta.

november 8. Vincze János, az MNB osztályvezetője a kis nyitott gazdaságokban lezajló transzmisszióról és monetáris politikai szabályokról tartott előadást [Rules and transmission of monetary policy in small open economies].

november 15. Y. Jegorov, a CEU vendégprofesszora „Hotelling’s Revival: New Models of Spatial Competition” c. tanulmányában egy klaszszikus tétel matematikai általánosítását mutatta be.

november 29. Halpern László és Kőrösi Gábor, a KTK két tudományos főmunkatársa „Corporate Structure and Performance in Hungary” c. előadása hangzott el. A szerzők a magyar vállalatok termelésének hatékonyságát elemezték az 1990-es évekre.

november 17–18. Csopakon zajlott le a Munkatudományi Bizottság és a KTK által szervezett „A munkaügyi kapcsolatok rendszere és a munkavállalók helyzete” című szakmai konferencia.

Műszaki Fizikai és Anyagtudományi Kutatóintézet

Az „MFA Szeminárium” sorozat keretében tartott 15 előadás közül kiemelhetjük Nelly Rodriguez bostoni kutató, Mojzes Imre kormánybiztos és két műegyetemi Ferenczy-díjas: Csorbai Hajnalka és Kádas Krisztina vendégelőadó szemináriumait.

Az intézet megítéléséhez és hagyományainak ápolásához tartozik, hogy Riesz Ferenc második díjat nyert az Élet és Tudomány és az OTKA kutatásismertető cikkpályázatán.

Művészettörténeti Kutatóintézet

november 2. Az MTA Művészeti Gyűjteménye, az MTA Könyvtára, a SZIMA és az intézet közös szervezésében, a Budapesti Goethe Intézet igazgatójának védnökségével emlékülést tartottak „Johann Wolfgang Goethe és a művészetek” címmel az Akadémia Képtárában. Lator László (SZIMA) bevezetője után az érdeklődők meghallgathatták Újvári Péter (Szépművészeti Múzeum) és F. Csanak Dóra (MTA Könyvtár) előadását. A Képtár Goethe-termében kiállított műveket Széphelyi Frankl György (ELTE) kommentálta.

november 3–7. Washingtonban a művészeti történeti intézetek szövetsége és az amerikai intézeti szövetség közösen rendezték meg a művészettörténeti intézetek igazgatóinak konferenciáját. Az intézetet *Marosi Ernő* akadémikus mutatta be „National Patrimonies or Regional Cultural Heritage” című referátumában.

november 12–13. „Two Chapters of French-Hungarian Art Connections: The European School (1945–1948) and the Zuglói Circle (1958–1968)” címmel tartott előadást *Pataki Gábor* Londonban, a „French Culture and Eastern Europe, 1880–1980” című nemzetközi konferencián.

november 17. Az ősszel megjelent *Andrási G. – Pataki G. – Szűcs Gy. – Zwickl A.*: Magyar képzőművészet a 20. században című könyv angol változatát mutatták be Londonban.

november 25. „A magyar művészettörténet jelentős pillanatai” címmel rendeztek tudományos felolvasó ülésszakot az intézet alapításának 30. évfordulója alkalmából.

november Megjelent könyvek: *Galavics Géza*: Magyarországi angolkertek és Majoros Valéria: Bohacsek Ede c. monográfia.

*

Néprajzi Kutatóintézet

október 8–9. A Magyar Kultúra Alapítvány Székházában nemzetközi konferenciát szervezett az intézet, a Collegium Budapest és a Magyar Néprajzi Társaság „Demons, Spirits, Witches Christian Demonology and Popular Mythology” címmel. A konferencián folkloristák, történészek, antropológusok vettek részt a világ számos országából. Az 55 előadó plenáris üléseken, illetve két szekción tartotta meg előadásait.

november 3–4. Az intézetben nagy érdeklődéssel kísért konferencia zajlott „Utak és útvesszők a kisüzemi agrárgazdaságban 1990–1999” címmel. Az intézet kutatóin kívül a konferencián részt vettek vidéki múzeológusok, egyetemi hallgatók és a határainkon kívül élő magyar kutatók is. Élénk vita alakult ki a kutatás módszertani aspektusáról, a néprajzi változásvizsgálat jelen feladatairól.

*

Nyelvtudományi Intézet

október 18–19. Tudományos ülésszakot rendeztek az intézet fennállásának 50. évfordulója alkalmából. *Kiefer Ferenc* akadémikus megnyitó szavai után *Glatz Ferenc*, az MTA elnöke köszöntője hangzott el. Az ülésszak előadói: *Hajdú Péter, Herman József, Fónagy Iván, Szépe György, Kiefer Ferenc, Kertész András, Kenesei István, Kiss Jenő, Váradi Tamás, Réger Zita, É. Kiss Katalin, Pléh Csaba, Gósy Mária, Tolcsvai Nagy Gábor,*

Haader Lea, Nádasdy Ádám, Bánréti Zoltán, Bakró-Nagy Marianne, Kontra Miklós, Gerstner Károly és Kemény Gábor voltak. Az ünnepi ülés *Kiefer Ferenc* zárszavával ért véget.

*

Politikai Tudományok Intézete

szeptember 4. „Régiók Európája: Agenda 2001” címmel rendezte meg II. nemzetközi konferenciáját a Budapest Fórum és az intézet.

A konferenciát *Lévai Imre* elnök nyitotta meg „A 2001. év felé” című előadásával. A konferencia előadói *Sir William Nicoll* (Honorary Director General of Council of the European Union), *Szanyi Tibor* egyetemi képviselő, az Országgyűlés EU Integrációs Bizottságának alelnöke, *Tóth Loránd* nagykövet (KÜM), *Szabó Gyöngyvér* tud. igazgató (Kodolányi János Főiskola), *Prof. Raphael Vago* (Tel Aviv University, Cumming Centre), *Király Ödön* vezigh. (ITD-Hungary) és *Hermann Imre* programigazgató (Budapest Klub) voltak.

október 14–16. „Időközi mérleg” címmel rendezett tudományos konferenciát az intézet, az MTA Tudósüldülőjében, Mátraházán. A konferencia témakörei: Globalizáció (*Bayer József, Galló Béla, Lévai Imre*); Politikai rendszer és kormányzat (*Szoboszlai György, Szigeti Péter, Kéri László, Hüvelly István, Gázsó Ferenc, Szabó Andrea, Tóth Judit*); Integráció a helyi társadalomban (*Utasi Ágnes, Bóhm Antal, Táll Éva, Juhász Erika, Bódi Ferenc, Csanády András, Szőgyi Lenke, Guba László*); Politikai elmélet – értékek – diskurzusok (*Szabó Márton, Béndek Péter, Balogh István, Boda Zsolt, Kiss Balázs*); Pártok, pártrendszerek, politikai kultúra (*Fricz Tamás, Enyedi Zsolt, G. Márkus György, Simon János, Csizmadia Ervin, Johancsik János, Tóth Andrea*); Társadalmi átalakulás (*Kovács Imre, Csité András, Laki László, Ádám Zoltán*); Biztonságpolitika (*Meiszter Péter, Vasali Zoltán, Kiszelly Zoltán, Szendrák Csilla*).

október Szalai Erzsébet: Oroszlánok és globalizáció című könyvének bemutatása a Pont Könyvesboltban.

november 22. „Az önkormányzatok szerepe a területfejlesztésben az ezredfordulón” címmel tanácskozás. Résztvevők: *Bóhm Antal, Csanády András, Fekete Judit, Szőgyi Lenke, Táll Éva, Utasi Ágnes* voltak

*

Regionális Kutatások Központja

szeptember 16. Második Tempus-képzés kezdődött az RKK Dunántúli Tudományos Intézetében „Európai területfejlesztési és kohéziós politika” címmel. A képzés célja a területfejlesztési programok kidolgozásában és megvalósításuk szervezésében olyan szakemberek képzése, akik

jól ismerik az Európai Unió regionális politikájának elveit és gyakorlatát, áttekintésük van a tagállamok területfejlesztési cél-, eszköz- és intézményrendszeréről, alkalmazni tudják a regionális politika korszerű módszereit.

szeptember Az RKK Discussion Papers-sorozatban megjelent az 1998 őszén Mátraháza rendezett XI. magyar-lengyel földrajzi szeminárium előadásaiból egy angol nyelvű kötet.

október 12–13. „Átalakuló ipari térségek Közép-Kelet-Európában” címmel nemzetközi workshop zajlott a Dunántúli Tudományos Intézetben. Társrendező az Institut für Ökologische Raumentwicklung, Drezda volt.

november 1. A Dunántúli Tudományos Intézetben „A Dél-Dunántúl a széthúzás vagy az összefogás régiója”. c. rendezvényen a régió legfontosabb tudományos és politikai szereplői vitatták meg a dél-dunántúli együttműködés jövőjét.

november 3. A Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium és a vidékfejlesztésben érintett dél-dunántúli szereplők a vidékfejlesztés aktuális kérdéseit vitatták meg „Videkfejlesztés Magyarországon” címmel a Dunántúli Tudományos Intézetben tartott konferencián.

november 4. „Területi kutatások az új évezred küszöbén” című konferencia, és a Nyugat-magyarországi Tudományos Intézet bemutatkozója.

november 17. Az MTA RKK Alföldi Tudományos Intézete a nyitott keretintézet jellegének és az MTA által támogatott Alföldi Intézetfejlesztési Programjának tervei szerint több mint száz résztvevővel, „Hagyomány és megújulás az alföldi tanyákon” címmel nagy sajtóvisszhangot is kiváltó tudományos konferenciát rendezett a SZAB-székházban. Az előadásokból szerkesztett kötet jelenik meg 2000-ben.

november 30. „Az innovációorientált regionális politika stratégiája” címmel a dél-dunántúli régió legfontosabb tudományos gazdasági és politikai szereplői a régió innovációorientált regionális politikai stratégiáját vitatták meg a baden-württembergi és steiermarki tapasztalatokat is figyelembe véve.

november Az MTA RKK Alföldi Tudományos Intézetében befejeződött az MTA srtratégiai kutatási programjához is kapcsolódó „Új területi, társadalmi folyamatok az Alföldön” c. program. A kutatásokból készült 400 oldalas, előszerkesztett tanulmánykötetet hamarosan megjelentetik.

Új könyvek:

Barta Györgyi–Beluszky Pál (szerk.): Társadalmi-gazdasági átalakulás a budapesti agglomerációban. Regionális Kutatási Alapítvány, Budapest, 255 p. (A budapesti agglomeráció kölcsönkapcsolata; 1); Beluszky Pál: Magyarország tele-

pülésföldrajza. Általános rész. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 584 p.; Pálné Kovács Ilona: Regionális politika és közigazgatás. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 282 p.; Az Alföld Kongresszus, az Alföld a XXI. század küszöbén. Békéscsaba, 1999.

*

Régészeti Intézet

szeptember 6–november 19. Az M7-es autópálya építését megelőző régészeti leletmentésen végzett feltárást az intézet egyik kutatócsoportja, az újkőkori dunántúli vonaldíszes kultúra nagy kiterjedésű települését tárva fel. A Somogy megyei Múzeumok Igazgatósága és az intézet megállapodása értelmében 2000-ben több helyszínen folytatódna a munkálatok.

november 3. A Somogy Megyei Múzeumok Igazgatósága és az intézet kerekasztal-beszélgetést rendezett felkért hozzászólókkal a Bodrogszék korai magyar rovásírásos leletről a Zene-tudományi Intézet Kodály-termében. A leletet Magyar Kálmán, Gömöri János és Vékony Gábor mutatta be. A felkért hozzászólók Benkő Loránd, Hajdú Péter, Harmatta János, Róna-Tas András akadémikusok és Fodor István voltak.

november 19. Az intézet és a Deutsches Archäologisches Institut közös szervezésében munkamegbeszélést tartott a „Corpus der Römischen Funden im Barbaricum” nemzetközi munkacsoport.

*

Rényi Alfréd Matematikai Kutatóintézet

október 18. Az összintézeti szeminárium keretében Pálffy Péter Pál „Normálosztók hálójában teljesülő azonosságok” című előadása hangzott el.

november 10. Radnasumberel Gonchigdorj, a Mongol Parlament, a Nagy Hurál elnöke személyes kívánságára iktatták ötnapos hivatalos magyarországi látogatásának programjába az intézet felkeresését. 1991-ben Budapesten védte meg nemzetközi színvonalú, absztrakt algebrai eredményeit tartalmazó matematikai nagydoktori disszertációját.

november 29. Összintézeti szemináriumon Prof. Martin Goldstern (Technische Universität Wien) „Set theory and lattice theory” című előadása hangzott el.

*

Számítástechnikai és Automatizálási Kutatóintézet

szeptember 19. Nemzetközi csúcstechnológiai zsűri előtt mutatták be az intézet Analogikai és Neurális Számítógépek Laboratóriuma és a sevillei Mikroelektronikai Intézet munkatársai

összefogásával elkészített analogikai vizuális mikroprocesszor chipet. A celluláris neurális hálózatok elvén működő chip egy szuperszámítógép teljesítményére képes képfeldolgozási feladatok megoldásában. Az USA-ból, Svédországból, Nagy-Britanniából és Dániából érkezett vezető szakemberek és kutatási programmenedzserek értékelték a magyar és spanyol intézet közös munkájának eredményét és a chip alkalmazási lehetőségeit. A SZTAKI-beli laboratóriumban került kidolgozásra az új analogikai celluláris számítógép teljes számítástechnikai infrastruktúrája, valamint sok alapvetően új algoritmus ezen új számítási paradigmára. A chip egyesíti magában egy kamera és egy számítógép funkcióit. Az alkalmazási lehetőségek felmérése most folyik. (Részletek a <http://lab.analogic.sztaki.hu> címen olvashatók.)

október 7–9. Veszprémben zajlott a Magyar Operációkutatási Társaság konferenciája.

november 4–5. Hazánkat – a szervezet egyetlen magyar tagjaként – az intézet képviselte az ERCIM (European Research Consortium for Informatics and Mathematics) 10. születésnapját ünneplő amszterdami ülésen. *Roska Tamás* akadémikus a CNN-ről, *Kacsuk Péter* pedig a szuperszámítógépes hálózatok elosztott számításokra alkalmazásáról tartott előadást. Az eseményen bemutatták az intézetben kidolgozott szakértői rendszert is, amely a paksi atomerőmű által termelt villamos energia biztonságos elosztását, valamint az országos és európai hálózathoz való korszerű csatlakozást segíti.

november 11. Az intézet publikációs díjazottjai: *Gyárfás András*, *Kovács György* és *Zarándy Ákos* ismertették kutatásaikat.

november 18. Prof. Dr. *Jozef Gruska* (brünni Masaryk Egyetem), az 1999-ben megjelent Quantum Computing című könyv szerzője tartott előadást.

Szemináriumssorozatok a SZTAKI-ban. Az Operációkutatás és döntési rendszerek szemináriumán munkatársainkon kívül külföldi, *Roswita März* (Humboldt Egyetem, Berlin); *Jakob Krarup* (University of Copenhagen), illetve külső *Deák István* (BME) meghívott előadók is tartottak előadásokat.

Szegedi Biológiai Központ

október 14–15. Közös japán-magyar sejt- és fejlődésbiológiai szimpóziumot rendeztek az SZBK, az MTA és a Japán Kutatási Szervezet támogatásával. A kétnapos tudományos tanácskozáson három szekcióban 25 előadás hangzott el. A japán és magyar kutatók áttekintették az

idegkutatások és a fejlődésbiológia eddigi eredményeit, számba vették a stresszkutatásban szerzett tapasztalataikat. Arra is igyekeztek választ adni, hogyan alkalmazkodnak a növények az alacsony és a magas hőmérséklethez, a túl erős fény miként károsítja a flórát. Szó esett a növényi sejtek differenciálódásáról, arról hogyan keletkezhet egy testi sejtől embrió.

Szilárdtestfizikai és Optikai Kutatóintézet

szeptember 1–4. Budapesten rendezték a „Második Európai Neutronszerzési Konferenciát”. A konferenciára és a hozzá kapcsolódó egyéb rendezvényekre (iskola, fiatal kutatói fórum) 31 országból mintegy 600 kutató jött el. A plenáris üléseken, ill. a 12 szakterületi szekcióban a legkiválóbb európai szakértők tartottak előadásokat. Összesen 70 előadásra került sor, további 530 munka poszter formájában került bemutatásra. Az előadások igen széles kutatási kört öleltek fel, a kvantumoptikától a szupravezetésen, a mágneses kölcsönhatások vizsgálatán, a protein krisztallográfián és dízelolaj-adalékok vizsgálatán keresztül az autóalkatrészek minősítéséig. Több előadás foglalkozott a neutronos kutatási módszerek legújabb eredményeivel. A konferencia kiemelkedő eseménye volt a *Walter Hög-díj* átadása. E svájci alapítású díjat a nemzetközi bizottság *Mezei Ferencnek*, az MTA rendes tagjának ítélte, s a 10 fiatal kutatói díj közül az egyiket – az ipari alkalmazási szekcióban, a Paksi Atomerőmű Rt. különdíjaként – *Rétfalvi Eszter* kapta.

szeptember 8–10. Balatonfüreden rendezték meg a „Lágymágneses anyagok 14. Nemzetközi Konferenciáját” az intézet szervezésében. Az 1973 óta két évente tartott konferenciákon a magyar kutatók a kezdetektől részt vettek. Balatonfüreden csaknem 300 szakember tanácskozott, akik közül mintegy 250 külföldi résztvevő 25 országot képviselt Európából, Ázsiából, Észak- és Dél-Amerikából, valamint Afrikából. A szakmai program keretében főként a csúcstechnológiában használatos ún. lágymágneses anyagok alkalmazási kérdéseiről, illetve a mágnesesség élvonalába tartozó alap kutatásokról esett szó. Két kerekasztal-megbeszélésen élénk vita alakult ki a nagy érzékenyséű mágnestermelő eszközök (az ún. szenzorok) fejlesztési lehetőségeiről, valamint az utóbbi években a kutatók érdeklődésének középpontjába került ún. nanofázisú anyagokban kialakuló mágneses csatlakozásokról. A konferencia anyaga a *Journal of Magnetism and Magnetic Materials* nemzetközi folyóirat egy külön kötetében fog megjelenni.

Talajtani és Agrokémiai Kutatóintézet

november 8–9. Központi ünnepségeket rendeztek az intézet alapításának 50. évfordulója alkalmából. November 8-án az MTA Dísztermében plenáris előadásokra és megemlékezésekre, míg november 9-én az MTA TAKI tanácstermében – elsősorban az intézet jelenlegi és volt munkatársai, valamint a partnerintézetek részvételével – az intézet és osztályainak történetét ismerető előadásokra, intézetlátogatásra és kötetlen fórumra került sor.

*

Történettudományi Intézet

november 13–16. Az intézet vendége volt Stephen Fischer-Galati professzor (USA). Az intézetben „A történetírás és a kelet-európai országok” címmel tartott előadást. Az MTA-székház Bolyai-termében pedig „A délkelet-európai országok a 20. században” c. előadását hallgathatták meg az érdeklődők.

*

Világgazdasági Kutatóintézet

szepember 13–14. A Világbank és a Bertelsmann Alapítvány közös projektjének első megbeszélését rendezték az intézetben. „Az EU integráció nyertesei és vesztesei Közép- és Kelet-Európában” című projekthez elkészültek a résztvevő országokban az első előtanulmányok, amelyeket a szerzők vitára bocsátottak. Az országtanulmányok végleges változatát a november végén Németországban megrendezésre kerülő konferenciára készítik el a résztvevők.

szepember 23. Kutatói fórumot tartottak az intézetben a Koszovó utáni balkáni helyzetről. A vita kiindulópontja *Novák Tamás* e témában írt tanulmánya volt. A koszovói rendezés problematikája rávilágít az Európai Unión belüli – jelen esetben a mediterrán politikához kapcsolódó – ellentétekre. Nincs egyetértés a rendezés mikéntjéről sem a térséget szorosan magához kapcsolni szándékozó EU és az inkább katonai jellegű – NATO- és ENSZ-struktúrákban gondolkodó – amerikai álláspont között sem. A napvilágra került brüsszeli rendezési elképzelésekből világosan kitűnik, hogy az EU-nak – ugyanúgy, mint 10 évvel ezelőtt – ma sincs határozottan körvonalazódó Európa-képe.

október 26. Prof. *Orio Giarini* (Genfi Egyetem) tartott előadást: „Labour Market and Employment in the Contemporary World Economics”.

október 29. Román-magyar kerekasztalra került sor, melynek témája „A két ország fel-

készülése a teljes jogú EU-tagságra, valamint a kétoldalú kapcsolatok alakulása a belépés előtt és után” volt. A két intézetigazgató az intézményeik közötti szakmai együttműködés kibővítésének lehetőségeiről is megbeszélést folytatott.

november 2. Kutatói fórumon *Farkas Péter* „A világ gazdaság helyzete 1999-ben” című tanulmányát vitatták meg.

Zenetudományi Intézet

október 13–18. A Frankfurti Könyvvásár magyar kiállításának zenei részét az intézet megbízásából *Halász Péter* gondozta. Ugyanerre az alkalomra jelent meg *Tallián Tibor*: *Musik in Ungarn* című tanulmánykötete.

október 22–27. *Dobszay László* és *Szendrei Janka* főmunkatársak előadással vettek részt a freiburgi és paderborni egyetem „Music in the Age of Charlemagne” című nemzetközi konferenciáján.

október–2000. január. *Somfai László* levelező tag a Bécsi Egyetemen vezetett szemináriumot *Bartók Béla* zenéjéről.

november 1–3. A Zenetörténeti Múzeumban angol és olasz szakértők bevonásával ülésezett zsűri felülvizsgálta a magyar állam birtokában levő vonós hangszerek eredetét és értékét.

november 8–10. *Tallián Tibor* és *Halász Péter* előadással vettek részt a Melos-Ethos kortárszenei fesztivál keretében Pozsonyban megrendezett „Am Ende des Millenniums” című nemzetközi konferencián.

november 10. A „Kortárs zenei hangversek a Zenetudományi Intézetben” című sorozat keretében *Serei Zsolt* szerzői estjére került sor.

november 12–15. *Kovacsik Katalin* és *Lázár Katalin* előadással vettek részt a Londonban rendezett „European Seminar in Ethnomusicology” című nemzetközi konferencián.

november 17–22. *Szalay Olga* részt vett a Vilniusban megrendezett „Ethnic Relations in Musical Folklore” című tanácskozáson.

november 26–27. Az intézet a Magyar Zenetudományi és Zenekritikai Társasággal közösen konferenciát rendezett alapító igazgatója, *Szabolcsi Bence* születésének 100. évfordulója alkalmából. A 24 előadás a Zenetudományi Dolgozatok 2000-ben megjelenő kötetében kerül publikálásra.

november Az intézet kiadásában jelent meg *Papp Géza*: *A verbunkos kézíratos emlékei* című forrásjegyzéke.

ÚJ IRÁNYZATOK A TÁVKÖZLÉSI KUTATÁSBAN

BETEKINTÉS EGY VILÁGCÉG KUTATÁSI KONCEPCIÓJÁBA

Magyarországon az egységnyi tőkebehozatal nemzeti jövedelem növelő hatása lényegesen szerényebb, mint a többi országban. Ezen változtatni – többek között – úgy lehet, hogy a bejövő tőke magasán fizetett munkahelyeket hoz létre. Ez egyébként közelgő EU-tagságunk szempontjából is fontos, hiszen csökkenti a tagországok azon félelmét, hogy az olcsó magyar munkaerő más EU-tagországokban keres boldogulást. Ennél azonban még fontosabb, hogy a jól fizetett szakemberek erősítik a társadalom fejlődése szempontjából meghatározó szerepet játszó középosztályt.

Az ERICSSON Magyarország tevékenysége jó példa ezen elvek megvalósítására. A magyar, illetve magyar származású vezetés mind a vállalat hazai és regionális szerepének erősítésével, mind a fejlesztő munka magas szintre emelésével, ill. a világcég központi menedzsmentje szintjén való elfogadtatásával igen jó szolgálatot tett a hazai csúcstechnológiai kutatás-fejlesztés számára. Az egyetemekkel kiépített jó kapcsolat, az oktatásban és képzésben való részvétel rövid idő alatt olyan tudásbázist segített meghonosítani, amelyre különben hosszú időre és jelentős hazai befektetésekre lett volna szükség. Különös jelentősége van annak, hogy mindez a világszerte rohamtempóban fejlődő információs technológiák területén valósult meg. (Kroó Norbert)

Az elmúlt időszakban a távközlés területén három olyan irányzatot figyelhattunk meg, amelyek várhatóan meghatározóak lesznek a következő évtizedben, és amelyek következtében jelenleg világszerte felgyorsítják a távközlési (amelyeket inkább kommunikációs-nak nevezünk) kutatásokat. A távközlési kutatások felgyorsulására jellemző, hogy az eredmények bevezetését ma már szinte a kutatással párhuzamosan kell megkezdeni. Az irányzatok közül a legrégebbi a digitalizálás. A digitális technika teszi lehetővé, hogy az átviteli utak egyszerre legyenek alkalmasak adatátvitelre, távszolgáltatokra és digitalizált beszéd-, zene-, vagy képátvitelre. A digitális világ így szorosan összekapcsolja a számítástechnikát a teleszolgáltatokkal.

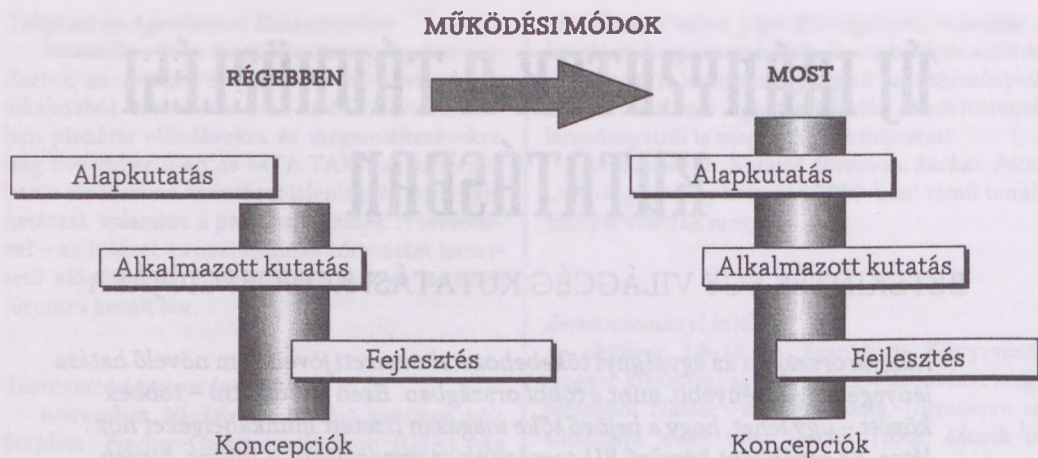
A digitalizálással szoros kapcsolatban van a csomagkapcsolt átviteli technika és ennek világméretben elterjedt formája, az internet. Az internet fejlődésére jellemző, hogy becslé-

sek szerint 2001-re 286 millió lesz az internet-re csatlakozó személyi számítógépek száma.

A harmadik alapvető fontosságú irányzat a mobil távközlés. A mobil távközlés műszaki lehetőségei azonban még messze nem kiforrottak. Új lehetőséget jelent a jelenlegi alkalmazások számára a kódosztású (CDMA) és a széles sávú kódosztású (WCDMA) rendszerek megjelenése. A nagy távolságú, nagy kapacitású rendszereknél a jövőben előreláthatólag kizárólag kódosztást fognak alkalmazni, mert az a korábbi technológiáknál sokkal alkalmasabb a változó sebességű bitfolyamok összefogására.

Követelmények az alap kutatásokkal szemben

Az egyetemek és az akadémiai kutatóintézetek az elmúlt időszakban olyan alapkutatásokat folytattak, melyek messze előre néztek. Sok esetben az elméleti eredmények 10-20 évvel is megelőzték azok gyakorlati hasznosítását.

Az átfutási idők azonban egyre rövidülnek. Bár a széles sávú átviteli technológiáknál még mindig 10 év volt az első gyakorlatilag használható eredmények és az ipari sorozatgyártás között, a harmadik generációs mobil rendszereknél előreláthatólag ennél rövidebb időre, körülbelül 5-7 évre lesz csak szükség. Ez azonban még mindig lassú. Az átfutási idő csökkentése, vagyis az alapkutatások gyorsabb hasznosítása érdekében új módszerre van szükség. Ennek lényege, hogy az *elméleti kutatók, az alkalmazott kutatások, a fejlesztés és az ipari bevezetés* ne egymást követő, hanem *párhuzamos, egymással szorosan együttműködő folyamatok* legyenek. Ez akkor lesz megvalósítható, ha a kutatás és a fejlesztés különböző fázisaiban dolgozó szakemberek *közös csapatot* alkotnak (Cross-disciplinary Teamwork), melynek minden lépésénél figyelembe veszik a csapat többi tagjának véleményét. Ez egyrészt egy hasznos visszacsatolást eredményez a kutatók számára, másrészt lehetővé teszi, hogy a fejlesztők már előre felkészülhessenek az elméleti kutatási eredmények gyakorlati termékekben való hasznosítására.

A folyamatok gyorsításának feltétele az is, hogy a *kutatás világosan megfogalmazott feladat megoldására összpontosítson*. A kitűzött cél valódi gyakorlati alkalmazása nem mindig látszik előre. A fókusz és a világos cél azonban elengedhetetlen az interdiszciplináris kutatócsoport sikeréhez.

A jól meghatározott célkitűzés szintén csapatmunka. Az ötletes fiatalok, a specialisták és a tapasztalt professzorok, a polihisztorok különböző szemléletmódjának ütköztetéséből alakulhatnak ki az új célok. A célok elérésében azután jelentős szerepet kapnak a különböző

kutatólaboratóriumok, ahol doktorandusz hallgatók végzik a munka java részét. Az irányítást, a szükséges áttekintést a professzorok adják, a különböző egyetemek elképzeléseinek versenyében pedig ipari kapcsolatok, nemzetközi együttműködések és a publikációk nemzetközi fogadtatása a döntő.

Ezek alapján megfogalmazható, hogy mit vár a felhasználó, a szolgáltató és az ipar az akadémiai szintű kutatástól. Olyan eredményeket, amelyek az üzleti sikert biztosítják számára. Nem avatkozik azonban a részletekbe, hanem elvárja, hogy a különböző iskolák eltérő úton igyekezzenek egy adott célt elérni. Ugyanakkor azonban az elméleti kutatók mellé csatlakoznak az ipari fejlesztők és a gyártástechnológusok az adott cél minél gyorsabb elérése érdekében. Az újdonságokból akkor származik csak nyereségjobblet, ha sikerül a konkurenciát megelőzni.

Mit érdemes kutatni?

A kutatási programok kiválasztásakor és a feladatok megfogalmazásakor öt szempontot érdemes kiemelni.

1. A *kutatás az érdeklődés fókuszában legyen*. Nagyméretű, több csoportot megmozgató kutatások, ha eredményesek is, csak akkor jelentenek átütő sikert, ha azok a pillanatnyi érdeklődés középpontjában vannak. Ilyen pl. jelenleg az informatika, az információs társadalom és a teleszolgálat.

2. A *megoldás ne legyen regionális*. Az alkalmazott módszer a világon bárhol használható legyen és bármely földrészben értékelni tudják annak jelentőségét.

3. A kutatások háttérben olyan *szakmai újdonságok* legyenek, melyek a legjobb szakmai tudományos folyóiratokban publikálhatók s nemzetközi konferenciákon előadhatók. A szakmai újdonságok mindig új tudományos megállapításokra legyenek alapozva, aminek mércéje a nemzetközi publikáció. Ez a tartós siker záloga és a kutatók elismertségének előfeltétele.

4. Az új kutatási eredményt *viszonyítani* kell a *létező ismeretekhez*, a javasolt új technikai megoldásoknak pedig minden esetben meg kell mutatni a korábbi technikához viszonyított előnyeit és hátrányait.

5. Csak olyan kutatáshoz érdemes hozzákezdeni, ahol erre a célra a *kritikus tömeg* rendelkezésre áll. Olyan tanszéket, kutatócsoportot érdemes megbízni, ahol legalább 10 doktorandusz foglalkozik a témával.

Természetesen vannak önálló zsenik, léteznek véletlenszerű, jó meglátások, ezek azonban egyre kevésbé jellemzőek, és az eredményt az esetek nagyobb részében a *szisztematikus kutatás* hozza.

A kutatások előfeltételei

A kutatás jellegzetesen olyan terület, ahol az alkalmazott szakemberek képessége döntő szerepet játszik. Az eredmények minősége és az eredményekig való eljutás ideje attól függ, hogy milyen csapatot sikerül toborozni. Ezért a kutatások során elsőbbséget élvez a *világszínvonalú, kiváló doktoranduszokból álló csapat*. Ezek irányítására széles látókörű professzorok kellenek, akik korábban maguk is eredményesek voltak egy adott kutatási területen. Ilyen csapatok kiválasztása kulcsfontosságú mind az ipari termelővállalatoknál, mind a szolgáltatónál.

A *kutatási eredmények megvalósíthatósága* a kutatás hasznosíthatóságának előfeltétele. Ezért már a cél kitűzésekor előre kell nézni, hogy ez milyen következményekkel jár, mi szükséges a bevezetéséhez, továbbá az új gyártmány vagy szolgáltatás társadalmi elfogadottsága remélhető-e. Tehát itt is alapelv: quid agis prudenter agas et respice finem. („Bármit is teszel, okosan tedd, és gondold a végére!”).

Mivel az előfeltételek döntő mértékben az emberi képességekhez kapcsolódnak, ezért nagyon fontos a megfelelő minőségű szakemberek kiválasztása. Bár a kutatásnak, fejlesztésnek párhuzamosan kell folyni, mégis szük-

ségessé válhat, hogy a kutatók közül néhányan később a megvalósításban is részt vegyenek és így segítsék elő a kutatás és fejlesztés közötti kommunikációt. Ez azt jelenti, hogy azok, akik egy témában kutatóként szerepelnek, de nem igazolják egyértelműen, hogy életcéljuk a kutatás, a témát továbbkísérik a gyártás, a bevezetés és esetleg az értékesítés területére is. Lesznek olyanok is, akik az eredmények népszerűsítésében, oktatásában kapnak szerepet, és olyanok is, akik néhány évet eltöltenek a fejlesztés vagy gyártás területén, hogy azután visszatérve a kutatáshoz, hasznosítsák gyakorlati tapasztalataikat. *A kutatás tehát nem egy élethossziglan tartó megbízatás.*

Az Ericsson szerepe és kapcsolódása az akadémiai világhoz

Lars Ramqvist, az Ericsson elnök-vezérigazgatója fogalmazta meg az 1990-es évek elején a svéd konszern kutatás-fejlesztési szemléletét: „Ericsson is an international company and it geos where the competence is found”. Ezen gondolat jegyében építette ki a vállalat négy kontinensre kiterjedő kutatólaboratóriumi hálózatát. Az egyes laboratóriumok szoros kapcsolatban vannak a helyi egyetemekkel. Annál is inkább, mivel a távokzlés különböző szakterületeit kutató laboratóriumok helyének kiválasztásánál meghatározó szempont volt a helyi egyetemi közösség nemzetközi elismertsége az adott tématerületen.

Ebben a globális hálózatban előkelő helyet kapott Budapest, ahol a hálózatok teljesítményével, forgalmi analízisével, valamint a software- és konformanciateszteléssel foglalkozó kutatólaboratórium épült fel. Budapestre azért esett a választás 1996-ban, mert ekkorra már egy több évre visszatekintő, sikeres együttműködés alakult ki az Ericsson és a Budapesti Műszaki Egyetem között. Ez az együttműködés azóta is töretlen, és már további magyarországi egyetemekre is kiterjed. Jelenleg mintegy hetven doktorandusz dolgozik különböző, az Ericsson által kijelölt kutatási témákon.

Az Ericsson egyetemi kapcsolatainak konkrét formái nagyon változatosak. A virtuális laboratóriumokban történő részvételtől az egyetemekkel való szoros, bilaterális együttműködésig minden forma előfordul.

Boda Miklós

ERICSSON Magyarország Kft. ágazati igazgató

FÉLÓRA OLÁH GYÖRGGYEL

Az MTA-székházban szeptember 14-én megtartott, nagy sikerű előadása után a Nobel-díjas vegyész megosztotta lapunkkal néhány elképzelését. Pályáját nem egyetlen alapgondolat hatotta át, mint az más kutatókkal megesik, hanem igen sokféle problémával foglalkozott. Dicsérné-e Akadémiánk előrelátását, hogy már 1990-ben tiszteleti tagjává választotta, noha csak négy év múlva részesült a Nobel-díjban?

– Nem hiszem, hogy egy díj mindent megváltoztatna – válaszolta –, jó kémikus voltam a díj előtt is, meg azután is.

Indító középiskolájára, a piarista gimnáziumra szeretettel gondol, de a diákok útja százféle irányba vezethet, és ne feledjük – tette hozzá –, hogy más pályák is léteznek, mint a tudományosak. A kutatók elfoglaltak, csak a hasonszőrűeket tartják nyilván, pedig nagy pályát lehet befutni a művészetekben, az iparban vagy az üzleti életben is.

Vár-e világmegváltó eredményt tudományától, a kémiától? – kérdeztem ezután.

– Csínján kell bánni az ilyen nagy szavakkal – mondotta. – Világmegváltó tettet a tudósok alighanem csak azzal hajtottak végre, hogy nem robbantották fel a világot. A környezet védelme jellegzetesen apró lépéseken alapul. És valamilyen árat a legtisztább megoldásokért is fizetni kell. Az elektromos autó például tiszta jószág, amíg közlekedik, de az őt meghajtó áramot valahol elő kell állítani: akár fosszilis, akár atomenergiából.

Ha majd úgy tudunk energiahordozót előállítani, hogy *csökkentjük* közben a Föld túlmelegedését, akkor valóban két legyet üthetünk egy csapásra. Be lehet tiltani a klorofluorkarbonokat, amelyek megnyirbálják Földünk ózonpajzsát, de aligha lehet meggátolni a szén-dioxid termelődését, hiszen mi magunk is szén-dioxidot bocsátunk ki, miközben elégetjük táplálékunk zsírsait.

A természet úgy szabadul meg a szén-dioxidtól, hogy millió évek alatt szénhidrogénné alakítja át. Nekünk gyorsan van szükségünk szénhidrogénekre, nem várhatjuk ki a természeti folyamatot, ezért – mint az a Magyar Kémikusok Lapjának 1999. májusi számában olvasható – hidrogén hozzáadásával metilalkoholt gyárthatunk a levegő szén-dioxidjából.

A gyártáshoz természetesen energiára is szükség van – ez is csak azt bizonyítja, hogy nincsenek csodák. De az, hogy szén-dioxidot „tüntettünk el” a gyártás során, biztosan csökkenti Földünk túlmelegedését.

Hogyan vélekedik az USA-ban állami politikaként érvényesülő, nemre, fajra vonatkozó pozitív diszkriminációról, kvótarendszerről? – kérdeztük befejezésül.

– A tudományban nincs, nem lehet kvótarendszer – válaszolta –, más kérdés a fizetésemelés, a kinevezés meg a többi. De az már nem tudomány.

Lejegyezte:
Hernádi Miklós

EZREDFORDULÓ

STRATÉGIAI KUTATÁSOK A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIAÁN

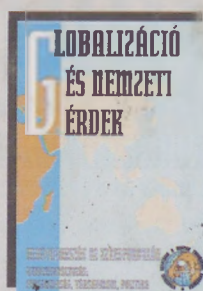
Megjelenik évente hat alkalommal a História, a Köznevelés, a Technika és a Természeti Világa mellékleteként

Cikkek a magyar állam és a magyar nemzet előtt álló alternatívákról. Mit hozhat számunkra az információs forradalom, az államrendszer átalakulása, az európai és az euroatlanti integráció? Termelési és ellátási rendszerek válsága után mik a kilátásaink? Hogyan tudjuk feloldani a térség humán konfliktusait: szociális, vallási, etnikai, etnikai konfliktusokat. Az MTA-n folyó stratégiai kutatások ilyen kérdésekre kívánnak válaszokat adni, s ezen kutatások eredményeit részben kényvsorozatban (Magyarország az ezredfordulón) és folyóiratban (Ezredforduló) rövid formában tesszük közzé.

MAGYARORSZÁG AZ ÉZREDFORDULÓN

c. könyvsorozat kötetei

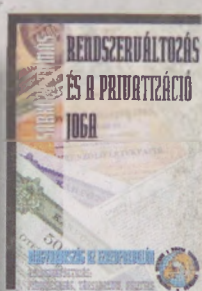
Bp. 1997. 197 oldal
510 Ft

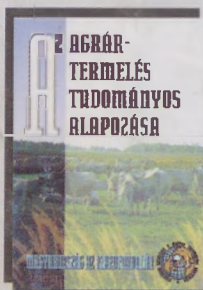
Bp. 1997. 187 oldal
490 Ft

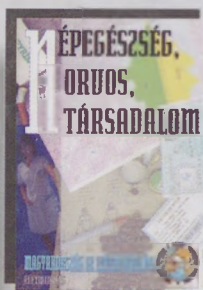
Bp. 1997. 203 oldal
540 Ft

Bp. 1997. 294 oldal
730 Ft

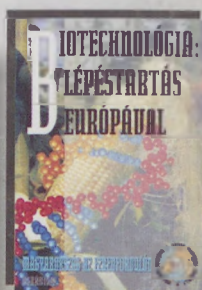
Bp. 1997. 179 oldal
540 Ft

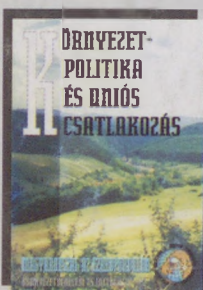
Bp. 1998. 215 oldal
570 Ft

Bp. 1998. 245 oldal
590 Ft

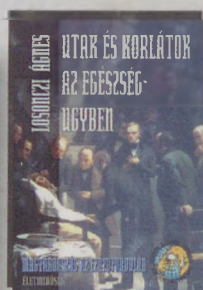
Bp. 1998. 158 oldal
540 Ft

Bp. 1998. 234 oldal
620 Ft

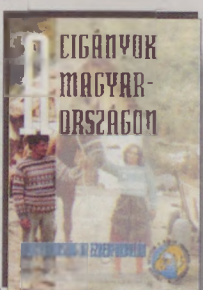
Bp. 1998. 195 oldal
570 Ft

Bp. 1998. 243 oldal
660 Ft

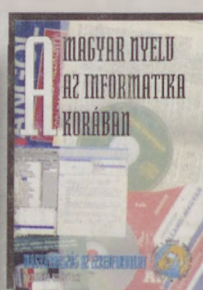
Bp. 1998. 251 oldal
660 Ft

Bp. 1999. 270 oldal
700 Ft

Bp. 1999. 408 oldal
900 Ft

Bp. 1999. 195 oldal
550 Ft

Bp. 1999. 214 oldal
620 Ft

A fenti kötetek megvásárolhatók a fővárosi könyvesboltokban,
a vidéki akadémiai központokban, valamint az MTA Történettudományi Intézetében
(Cím: MTA TTI, 1014 Bp., Üri u. 53., Dobos Anikó terjesztő. Tel./fax: 3566-373)